[illegible]

EVROPAE TOTIVS ORBIS TERRARVM PARTIS PRAESTANTISSIMAE, VNIVERSALIS ET PARTICVLARIS DESCRIPTIO *

Aere potes paruo Regiones visere multas
Quas Liber hic tenuis, spectator candide, monstrat.

COLONIAE
Ex officina typographica Jani Bussemechers
ANNO MD XCII

EVROPA.

EVropa quatuor terræ partium quamuis minima, reliquis tamen cum hominum frequentia, tum etiam fertilitate, si non superior, certè æqualis, cumq; optimis comparanda, vtpote populosissima & cultissima. Siue etiã terræ excellentiam metiri placeat, vel ex sua, ad animalium & inprimis hominis vitam sustentãdam ac fouendam commoditate, certè modis omnibus principatum tenere videbitur Europa, quippe cum felix prouentu rerum omnium, cum ad vitam sustentandam, tum tutandam contra morbos, herbas ferens medicas omnis generis, fructuum variorum suauissimorumque gaudens abundãtia, vini frumentique copia, cum & ea quæ delicatiorem quoque iuuãt vitam, abundè suppeditat, vt nil eorum quod desiderari possit humanis vsibus, ab alijs petendum sit: nisi quis gemmarum aut aromatum nil in ea nasci obijciat, neque tamen is negabit compensari rerum earum penuriam. aliarum cùm non minus vtilium, tum quibus harum vice rectè vti liceat, copia & abundantia. Aere cœloque vt plurimum fruitur temperatissimo ac clementissimo. Verùm sit certè magis felix, vel India, vel Africa, prouentu rerum ad delicatiorem vitam desideratarum (quod vix persuasum habeo), non tamen ideo terræ istæ videbuntur huic præferendæ, eò quòd non metienda videtur terrarum excellẽtia, vtensilium in eis copia, sed vtentium (propter quos illa creata sunt) frequentia. Est Asia magna, vastaque, habitatores pauci. Africa quamuis paulò minor, Europam tamen in triplo excedit, habitatorum verò huius illa vix habet partem mediam; ita vt verius à terra hi, quàm ab his terra habeatur. Atque hoc ipsum harum inopiæ argumentum magnum (hoc maximè tempore) quo nullum, vel minima fertilitate præditum, solum incultum maneat: quod Riphæi Alpesque montes perpetuis niuibus albicantes, verumtamen habitati, abundè satis testatum faciunt. Asiæ verò Africæque magnæ & vastæ solitudines, animantium vitæ nulla in parte seruientes, ex Solis ardoribus arenis tectæ, squalentes agri, sordidiq; vt visentibus etiã horrorem incutiant: At hæc Europa, parua quidem, cultissima tamen & populosissima, qua in parte sola etiam totam seu Asiam, seu Africam excedit, nitens, totaq; habitata, præterquam in exigua parte, quæ ob frigoris iniuriam vix aut ægrè habitari potest, populos gignens pugnaces, fortesque agrorum & vrbium cultores: legibus benè constitutas Respublicas tenens fructuum optimorum feracissima, metalla etiam seu minæralia omnia habens, pecudum mirium ditissima, cùm & ferarum non minus vtilium alat copiam, nociuarumque raritatem iactet. Europa tamen vnde hoc nomen acceperit, quisve eius autor extiterit, à nullo mortalium compertum est: nisi quod dicimus ab Europa Agenoris Phœnicum Regis filia nomen accepisse Regionẽ, nec antè, sicut cæteras nomẽ habuisse. Incolæ ingenio semper acri, animoq; forti sunt & fuerunt, vt sæpius his animi & corporis dotibus totum imperio suo Mundum subdiderint: & fatale ipsis esse videatur, reliquis terræ partibus imperare: vt ex fortissimè Alexandri Magni rebus gestis apparet, imprimis tamen Romanorum. Atque hodierno etiam tempore videmus, longissimè remotas terras à plerisque nostratibus Regibus & Principibus teneri ac gubernari. Hanc autem Europam hodie vulgò Imperium Romanum. frequentius autem (quod etiam latius patet) Christianismum vel Christianatum, siue Orbem Christianum vocitare solemus: quamuis (proh dolor) plurimis in locis, Turcarum crudeli vastatione, penitus extirpata sit fides Christiana. Terminos autem huius Europæ, eiusq; amplitudinem, quot, quæ & quanta Regna, Ducatus, Comitatus, &c. complectatur superfluum hîc enarrare ducimus: ille enim typus adiectus ob oculos nobis ponet, hæc autem ex sequentibus tabulis, quæ singulæ membra sunt huius Europæ, apparebunt.

EVROPA
MARE SEPTENTRIONALE
Islandia
Oceanus Deucalidonius
Oceanus Germanicus
Oceanus Cantabricus
TARTARIA
PERMIA
PONTUS EUXINUS
CATTACHI
TURCOMANI
NATOLIA
Carmania
MESOPOTAMIA
MEDITER RANEUM
AFRICAE PARS
Cyprus
Candia

GERMANIA.

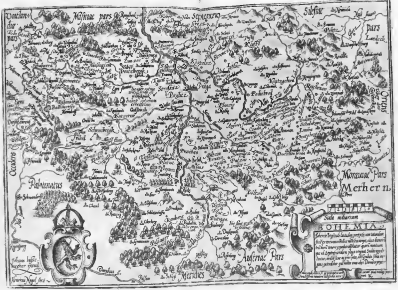
GErmania totius Europæ regio maxima & florentissima. Populos vero qui veterẽ incoluere Germaniã, recenset Corn. Tacitus, Indigenas quidẽ Teutones, Cimbros, Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalos, Batauos, Caninefates, Mathiacos, Cattos, Vsipios, Teucteros, Bructeros, Chamanos, Angriuarios, Dulgibinos, Chasuarios, Frisios, Chancos, Cheruscos, Fosos Semnones, Longobardos, Rendignos, Auiones, Angilos, Varmos, Endoses, Suardones, Nuithones, Nariscos, Hermunduros, Marcomannos, Quados, Marsignos. Gothinos, Osos, Burios, Lygios, Arios, Heluecones, Manimos, Elysios, Naharnales, Gothones, Rugios, Lemonios, Suiones, Peucinos siue Basternas, Fennos ac Venedos. Terra insuper ipsa, teste Solino, hominum diues, & populis immensis frequens, qui si cum reliquis conferantur regionibus, minimum fuci, plurimũ antiquæ sinceritatis ac fidei: & rusticanæ, vt dici solet, veritatis obtinẽt. Tacitus inquit: Fœnus agitare, & in vsuras extendere, ignotum, eò quod minimè auari, fraudulenti ac subdoli essent, rerũ nuda ac simplici permutatione vtebantur, merces dabãt, merces recipiebant, contenti sua sorte, vtpote apud quos plus valebant boni mores, q̃ alibi bonæ leges. Sermo gentis longè lateq; fusus, sua tamen idiomata habet, gaudet vocibus primigenijs monosyllabis. Porrò Germanorum littoraliũ, quos vetustas VVigevvonas appellauit, & Insularium lingua mollior, vt Francorũ, veterum qui Chancorum pars fuêre Saxonũ Frisiorumq; ac Danorum, Mediterraneorũ seu Herdvvonum, durior, vt Sueuorũ, Quadorum, Marcomannorum, & Hermundurorũ, vti hodie in transdanubianis regionibus. Pannonia prima, & Rhætia Norico loquũtur. Ipsam tandem Germaniam Corn. Tacitus informem terris, inquit esse, asperam cœlo, tristem cultu aspectuq; ac in vniuersum aut syluis horridam, aut paludibus infœcundam. Humidiorem qua Gallias, ventosiorem qua Noricum ac Pannoniam aspicit: Frugiferarum arborum & omnis culturæ impatientem, sterilem, pecorum tamen fœcundam, sed plerunque improcerorum; auro atque argento immunem, & propterea vilem despectamque ab omnibus. Hodie regio est adeo amœna, aden pulcherrimis nitidisq; vrbibus, castris ac pagis passim exornata & culta vt non Italiæ, non Galliæ, non Hispaniæ ipsa cedat. Cœlum satis clemens habet, agrorum camporumque fertilitatem optandam: sunt colles aprici, sunt nemora opaca, frumentorum abundantia, viniferi montes. Mille hîc iam hortorum ac villarum deliciæ, nulla viridaria pomariáve, nullæ consitiones, nulla tempe, nulla vineta desiderantur. Solum ipsum hordeo, tritico, siligine, farre, milio, auena ac omni frumentorum, leguminum atq; obsoniorum genere ferax, campi vberes, prata læta. Sunt clarissimi amnes, mineræ salis plurimæ: Thermæ salubres, aquas calentes passim producente natura. Non argenti, iam non auri, non margaritarum tandem hic incognitus vsus est. Vniuersa & Gallia & Hispania & Italia argentum ex Germano negotiatore omne habuit, priusquam ad Indias nauigatio aperta foret Metallorum ita omne genus habet, vt nec auro sit priuata, horum iam inuestigatis mineris, hoc infeliciores sunt, quod miseros in terræ viscera iam auri sitis intruserit. Hic nulla non litterarum cognitio, legumve disciplina, nulla non bonarum artium studia florent. Videat igitur hic Tacitus noster, quàm sæpe bona materia cesset sine artifice. Quid, quòd præclarissimorum ingeniorum sit feracissima. quid enim solertius vnquam aut vtilius inueniri potuit typographia; quod inuentum solertius & aduersus Christiani nominis hostem vtilius instrumento isto bellico quam bombardam vulgò vocamus (quamuis non inficio omnium rerum, etiam optimarum, magnum esse posse abusum. Nónne & amœnum illud (quamuis leue) tympanum militare, quem trummulum vocamus: vt innumera alia omittamus.

GERMANIA
OCEANUS
Die Oosterfee
PRUSSIA
MECKLENB
POMERANIA
MARCHA
SILESIA
BOHEMIA
MORAVIA
AUSTRIA
BURGUNDIA
LOTHRINGIA
FRISIA
WESTFALIA
HOLLANDT
GERMANIAE NON VERA MINUS QUAM COMPENDIOSA DESCRIPTIO
Teutschlandt
Allmagne
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS

Porrò vix eſt in Europa terra alia quæ maioribus fluminibus irrigetur quàm hæc: è quibus vndecim numerantur præcipua nauigabilia, horum primum eſt Danubius, alterum Rhenus, de quibus ſuo loco, reliqua Nicer aut Nicrus qui & Neccharus dicitur, Mœnus, Amaſus, Viſurgis, Albis, Sueuus, Viadrus, Viſtula, Moſella, quæ pluribus concomitata minoribus fluuijs, quorum numerandi locus hic non eſt, partim in Euxinum pontum, partim in mare Germanicum exonerantur. Montes verò nominatiſſimi ſunt, Rolbergus, Mons Iſidis, Melibocus, Piniſer, Heſſus, Oſtbergus, Senus, Sueuus, Pauonis, Rheticus, Seuo, Sprulius, Vocetius, Voſagus. Syluæ inſunt plurimæ, duæ tamen præcipuæ, quarum Heroinia altera, quæ reliquarum ferè omnium mater; altera erit Martiana. Atque hæc quidem generaliter de Germania.

BOHEMIA.

BOiohemia, si interpreteris, Boiorum patriam seu domicilium significat (der Boierheim) nûc corruptius Bohemia Boij autem Galliæ populi fuêre, haud procul ab Insubribus dissiti: ij à Cæsare victi Gallia excedentes, Italiam transcenderunt, quos Romani finibus eiecerunt: Inde trans Rhenum in Germaniam profecti, Herciniæ Syluæ incinctos incoluerunt campos. Hos Boios è Boiohemo potentissimus Sueuorum populus Marcomanni depulere. Eiectis tandem è Boiohemo etiam Marcomannis Quadisq;, Sclauini Scythica & Barbara gens intrauerunt. Hodierni igitur Bohemiæ incolæ Sclaui sunt, quorum etiam idiomate vtuntur. Habet hoc Regnum vltra 30. vrbes immediatè Regno subiectas: reliquas autem Principes Regni, Primates, Barones, Comites atque Nobiles sibi vendicant. Praga, Casurgis Ptolomæo, Regni caput est ad Muldauiam amnem sita, hîc regia aula, & Archiepiscopatus est. vniuersali olim studio floruit, id hodie Lipsia Misniæ ciuitas obtinet. Egra vrbs à fluuio præterlabente sic cognominata, in veterum Nariscorum sedibus, loco arte ac natura munitissimo sita, vtpote quæ maxima sui parte natiuæ rupi superstructa sit: intra mœnia ambitum continet 2. milliariorum, extra autem mœnia 3. nec procul ab vrbe fons est aquæ acidæ, saluberrimæ, quam eius incolæ bibunt auidissimè: præter hunc autem potum & cereuisiam. Medo autem, qui nusquam lautior meliorq; conficitur, affatim exbauritur. Litomeritium vineta habet. Kuttenbergium argenti fodinis diues est. Launum frumenti fructuumq; reliquorum prouentu felix est, Glatavvensium casei, Rakonicensium verò cereuisia commendatur. Bernum autem ferrifodinis ac sclopetis nobile est. Landtshutensium ager gemmifodinis celebratur. Gilouuium insuper auri, Rummavv argenti, Granpenum stanni, Schonbachium argenti viui, Linstadium plumbi, minæris fœcundæ sunt. Pardubitzenses autem gladij & enses magno vbique pretio sunt. Aere, quòd perpetuis Aquilonis flatibus exposita sit regio, fruuntur duriore ac frigidiore, nec tamen insalubri. Regio Hercinia sylua vndique cingitur, Albi ac Muldauia irrigatur. Ager ipse hordei ac tritici ferax, populo, pecore, ac piscibus abundat. Ferarum etiam ingentem habet copiam ob syluarum frequentiam, quæ vulpium, vrsorum, ceruorum, vrorumque seu bubalorum, quos lomi ipsi sua lingua vocitant, assiduam venationem præbent. De hac autem fera quam lomi ipsi vocant, perhibent, quòd venata vesicam (quam largam infra mandibulam in collo pensilem habet) aqua calidissima, dum canes insequentes fugit, impleat, eosq; hac cùm potestas datur, inspergat, qua quicquid tactum fuerit, aduritur, non secus ac si feruenti aquæ fuisset immersum, vt & pilos & cutem absumat. Metallicarum ac minæralium, item aromaticarum rerum pharmaceuticæ inseruientium, ditissima regio est. olei tamē, quemadmodum & reliqua Germania, sterilis est. Vino non caret omnino, austerum tamen & paulò acidius gignit. Ditiores autem nobiliori ac delicatiori vtuntur, ex Austria & Hungaria importato. Vicissim ipsi cereuisiam quam coquunt præstantissimam, in easdem regiones exportant. Thermis quoq; calidis & salubribus non destituitur hoc regnum. Mons Pinifer in eo, à pinuum quos profert, abundantia, sic dictus, & in Nariscorum ora situs, intra spacium duûm ferme millium passuum quatuor inclytos amnes non sine admiratione & naturæ maiestate effundit in quatuor Orbis cardines: idemq; mons auri, argenti, argenti viui, ferri, Sulphurisq; mineris fœtus, gemmarum etiam fodinas exhibet. inde dici solet, sæpenumero in monte Pinifero vaccam lapide peti, qui vacca sit pretiosior. Syluis regio hæc tanquam natiuo muro circumdatur: cuius pars ea quæ inter Occidentem & Septentrionem porrigitur Gabreta sylua Straboni dicitur, portio verò qua à Meridie ad Danubium vsque

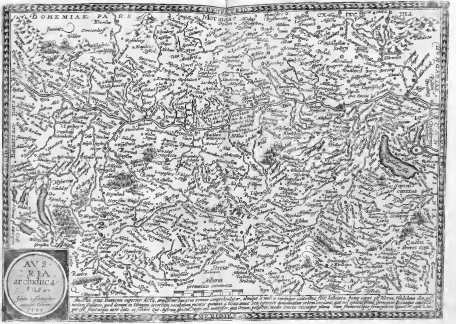

Misniae pars
Septentrio
Silesiae pars
Voitlandiae pars
Oriens
Occidens
Palatinatus
Moraviae Pars
Merhern
Praga
Scala miliarium
1 2 3 4 5 6
BOHEMIA
Austriae Pars
Meridies
Danubius
Johann bussemecher excud.
Henricus Nagel fecit

pertingit, Luña sylua Ptolomæo vocatur, hodie Passauica sylua, der Passawer waldt; versus Occidentem quæ Morauiæ contigua est, der Schteb vocatur. Vndique hæc Regio Germanis populis septa est. Terminatur enim ad Septentrionem Silesijs ac Misnensibus, ad occasum Voitlandia, Norico agro ac Palatinatum superiori, ad Austria seu Pannonia inferiori, ad Ortum Morauis ac Silesitarum parte, qui omnes Germani sunt, quamuis ipsa regio, non Germanica, sed ptopria sibi loquatur lingua. hoc tamen cum Germânis, & præcipuè cum Saxonibus incolis terræ commnne est, quòd non magni sed ingentes sint potatores, vtpote qui, vbi potum è recenti dolio promptum gustare inceperint; non desistunt, neque diuersorium egrediantur donec penitus sit euacuatum. Aliàs magnanimi multum sunt, & per omnia ferè leonibus comparandi, sub cuius etiam sidere nascuntur. Colligitur autem regio hæc ab Occasu in Ortum, hoc est, in longum habere milliaria Germanica 41. aut Italica 164 ab Austro autem in Boream milliaria Germanica 26 aut Italica 104.

AVSTRIA.

AVstriæ nomen recenti seculo natum esse, refert Lazius, ante annos nimirum circiter quadringentos, ab Austri venti flatu qui ista in regione frequẽs est: vel (quod verisimilius est) à similitudine Germanicæ appellationis Osterreiche, quod nomen Orientali Regnorum suorum limiti Francorum Reges indiderant, sicut & Occidentali Westenreiche. Francorum vero Osterreich ad Rhenum sita, postmodum Austrasia dicta, id nominis tandem penè amisit: quod tamen mox nouam sibi sedem reperit in Pannonijs, eodem Lazio teste, hic enim lib. 1. cap. 2. Comment. Gen Aust. refert: Qui terræ tractus (loquens de Austrasia ad Rhenũ sita in agro Gallico) cùm posterius Ludouico Pio, Caroli Magni filio extincto indiuisione, cum Italia & Imperio Lothario maiori natu cessisset, noua iam Austria Caroli Magni auspicio in finibus Pannoniæ & Norici excitata, veteri paulatim nomine abolito, Lothari regni appellationem sortitus erat, Lothreich aut Lothringen. Nostra autem hæc Austria prius Pannonia superior dicta fuit, quæ cùm amplissimi ducatus nomine comprehendatur, olim à multis varijsq; cultoribus fuit habitata, quorum primi numerantur Hebræi, hinc Iason cum socijs Argonâtis, hos secuti sunt Cimmerij, post hos Agriani, mox Gallogræci, deinceps Romani has sibi sedes vendicarunt, quibus expulsis, eas sibi Hunni occupauerunt: ab his Chumanos & Bosnios descendisse, nostræ ætatis adhuc gentes iuxta Hungaros, coniectura est. Hinc Sarmatæ & Slaui depopulati sunt magis Pannonias, quàm quod obtinerent agros. Quados etiam Austriam seu Pannoniam, sed præcipuè Valeriam incursasse, testantur historiæ. Et qũia post multas variasq; gentes quæ terram hanc diuersis temporibus incoluere, quas omnes recensere prolixũm nimis foret, colluuies Barbarorum, deuictis Romanis amœnas montium conualles & lõca metallis vinoq; fœcunda insederunt; hinc fit vt adhuc hodie qui Carpathum montẽ Daciamq; incolunt, & qui Pannoniam sũperiorem, Valeriamq; attingunt, Teutonicum omnes sonent, Austriaci autem nostri Francorum & Saxonum soboles Pannoniæ superioris partem, vbi hodie sunt Austriæ, Styriæq. confinia, sibi concessam armis ab Hungaris vindicarũt, ac summa fide tutantur. Diuiditur autem Austria in superiorem & inferiorem: quarum hæc citra illa cis Danubium cita est Continet præterea Styriæ ducatum inter Danubium, Muer & Mierz fluuios protensum, cuius incolæ partim Germanico, partim Sclauonico vtuntur Idiomate. strumisq; maximè deformes sunt. Item ducatum Carinthiæ inter Muer & Dranum fl. sitũ. Item Carniam, in Meridiem magis protensam. Comitatum præterea Tyrolensem inter Occidentem & Meridiem. ac Siliensem ad Dranum fluuium: vsque adeo amplus hic est Archiducatus. Regionis caput est Vienna Vindebona olim, postmodum Fauiana, tandem Fabiana, quod demum in Viennam detortum vocabulum putatur. quamuis à Viena amne seu torrente denominatam vrbem credant. Hanc nonnulli Iuliobonam à Ptolomæo vocatam contendunt. Est aũt munitissimum hoc Christianorum contra Turcas propugnaculũ, vallis aggeribus fossisq; munitum, ædificijs ita instructum, vt quot domos videas, tot aulas principumq; palatia cernere videaris. ac præter nobilissimum Gymnasium, quo à Friderico II. Imp ornata est anno 1237. mercatu etiam frequens ac celebris est, agroq; gaudet fœcundissimo, & vt multa simul dicam: hæc vel opulentissimis Germaniæ Italieq; ciuitatibus par est ac quamplurimas etiam vincit Habet & Pataulum, Lintzium, Presburgum nobilissimas vrbes, ac complurimas his vix inferiores. Est & pagus Austriæ, cui S Stephano nomen est, duobus circiter miliaribus distans à Vienna qui proditur habere sepulchrum Theutanis, vnde nomen seruasse gens dicitur.

SEPTENTRIO
BOHEMIAE PARS
Moraviae
HVNGARIAE
Occidentalis Bavariae pars
MERIDIES
Soproni comitat
Castri ferrei com
Stiria pars
AVS
RIA
archiduca
tus
Johan. b. Kemecher
excudit Coloniae
1593
Noricum Germanica commenta

Styriorum oppidum Greetz at Muer flu. ſitum eſt, Carinthiæ, Dragburgum & Lauamunda ad Tranum flu. Aere fruuntur læto & amœno, ſalubriq; ob Euri viciniam quo perflatur. Non deſunt tamen qui Styriorum ſtrumas aëris quo viuunt, imputent vitio. quamuis aquæ fontibusq; ipſorũ hoc potius imputãdum erit. Regiô eſt quà Auſtrũ ſpectat montoſior: quâ ortum, paluſtris: medio tractu vtcunque plana ac leuiter deuexa. Fluminibus pluribus irrigua, ob idque fœcundior. vini frumentique feraciſsima, lignorum etiam copiam habens, amnesque piſculenti ſunt. Vini abundè ſatis præbet Bohemis, Morauis, Sileſijs vicinisq; Bauaris. Zinziber producit iuxta Hamburgum ad radicem Cæcij montis. Crocum etiam gignit perfectiſſimum. Styriæ montana vberrima frugum omnis generis ſunt, nec magnopere culrura egent. Ac Marchianus quoque campus patens, vulgò Marckvelt/croco, vino, frumento, & frugibus mirificè fertilis. Carinthia montibus attumulatur, vallibusque viciſſim deprimitur, quæ pabuli frumentique copiam exhibent Tyrolenſis autem Comitatus vel cum ampliſſimo regno certat de redituum annuorum, quos ex montibus ære, auro argentoque ſcatentibus haurit abundantia. Sal coquunt Styrij quod in alias prouincias exportatur: ijdemq; argenti ac ferri minæras habent ditiſſimas. Auſtriæ verò ciuitas Archiepiſcopalis Gran thermas habet ſaluberrimas. Syluis hinc inde conſperſa eſt regio, montibusque multis aſperatur. Fluminibus permultis etiam perfunditur, & lacus complures habet.

MORAVIA.

MOrauiæ seu Marauaniæ nomen à Marauaha flu qui eam perfluit regionem, deducitur. Multis tamen Marcher potiùs quam Merhern dicendi putatur: idque à Marcomannis Sueuorum populis. quorum quidem sententiam haud immeritò amplectimur, ij enim indubiè Morauiam tenuerunt, & postmodum etiam Bohemiam eiectis in Boijs, olim etiam Marcomanniam appellatam fuisse regionem hãc, in Bohemica sua historia testatur Ioannes Dubrauius. Non exiguam etiam Marauaniæ Silesiæq; partem Quados tenuisse constat, iuxta Lunam syluam. Marauaniam præterea quæ ad Istrum declinat, putantur coluisse Osi, quorum Tacitus meminit. Arrianus in Germanorum historia sua ad hunc modum scribit: Harum gentium extremi sunt Quadi & Marcomanni, post hos Iazyges Sarmatarum gens, hos sequuntur Getæ, eos autem magna Sarmatarum, hoc est, Tartarorum ac Polonorum pars. Sufficiat tamen vel hæc sola ratio quòd antiqua Marcomannorum sedes fuerit, nimirum quòd iuxta Hanam fluuium sæpius ab agricolis inter arandum inuenta fuerint numismata veterum Romanorum Imperatorum, inter cæteros autem M. Antonini, quem plurimæ testantur historiæ gentem hanc debellasse, moneta autem erat, ex hoste spolium, cum hac inscriptione DE MARCOMANNIS. Sunt etiam qui ex vocabuli etymo conijciant, deinceps Marcomannos eam Germaniæ prouinciam occupasse, quæ vulgò die Marck appellatur, seu Marchia Brandenburgensis vltra Albim, versus Oceanum, cultores enim eius die Mercker, hoc est, Marcomanni quasi Marckmenner dicuntur. Creduntur etiam Marcomanni à limite nomen sortiri, quem nos Marck vocamus. Non desunt qui ab equis nomen adeptos Marcomannos tradant, sicut Marschalcum equitũ præfectum, Marstallerũ equorũ stabuli magistrum appellamus: siquidem Marea & Merrhen nostrate lingua equum & equã significat, vnde Merrhenlandt interpretantur equarum regionem. probabilior tamen prior est ratio Regni titulo olim hæc regio decorabatur, cuius Rex vicinis Bohemorum, Polonorumq; ducibus imperabat: nunc verò multò inferiori fortuna contenta, suis deinceps aliquamdiu ducibus, postmodum Marchionibus paruit, nunc distracta: eius tamen potior pars, ac penè tota Bohemiæ Regibus paret. Reliqua pars alijs Primoribus ac Baronibus subest. Gentis caput ac Marchionis sedes est Brin, Eburum, Olomontium Episcopalis sedes est, Volagradensis prius dicta. Vrbibus præter has plurimis, domibus, mœnibus, turribus, & id genus ædificijs clarissimis abundat: cuiusmodi sunt Zvoijma, Radisch, Iglauia, Nouaciuitas, Mõs Nicolai, Weißkirchen, Cremser, Boserlitz olim Marchionum sedes, & complures aliæ quarum nomina charta chorographica declarabit. Incolarum lingua est Sclauonica seu Bohemica, & Teutonica mirum in modum commixta atq; confusa. Aer loci mollior, atque ob id corruptioni magis obnoxius dicitur. Prouincia est vt populosa, ita frumenti ferax, pisculenta & nemorosa. Vinetis quoq; abundat maximè vbi in Oriẽtem vergit, quod inde abundè in Silesiam Bohemiamq; exportatur. Eius etiam campi præter necessariarum rerum mirificam fertilitatem vbertatemq; croci etiam optimi plurimum proferunt. Sudetæ montes iuxta Iglam vrbem, minæris etiam fœti habentur. Regio quàm Bohemia minus montosa, non tamen prorsus plana. Ponit hoc loco Ptolomæus Orcynum nemus, Sudettam ac Gabrettam syluas. Flumina habet non pauca, quorum quatuor sunt præcipua Moraua seu Marauaha, amnis piscosissimus, vlugò die Mahr qui regioni nomen dicitur indidisse, seu quod potius crediderim à regione sumpsisse sibi nomen: lambit mœnia Olomuntij, & regiunculam Austriæ Marckfeldensem, Suartzaha, Brinnam præterlabitur, & Theyæ mi-

MORA VIA
BOHE MI
FINITIMA
Silesiae pars
HVNGARIAE PARS
Austriae Septentrionalis
Milliaria communia

ſcetur. Theya vel Deins, qui nonnullis etiam Thiſia vocatur, Zoijman præterfluit, & limitem Marauaniæ ac Auſtriæ ſtatuit. Igla, à quo Iglauia vrbs nomen ſortita eſt, dirimit Marauanos à Bohemis, & Morauiam quoque ingreditur: hiſce & Hauam fluuium iungemus, vt plurimum temporis paruum quidem, vbi verò exundauerit, longè lateque omnes circum agros adeo humectatione ſua fœcundantem, vt ab eius loci incolis haud immeritò adipis ſuæ ſouea nuncupetur. Porrò regio hæc à diuo Methodio primum iuſſu Arnulphi Imperatoris ad fidem Chriſtianam conuerſa eſt, ſub Henrico IIII. Imperat circa annũ Chriſti 895. poſtmodum tamen anno 1086. vnà cum Luſatia ac Sileſia regno Bohemiæ attributa eſt. Denique regionis huius termini hi ſunt: ad Orientem habet partim Hungariam, partim Auſtriam; ad Meridiem Auſtrum tantùm; ad Occidentem Bohemiam; ad Septentrionem Sileſiam: ac initium ſumit ex parte Occidentis ſub gradibus longitudinis.

PRVSSIA.

PRussiæ nomen à Bructeris deriuatum credunt, voce nonnihil corrupta ac fracta: Bructeri enim ex VVestphalia à Charmauis & Angriuarijs eiecti, secedentes in Sarmatiam concessêre, & ad Baltheum mare, domitis aut expulsis Vlmigeris, consederunt: quod Claudianus hoc versu innuere videtur;

Venit accola syluæ
Bructerus Hercimæ, latisq́; paludibus exit
Cymbrus.

In Sarmatiam enim Hercinia propagatur. Verũ de Prussiæ nomine aliter sentit Erasmus Stella, ait enim Borussios populos, quos Ptolomæus ad Ryphæos montes collocat, non longè qua Tanais ex eis erumpit, infelicitate sua concitos (quòd perpetuis niuibus algoribusq́; illic terra riget & ad omne naturæ mysterium damnata est) ad nouas sedes capessendas, patria egressos in hæc loca delapsos esse, terramq́; vocabulo gentilitio Brussiam appellasse, qua vsq; hodie vnius literæ suppressione vulgò dicitur. Rei fidem facit quòd etiamnum populi ad Ryphæas habitantes, eodem pariq́; sermone quo hi vtântur. Prussij itaq; VVigevvonum populi sunt, ad Clylipenum sinum in Sarmatia Europæ, ac inter Vandalos numerantur: quorum sedes olim Burgundiones, Varinos, Gothones, Fennos, Aestios, Stagnanos, Sargatios, Sudinos, Gelidanos, Gillones, Charinos, Sulones, Subarios, Humligerosq́; tenuisse ferunt, à quib. etiam hodie pars Prustiæ ad Vistulam, Culmigera vocitatur. Partitur eam more antiquo Erasmus Stella in Pomesaniam, Galingiliam, Natangiam, ac postmodum in Barthiam, Naoderitiam & Varnitiam, pro ducatu habetur hodie pars Orientalis, quæ Chrono seu Pregelio flu. adiacet, Schalaunia & Graudia vocatur, His in Meridiẽ vicina est Bartenlandia, ac Meridionalior his Mazouia, ad Occidentem iuxta Elbingum fluuium Natangia remanet, & sub hac Huntavvia. His verò Occidentalior pars ad Vistulæ vtramque ripam iuxta Gedanense emporium Pomesania & Pomerellen vocatur. Culmigera autem quam Culmischlant vocant, ad Triebnitzam atq; Vistulã fluuium versus Meridiem sita est. In Septentrione autem Insula illa quam sinus efficit Venedicus, Samaiden vocatur. Vrbium omnium opulentissima est Dantiscum, proprio nomine Gedanum dictum. præter hanc maritimam quoque vrbem habet Koningspergum, Latinè Regium montem appellare licet, ad Chronum seu Bregelam amnem, in quo magni magistri ordinis Teutonicorum erat aliquando. Intus in Mediterranea, in ripa Vistulæ fluminis, insignis vrbs, Turream & Turroniam, vulgò Dorn vocant, similiter Marieburgum, Chulmen, Notangen, Samkand, Risenburgũ, Brunspergum, ac complures aliæ. Aere fruuntur frigidiore. Terra ipsa vasta, ampla, ac paludibus inuia. Frumenti ferax est, aquis irrigua, & plena colonis, multa ambitiosa oppida, multi maris sinuosi reflexus amœnam efficiunt; pecorum ingens vis, incæduæ syluæ, multa venatio, piscatio diues. Saltus Hercynius qui per Brussiam vagatur, multa ferarum genera gignit: alces, vulgò Ellendts vocant, onagros, vros seu bubalos germ. Auroxsen, & Bisontes, Buffalos dicunt: Præter illa & pelles quasdam non ignobiles mittunt hæ syluæ, quæ vestium fimbrijs principum hominum subduntur. Lectorum etiam stragula ex his consuunt, pretioq́; ingenti vendunt. Habent etiam syluæ præter id suas diuitias, apum scilicet ingentem multitudinem, quarum alucos seu natiuos, intra arbores ad hoc cauas cernere est, ex quibus tanta mellis & ceræ copia prouenit, vt Germaniæ, Britanniæq́; ac cæteris adiacentibus insulis commodè harum rerum vsum suppeditet. Ora illa quæ quasi peninsula est, ob sinuosos flexus maris, terramq́; spatiosè in freta excurrentem, Samaiden vocant, succino abun-

Prussiæ Descriptio
antè aliquot annos
ab Henrico Zellio edita,
ab eoq; D. Joanni Clur,
Civi. Gedanensi dedit
Johann Bussemecher
excudit Coloniæ
Maris Germanici Pars
PRUS
DESC
RIPT
Pomeraniæ Pars
Poloniæ Pars
Occidens
Septentrio
Meridies
Lijfl
Pars

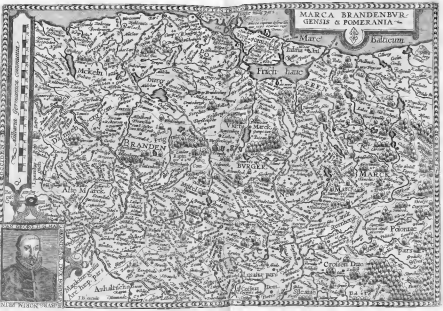
dat,in quam vi tempestatum idipsum aduehitur: id olim à Germanis Glessum vocatum est, inde Glessaria regio ipsa quo loco autem succinum nascatur, scriptores non conueniunt,quidq; succinum sit, controuersum quoque est: crediderunt nonnulli purgamentum esse maris concreti, quidam Solis radiorum succum esse putarunt,quos circa Occasum vehementiores in terram actos sudorem pinguem in eam partem Oceani relinquere; deinde æstuante mari in littora Germaniæ eijci dixerunt. Quidam verò è limo quorūdam montium Sole excalescente fluitare existimant,in herbido solo atq; algido,quod his montibus subest,indurari: Oceano illic efferuescente,inde rapi,& in proxima littora expelli. Plinius tradit Succinum gigni in insulis Septentrionalis Oceani,ipsumq; nasci defluente medulla, ex pinei generis arboribus (sicut enim resina in Cerasis, ita & in pinis humoris abundantia erumpit) densamq; rigore maris,eo intumescente ex insulis rapi,certoq; littore expelli,ita inuolutum herbis,vt ex his pendére videatur,salo expui. Fluminibus regio rigatur ad Ortum Chrono,ad Occasum & Meridiem Vistula. Mediterranea Elbingus flu. humectat.Sunt præter hos alij ignobiliores,Bro,Osa,Triebnitz,Brieg,ac innumeri ferè lacus.Eruditissimam huius regionis descriptionem reliquit nobis Andreas Aurifaber Vratislauiensis.

BRANDENBVRG.

COmplectitur hac tabula Marchionatū Brandeburgēſem, & maximam, Pomeraniæ partē, cuius tabulæ deſcriptionē primus ſolusq; præſtitit Gerardo Mercatori doctiſſimus Mathematicus & profeſſor in Academia Francfordiana ad Oderam Elias Camerarius, vir à quo multa in Aſtronomicis deſideratiſſima expectabantur ſi longiorem illi vitam conceſſiſſet Dominus, iam enim in obſeruatione motuum Solis, Lunæ ac ſtellarum diligentiſſimus erat, ad caſtigandos quos in ijs certò deprehendebat errores. Conſcripſit autem hanc tabulam non geometricis inſtrumentis vſus, vt cui propter academica negotia id integrum non fuit, ſed ex ſuis aliorumque profectionibus, ſolerter admodum & circumſpectè, id quod experientia docuit, ſiquidem cùm reliquis circumſitis regionum tabulis hanc deſcriptionem conciliare Mercator vellet, vix vlla contractione aut extenſione opus fuit, ſed in eam quàm proximè longitudinem ac latitudinem exterioris loci iuxta ipſius dimenſiones poſiti iocidebant, quam circumuicinæ tabulæ diligentiſſimè ab ipſo caſtigatæ & conciliatæ requirebant. Porrò ſic dicta eſt regio à metropoli in ea Brandeburgo, patria clariſſimi iſtius poëtæ Georgij Sabini : vnde autem nomen hoc ſortita ſit vrbs, ex eiuſdem poëtæ diſticho quodam intelligi poteſt; ſic enim ait in Hodœporico ſuo:

Italia quando digreſſus ab vrbe petebam.
A duce quæ Brenno condita nomen habet.

Brenneburgum enim à veteribus appellata eſt, ſed vulgus Brandeburgum pronunciat. burgum verò ſignificat propugnaculum, ἀπὸ τῦ πύργου, & Brennus idem nomen eſt apud Germanos quod Galeatius, vt veteres illæ cantiones teſtantur quæ in Theodoricum Regem Gothorum extant. Significat igitur Brenniburgum, equitum ſeu Galeatorum vrbem. Tota autem hæc principis Electoris ditio in 7. aut 8. prouincias eſt diſtributa, quæ ſunt Aldemarck / Mittelmarck / Newmarck / Vkermarck / Pregnitz / Croſſen / ducatus Sterneberg & Cotbus dominia. Item pars Luſatiæ: inter quas proculdubio, tum ad conſeruationem & curam totius corporis, tum ad gubernationem populorum certus eſt ordinum ſtatus & politia. POMERANIA nomen accipit à Pomeſano Vidunti, primi Boruſsiorum regis filio. Diuiditur autē in ſuperiorem & inferiorem Pomeraniam, quarum hęc in Orientem vergens, Vandaliam, Caſſubiamq; illa Stetinenſem, Barthienſemq; ſeu VVolgaſtenſem ducatus ac Rugienſem inſulam complectitur. Oppidis egregiis exculta eſt, inſigniora tamen quæ habet, maritima ſunt, pręter pauca quædam mediterranea, quorū primum eſt Stetinum emporio celebre quod ex VVineta vrbe eò translatum eſt, totiusq; Pomeraniæ hodie eſt metropolis, amœniſſimū habens ſitum. Habet præterea VViſmariam, Straelſundam oppidum, ſplendidū olim ſuum habens principem, quē dixêre Bardenſem ducem; Gripeſvvaldū à Ptolomæo Viritium iuxta coniecturam appellata; Roſtochium in quo liberalium artium florens Academia, quam impetrarunt ciues ac Magoopolenſes ſeu Mechelburgenſes principes, anno Chriſti 1415. accerſitis magiſtris ac doctoribus potiſſimū ex Erphordienſi Gymnaſio, quod & ipſa recens tum ſchola erat, annos necdum habēs 30. Eſt verò is locus Roſtochienſis in eā rem non incongruens, quòd aëris ſalubritas, & victualium omnis generis leui pretio ibi magna ſit copia. Caminum Epiſcopalis ciuitas; Iulinū nūc VVolinum oppidū olim nulli clariſſimarum vrbium ſecundum, multas etiam præclaris opibus & ſtructuris exuperans, nobile Vandalorum emporium, tantis opibus mercatorum negotijs frequens vt excepta Conſtantinopoli, vix aliud ei par Europa tum videret: ibi

MARCA BRANDENBVRGENSIS & POMERANIA
Mare Balticum
Milliaria Germanica communia
BRANDEN
Alte Marck
Lusatia pars
Crossen Duc
Poloniae pars

enim Russi, Dani, Sorabi, Saxones & VVandali suos vicos & plateas incolebāt. Apud Caminum insula est Christoa. Insulæ VVinetæ olim vrbis in ea nomen erat. hic & Oderæ ostia, quæ tribus alluitur fretis, quorum vnum viridissimæ aiunt esse speciei, alterum subalbidæ, tertium motu furibundo perpetuis sæuiens tempestatibus. Est hæc regio vbique fertilis, aquis irrigua, stagnis abundans, nauibus peruia, diues agris, pascuis, pomis, lignis, riuis, montibus, venatione, pecore, piscibus, frumento, butyro, melle, cæra & alijs his similibus rebus. Montium in hac plura iuga, sed quorum apud Authores nulla fama est, sicuti nec syluarum, quibus tamen Pomerani non carent. Mineræ tamen nec thermæ vllæ in ea celebres; colligunt autem incolæ Succinum in mari, sed non tantum quantum Pruteni. Nullus denique in hac regione locus est vacuus, nisi quem aut lacus aut montes occupant.

SAXONIA.

SAxonici nominis etymon obscurum reliquit vetustas. Eorum Tacitus nō meminit, quòd tum fortasse ignobiles adhuc erant. Meminit autem Ptolomæus, antiquiorem licet Geographiam secutus, is Germanici maris accolas, ac potissimum insulares fuisse docet. Speculum autem Saxonicum in hanc sententiam de eorum nomine disserit. Quòd post obitum Alexandri magni Asiatici Petroculis bellum intulerint (eò quòd opem suppetiasq; ipsi Alexandro tulissent) eosq; è Cilicia expulerint. Ipsi itaq; vela dantes ventis, expulsi suis sedibus, appulêre decem & octo ratibus in Prussiam, quæ eremus tum erat. Petra autem seu πέτρη Græca dictio, Latinis Saxum dicitur: vnde Saxonum nomen deriuatum esse creditur. Ab Asiaticis etiam Becanus & Melanthon deducit, verum alio modo. dicunt enim Sacas Asiæ populos colonias quasdam à se emisisse ad montes Moschicos, è regione Cappadociæ: alteram, quos Saccassones, quasi Sacarum filios appellatos contendit, vltra montes Tapuros alteram, ad latitudinem 56. paulò plus minus graduū, quā Ptolomæus Sasonum nomine signarit. hoc priore sui parte perinde atq; illud posteriore corrupto, Saossones enim syncoptos, vel integrè Saccassones fuissent dicendi, id est Sacarū filij Ex his igitur Sassonibus Saxones nostri Europæi descenderunt. Memini tamen me legisse in Frisiorum (ni fallar) historia, gentes istas, Frisios, Brunsuicenses & Saxones, à Frisone, Brunone & Saxone ducibus denominatos esse: verùm huic sententiæ quisquis quantam volet, fidem tribuat. Saxoniæ autem veteris fines latius multò quàm modernæ extendebantur, Initium namque eius est trans Albim ab Holsatia, inde transiliens Albim per diœcesim Bremensem in VVestphaliam vsq; ad Rhenum ferè pertingit abinde verò in Hessiam peruenit, ad Herciniam syluam (qui nunc Hertici montes dicuntur) pertingens ad confinia Thuringiæ, in qua olim non contemnendam partem Saxones, militiæ stipendium à Francis, quibus militauere, susceperant. Inde iterum sub montibus longo tractu peruenit in Regionem Albi non longinquam, complectens Vitebergam & confinia eius, quæ nunc Saxonia superior dicitur: duobus principalibus Saxoniæ sibi titulum vindicantibus. Legitima quadam successione ad principes inferioris Saxoniæ omnis regio pertinet: sed superiorē apprehenderunt Marchiones Misnenses cum dignitate Electuræ, quæ illi inseritur principatui. Meditullium autem huius quam descripsimus prouinciæ, totum ex Xandalico, id est, Slauico solo redactum est in linguam & mores Saxonum, iu terra videlicet Brunsuicensi, Luneburgensi, Magdeburgensi, & Halberstadensi. Ad eādem verò pertinet nationem omnis Marchia Brandeburgensis, ex eodem solo Vandalico capta, ac versa in linguam & mores Saxonum. Præter vrbes autem magnificas, omnis hæc regio, & Gymnasia celeberrima, populum habet robustum ac validum, quorum potus cereuisia; cibus autem plerunq;, lardum, crudum butyrum, caseus, ac reliqua lacticinorum genera. Aër regionis durus, attamen purus ac salubris, nisi quà paludibus humectatur nimium, quod Marsis nonnunquam accidit. Gleba fertilis est, rerumq; omnium, præterquā vini, prouentu felix. Mechelburgij ducatus fœcundissima fertilissimaq; regio frumenti, ligni, lacuū, fluminumq; piscosissimorum, pecudum tum domesticarum tum ferarum. vrbibus amplis, arcibus vicisq; mirè exculta. Isatim herbam, quam Quadan ipsi vocant, lanarum tinctoribus aptissimam abundè profert in Thuringia, ita vt incolarum pleraq; pars, annonam sibi ex ea comparent. Syluas complures complectitur, Lünenburgerheid/ Spondawerheid/ Rattenawerheid/ Galbelheid/ Pomerischheid/ Herciniæ portiones, &c. Fluminibus interluitur nobilissimis. Saxoniæ mōtana minæris fœta sunt. Habet & Goslaria vltra æris, auri argentiq; minæras, ditissimos salis fontes, quibus & Hala & Luneburgum abundat. Illud quoque memoratu dignum visum, montem haud ita procul à Kupferbergo reperiri, qui lapidem gignat emittentem odorem violarum. quin & marmoris copiam hæc montana exhibent.

Saxonum regionis quatenus eius gentis imperium nomenque olim patebat, recens germanaque delineatio, Christiano Schrotenio authore.
Quia loci angustia non pateretur sic de industria necessario tamen in hac mappa aliqua Opida omisimus
Sep ten trio
SAX
Die Oester
Zee SEN
Mare Cymbricum
Holstia
Mare
Saxonicum
Pomerania
Marca Noua
Marca Antiqua
Saxonia Interior
Westphalia
Polonia
Maior
Saxonia Superior
Misnia
Hessia
Turinghen
Meridies
Occidens
Oriens
Scala miliarium Germanicorum minorum
Bremen
Brandenburg
Silesia

MISNIA.

Misnia Saxonum quoque regio, à cognomine sibi vrbe hodie denominata, ea ad Albis fluuij sinistram ripam posita, Episcopalis est. Verùm recenter hoc nomen regioni inditum est, cùm Hermundurorum hic olim sedes fuisse non obscura coniectura colligere liceat ex Cornelij Taciti historia: nam in Hermunduris Albim nasci memorat. Hermunduri autem Sueuorum gentes fuêre ad Albim fluuium, sub Hercynio iugo, Danubium versus è regione Semnorum habitantes. Velleius etiam Paterculus libro 2. Semnonum Hermundurorumque fines Albim præterfluere tradit. Tacitus autem lib. 10. Annalium docet Hermuduros cum Cattis magno prælio propter flumen gignendo sale fœcundum, & conterminum concertasse. Is autem Sala fluuius est Cattos Hermundurosq; interluens ac separans, ad cuius ripam etiamnũ Salinę in Hala vrbe conspiciuntur. Ioannes Gerson persuasum habet, Eudoses, Varinos, Suardonesq; Libonotriam (quo nomine Misnensium ditionem vocat) habitasse, eosq; postmodum vnico vocabulo Sorabos nuncupatos esse. ij Sclauini fuêre, quos inter Albim ac Salam habitantes Carolus Magnus opprefsit. Inde postquam Germani pristinos agros receperunt, Misnij seu Misnenses, ac Episcopali, vt dictum est, vrbe, vbi principis sedes erat, cognominati sunt. Birckheimerus, Misnenses Cheruscos esse credit, qui cum Cattis de salis fontibus, qui sunt Halæ Misnensium, decertarunt. Quamuis demonstrari planè potest Thuringos Cheruscorum sedes tenere inter Albim & Visurgum fluuios. Camanos etiam Misnensium olim loca possedisse credunt nonnulli. Ilingi etiam & Glancones dicti sunt Albi fluuij accolæ, Misnensium pars iuxta Zerbst. Hodierni regionis incolæ robusti fortesq;, ac commendanda corporis forma ac proportione, iucundi hilaresq;, amici, modesti, pacis amantes, nulla in parte Germanorum innatam feritatem, ac minacitatem referentes. Marchionatus hodie est, olim Saxoniæ Marchionatus dictus. Valles multas complectitur, ac Voitlandiæ etiam ducatum & Lusatiam superiorem, cuius habitatores Theurochemi dicti sunt. Ciuitates vrbesq; principes habet Misniã seu Missenam, quæ regioni nomen suum communicat. Lipsia ad Pleissenam amnem, quæ cæteras omnes opulentia splendoreq; antecellit, nobilissimoq; floret Gymnasio, quod cùm olim Pragæ in Bohemia extaret, huc anno Christi 1408. translatum est. Est & Suiccama triuiali schola clarissima, ad Moldam amnem sita; & Laisnicza Petri Appiani nobilissimi Cosmographi patria. Dresdena quoque ac Torga, in quibus Principis Electoris sedes frequens est. Aer dum vix ferendus fuisse dicitur, ob montium syluarumq; humidissimarum exhalationes viscosas; præsertim vbi Ioachimica Vallis dicitur in Sudetis montibus, qua Bohemiæ, Voitlandiæq; vicina est, eam enim Vallim vsque adeo densæ tetræq; nebulæ nonnullis anni temporibus integebant vt Solis radios nequaquam admitterent: nunc verò syluis excisis, terræq; meatib quantum intercluserant, apertis, fluminibus quoq; exitum suum fortitis, cessant nebulæ: mõtes enim exsiccati, vento liberius perflãtur, vnde aëre hodie salubriori fruuntur. Terra montibus collibusq; mineris refertis vndiquaq; attumulatur in Bohemiæ finibus, ipsisq; Sudetis montibus. Ager etiam frumenti feracissimus est, præterquam in prædicta valle Ioachimica, vbi gleba durior, minusq; fertilis est dumorum autem & ruborum referta: plus tamen in recessu quàm in fronte prima habet. quod enim superficiei eius denegatur, id eius viscera abundè compensant: argenti enim tam sunt diuites fodinæ, vt & laudatissimas mensas comparare valeant. Est & ad tertium ferme lapidem ab Zuiccauia vrbe ad Moldam sita, Colbergum mons, id est, Carbo-

MISNIAE ET LVSATIAE TABVLA
Descripta à M. Bartholomaeo Sculteto Gorlitz
SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
MARCHIAE PARS
SILESIAE PARS
LVSATIA INFERIOR
LVSATIA SVPERIOR
BOHEMIA
Dresden
Leipzig
Torgaw
Wittenberg
Gorlitz
Zwickaw
Naumburg
Weissenfels
Halle
Erdfordt
Jena
Weimar
Cotbus
Budissin
Meissen
Camitz
Lobaw
Zittaw
Chemnitz
Freiberg
Plauen

narius, è quo effoditur lapis terræ calore exficcatus, ater ac leuis perinde vt carbo, vnde & carbonarium lapidem appellant, quo per totam ferè Misniam carbonum loco fabri ferrarij vtuntur, cuiusmodi Lithanthrakes inferiorem Germaniam in Leodiensi agro, ac Scotiam quoque dare notum est. Horum carbonum fodinis olim accensis, montem ipsum non aliter ac Aetnam & Vesuuium, & Heclæ montem in Islandia, arsisse flammasque euomuisse, ita vt vicinæ Zvviccauiæ ingentem terrorem incusserit, memoriæ proditum est, hodieque fumare conspicitur. Hala etiam præter Salis fontes, vnde nomen sortita est, æris minæras habet. Hæc metallorum tam diues atque abundans est regio, vt singulos penè etiam maximos montes perforatos videas.

MANSFELDIA.

MAnsfeldiæ Comitatus nomen haud obscurum est, à metropoli eiusdem in eo nominis sic appellata, quæ ipsa à Manno Tuisconis filio nomen accepisse traditur, sonat autem Manni campum. huic opinioni suffragari videtur huius vicinus locus Ascaniæ, qui Ascenes Germanorum patris nomen referre videtur. Saxonum enim hi populi sunt, & inter Hermunduros numerandi censentur. Hertici hodie, & Hertzschen, aut Hartzländer, ab Hartone sylua Hessos, Thuringos & Saxones discernente nominantur. Regio est superiori Saxoniæ inter Salam amnem ac VViperum inserta, Complectitur autem huius Mansfeldensis Comitatus territorium in se complura dominia, vtpote principatum Anhaltensem, Palatinatum, Saxonicum, Comitatus Arnstettensem, VViprensem quem Cherusci olim tenuisse creduntur, VVethinensem, Quernsurtensem, Ballenstedēsem, Ascaniensem, Stolbergensem, Arnsteinensem, Reinsteinensem: ac præter hos diuastias, collegia Canonica, Baronatusq; aliquot; quæ pleraq; olim peculiarib. suis subsuêre Comitibus ac Dominis: nunc verò vix alium præter Comitem Mansfeldensem agnoscunt. Loca autem montana, Meliboci montes antiquioribus Geographis dicti sunt, syluis hinc inde conspersi. Aer bonus ac salubris. Terra frumenti satis ferax. Eius tamen viscera diuitiarum plus quàm superficies habent. Eruitur enim ex eius montibus propè Mansfeldiam, Islebiam ac Hochsteten, lapis niger ac fissilis, cuiusmodi is est, quo in laminas tenues secto, tegularum loco vtimur, nonnullis ardosæ vocantur, is picis ærisque plurimum obtinet, ac metalli minimè occulta habet indicia, conspicitur enim inspersus auri cuprive color. Hunc itaq; ingenti copia erutum ex montibus, lignisq; circumpositis, vnà exurunt: incensus autem odorem emittit eundem quem Lithantrakes, seu Carbonarij lapides at si contingat placidas pluuias ignem cōspergere, tantum abest vt extinguatur, vt maiores etiam flammas excitet; lapisq; eò citius liquescit, quod bituminis picisvè non obscurum est indicium. Neq; boc tacendum videtur, cùm ludentis naturæ miraculum non immeritò videri queat, quòd is lapis manifestas ostentet inspicientibus animalium ferè omnis generis effigies, ramentis ac lineamentis aurei coloris: ita vt quoduis primo intuitu dignoscere queas. Affirmant nonnulli, eorum saltem animalium quæ propinquus gignat lacus, eum præ se ferre imagines, cuiusmodi sunt piscium, anguillarum, carpionum, ranarum. Verùm alij perhibent etiam aliorum animantium figuras eum exhibere ad vnguem, vtpote gallorum gallinaceorum & Salamandrarum: quin & in quodā eorum lapidum Pontificis cuiusdam barbati effigiem, triplici diademate ornatam multis conspectām aiunt. Hæc loca Tubantes populi olim habitasse creduntur. Regionis caput est Mansfeldia, ad VViperum amnem sita. Vrbes post hanc habet præcipuas Islebiam, Quernefordiam, Rotenburgum, Alstadium ac complures alias. Fluminibus rigatur Sala, Vnstrut, duobus tribusve VVipperis, ac infinitis alijs riuulis, torrentibusq; ignobilioribus. Latus Orientale Misnia claudit. Meridionale partim Misnia, partim Thuringia cingunt. Occidentale Hessia, Hartoq; ad Melibocum montem excipiunt. vbi Svvartzenburgensis & Stolburgensis Comitatus, item Sangerhusi, Anhaldiæ, & Asseburgij principatus confines habet. Septentrionale autem latus Saxoniæ superioris Ducatus terminat.

Mansfeldiae Comitatus descriptio Auctore
Tilemanno Stella
Sig.
Ballenstede
Grafschaft
Gernrode Stifft
Ramberg
Mansfelt
Mansfelt Grafschaft
Stolberg Grafschaft
Wettin Grafschaft
Fridberg frei herrschaft
Hall Ertz stift
Querfurt Grafschaft
Mersburg Stift
Bornstet Herschaft
Schrapelau frei herschaft
Morungen Herschaft
Gulden auue
Scala miliarium Germanicorum

FRANCONIA.

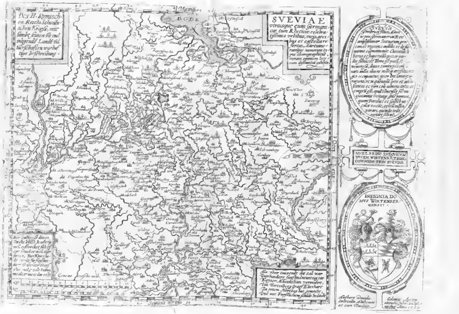
FRanci Orientales, quos Rhenanus etiam Ansibarios & Ansuarios fuisse ostēdit, cùm ad annos ferè 400. suis ducibus paruissent, dominium seu Imperium id tandem peruenit ad quendam Frácum nomine, eum tanto persequebantur amore, tantiq; ab ijs fiebat, vt auito veteriq; nomine relicto, ab eodem suo duce denominari voluerint : quod factum traditur circiter 24. annis ante natum Christum. Saligni etiam dicti sunt Franci à Romanis. Salios fuisse appellatos, Ammianus ostendit libro 17. quod à Sala fluuio descendisse creditur. rei fidem facit Salingostadium Mœni vrbs, quam Selgenstadt vocant incolæ. Gens ipsa viribus armisq; potens, ac multa nobilitate pollens, fallax & astuta, laborum patiens, vinetis colendis vterque sexus incumbit, nec cniquam otioso esse conceditur. Ducatus nomine ac dignitate ahuc hodie gaudet, huncque titulum VVurtzburgensis præsul sibi vendicat. Verum huic non integra paret Francia : sed cum quatuor in partes diuisa sit, quatuor ex magistratibus sunt audientes. Marchioni Brandeburgensi obediunt Kitzinga, Bristadium, Graglingiacum, Babenbergensi antistiti subest. Cbronachum, Forcheimium, Staphelsteinium, Hochstadium, & præter has multæ aliæ vrbes VVurtzburgensi seu Herbipolitano præsuli, qui Francorum dux salutari solet, parent. Konigspergum, Oxensordia, Carolostadium, Hassordia, ac nonnullæ aliæ ciuitates Moguntinensi Metropolitano Archiepiscopo & Electori Septēuiro, S. Imperij Cancellario subsunt; item Bischofsheimium, Alderburgium, Mildeburgum & multa alia oppida. Quedam insuper Fránciæ portio ad Saxonum principem spectat, velut Coburgum oppidum excelsa arce munitum, ac nonnulla alia. In huius prouinciæ finibus sita est Norimberga vrbs ampla, opulenta ac imperialis, solo licet infœcundo atq; arenoso; ingenia tamen parit solertissima ac promptissima ad quæuis etiam ingeniosissima inuenta; vnde ex ea, tanquam ex equo Troiano, subtilissimi totius Germaniæ artifices prodeunt : verum Franciæ minimè hæc vrbs annumeranda; nisi, quod ad statum Ecclesiasticum, Bambergensi vrbi quæ Franconiæ annumeratur, subsit. quamuis nec Bauariæ annumerari se Noribergenses velint, sed ab vtrisq; discreti singularem gentem efficere. cum autem Noricorum sedes occuparint hodierni Bauari, ad eos se pertinere ipsum nomē arguit. Francofurtum autem Francici iuris est, vrbs tamen imperialis, ac binis nundinis quotannis celeberrimum nobilissimumq; totius Germaniæ emporium : quo loco Romanos reges eligi à ducibus Electoribus mos est, ibidemq; si Imperij binos esse competitores cōtingat, vtriq; collecto exercitu pro Imperio dimicant. Aer purus ac salubris satis. Terra densissimis syluis asperisq; montibus clausa, intus plana ac fertilis Cerere & Baccho, in Germaniæ propemodum meditullio sita. Ad Rotenburgū vrbem in Tuberæ ripa, haud procul ab eiusdem fluminis fontibus, initium sumunt vineta, flumenq; sequuntur donec Mœno coniūgatur. Vinum ipsum bonum ac salubre, si nullum adhibeatur vitium, & ob sui præstantiam in remotissimas exportatur terras. Glycerizæ radicis Babebergensis ager tantam præbet copiam, vt currus eadē onusti per vniuersam Germaniam diuehantur. Ripa cœpæque nullibi ferè locorum laudatiora: hortorum, viridariorum ac pratorum cultura regio est amœnissima, pecudum domesticarum, ferinarumq; diues. Fluminibus piscosissimis vndique perluitur, quorum præcipua sunt: Mœnus, Sala, octo ignobilioribus amnibus comitata, Sinna, Radiantia, Aestus, Tubera, ac nonnulla alia. Syluas habet Speßhart, Othonis syluam (vulgò der Odenwaldt) ac alias etiā Herciniæ portiones, quæ eam æditissimis iugis per circuitum obfirmans, veluti natiuo muro ambit. Hæc Sueuiam & Boiariam à Meridiè habet, Rhenus illi Occiduus est, ab ortu Boëmi accolunt, Hassi & Thuringi Saxoniæ populi à Septentrione.

FRANCIA ORIENTALIS, VVLGO FRANCONIA, A FRANCO QVODAM EORVM DVCE ORTA CREDITVR. GENS
Meridies
Septentrio
Oriens
Occidens
Norckaw
Newmark
Altorff
Rotenburg
Neustadt
Fulda
die Weder auw

SVEVIA.

SVeuus Gambriuij filius, & Manni nepos, Germanorum Rex, apud Tuiscones regnauit tempore Balei, vndecimi regis Babyloniorum. Hic amplissimam Sueuorum gentem ac regnum condidit, & de suo nomine cognominauit. Sueuos autem Hermionũ populum fuisse tradit Plinius, sicut & Hermunduros, Cattos & Cheruscos. Sedes verò noo easdem quas hodie tenuisse eos, omnes testátur Chronographi ac Historiographi. Intra hos ferè terminos olim fuêre conclusi: Ab Oriente Carpathus mons, à Meridiè Hercynium nemus, quod Bohemicum nunc appellatur; ab Occidente Rhenus; ab Aquilone Sueuicum mare, seu Balthicum, ipsorum limites fuêre. Hæc gens nunc in angustiores terminos, vtrum ab alijs compulsa, an sponte sua delata. incertum est. In Rhetiam enim populariter commigrarunt, quo loco iam aliquot seculis hæserunt, abolitoq; veteri Rhetorum nomine, Rhetiam à se nouis cultoribus Sueuiam dixêre. Atq; hi sunt qui latè per Germaniam imperitabant, maximam eius possidentes partem. nam & in Sarmatiam ac Pannoniã colonias deduxerunt; illic enim antiquæ fuerunt Sueuorum sedes, deinde Rhetias occupauere, quas etiamnum tenent, ij inquam in quinquaginta quatuor populos ab Orosio distinguuntur, à Tacito autem istæ nominantur gentes, Semnones, Longobardi, Reudıgni, Auiones, Angili, Varini, Endoses, Suardones, Nuithones, Hermunduri, Narisci, Marcomanni, Quadi, Marsigni, Gothini, Osi, Burij, Lygij, Arij, Heluecones, Manimi, Elysij, Nabaruali, Gothones, Rugij, Lemouij, Suiones, Aesti & Sitones, qui in commune vno nomine Sueui nominabantur. Hodierna autem Sueuia cuius hîc typus exhibetur. in plurimas quoq; separata est regiones & tractus suis nominibus distinctos; ita vt nullus hodie in tota Germania princeps reperiatur qui se Sueuiæ Dominum dicere possit, cùm inter plures sit principes diuisa, vna enim pars hæreditario iure ad domum Austriacam spectat: maximam sibi eius partem vendicat VVirtebergensis Dux: multæ ei insunt vrbes liberæ & Imperiales: & haud paucæ in ea ciuitates Bauariæ ducibus subiectæ sunt: reliqua pars vel Palatinis vel Badensi principibus, aut Constantiensi & Augustensi Episcopis, & Comitibus, Baronibus atque nobilibus paret. Gens est populosa, fortis, audax & bellicosa, procero corpore, venusta facie & decora, ingenio singulari prædita, præstantissima Germanorum à Plutarcho dicta, cuius gloria eo vsque creuisse memoratur, vt virtute & armis Imperium orbis meruerit illudq́; vltra vnius seculi spacium magnificentissimè tenuerit. Suis olim Regibus paruit ac ducibus, quibus in Chunradino vltimo Sueuorum principe extinctis, collapsum est regnum, & in plures diuastias diuulsum. Ex hac gente prodijt ingeniosissimus ille Albertus cognómine Magnus, Episcopus Ratisbonensis, equestri ordine natus Laubingæ, de quo plura vide apud Paulum Iouium, itemq́; Nicolaum Reusnerum in libello doctorum virorum Argentinæ nuper edito. Priuati Sueuorum nulla alia re, nulloque artificio magis occupantur, quàm lini lanæq. operatione: cui adeo incumbunt, vt in quibusdam locis nedum mulieres & puellæ, sed adolescentes & viri hyemis tempore colo admoueantur Panni genus faciunt cuius tela linea est, intertextum bombycinium, Barchet illud vocãtes, faciunt & totum lineum quod Golsch appellant Compertum est apud Vlmenses solum quotannis vtriusq; generis pannos parari centum millia, ex quo conijcere quisque potest quàm incomprehensibilis incredibilisq́, summa in tota regione elaboretur. ad remotissimas nationes isti panni transuehuntur. Tota autem hæc prouincia salubri aëre gaudens, celebratissimis vrbibus, vicis & castellis

Des H. Romischen Reichs Schwabischen Krayss, mit sambt seinen ob und inligende Lande und Herschaften warhaftige beschreibung
SVEVIAE
vtriusque cum Germanicae tum Rheticae celebratissimis vrbibus, vicis, arcibus et castellis referta, Martinique numerum typus chorographicus, verum quoque locorum distantia exhibes.
BODE
AD ILL. PRINC LUDOVICUM DUCEM WIRTENB. ET TECK. COM MUNE PRIN SVEVIAE
INSIGNIA DOMUS WIRTENBERGENSIS
Als vier tausendt die zal war
Vierhundert funf und neuntzig jar
Keyser Maximilian vermahrt,
Von Wirtenberg Graf Eberhart
Zu einem Hertzog hat gemacht,
Und mit Furstlichem schildt bedacht

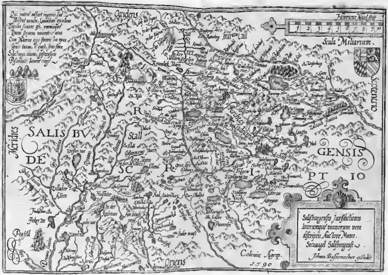
referta, arces excelsæ, natura & arte munitæ, templa, collegia monasteriaque plurima ac pulcherrima. Terra ipsa partim plana, partim montosa, ager fertilis, cuius nulla pars inculta iacet, præter quam aut lacus, aut montes vel syluæ occupant: fructuum, leguminum frumentorumq; abundantia, pecorum magna vis, prata pascuaque lætissima, vitiferi montes: conualles in ea plurimæ, per quas perennes riui, amnes, fontesque lympidissimi è montium iugis defluentes: & iucundo murmure strepentes, vberem largiuntur piscationem, qui se vniuersi in Rhenum & Danubium nominatissimos fluuios exonerant. Danubij autem & Nicri fluuiorum hæc terra parens est. Illud autem maximè in Sueuis mirandum, quòd cùm reliquis, quæ esui sunt, obsonijs vescantur, à nucibus tamen abstineant. Sueuiæ montana sunt Alpes, quæ longo tractu Danubium sequuntur, nomina sua crebrò mutantes. Nemora syluæq; in ea multæ, & ob id genti venatio frequens, & aucupium peculiare. Lacus celeberrimi sunt, Bodanicus siue Brigâtinus, Tigurinus & superior lacus, item Federsee lacus. Minærarum est ditissima, thermisq; saluberrimis pluribus locis à natura donata est hæc tellus.

SALISBVRGVM.

SAltzburgensis Episcopatus nomen habet à Saltzburgo metropolitana Bauariæ vrbe, quæ eadem à Sultzach flu. nomen mutuata est. Olim Iuuauia, à iuuãdo dicta, Germanicè Helffenburg, quod castrum ibi extruxerat Iulius Cæsar, iuuamen seu subsidium ac refugium legionibus suis contra Germanos quos debellaturus erat. Nonnulli tamen etiam hoc nomen à Iuuanio fluuio vrbi propinquo obtinuisse credunt. Eam præterea Volaterranus Badacum dictam ait. Norici pars hæc est tabula, complectiturq; præter Saltzburgenses Anasinam regionem, Pintzgouios & Alpes Iulias. Cæterum adiacens territorium montunsum, collibus ac iugis vndiq; eleuatur, quæ Tauri montis cacumina esse vel ipsum nomen testatur. Taurn enim incolæ vocant, in qua etiam opinione est Vadianus, cuius hæc de ijs verba sunt. Durant hæc (inquit) in Norico (cuius hæc pars est terra) & Carinthia nomina Multi verò Tauri sunt, hoc est, Taurn/vt ipsi vocant, variè ab accolis cognominati, vt: Radstatterthaurn/Felbergthaurn/Knunlerthaurn/Kornthaurn/Casteinerthaurn, & innumeri penè alij, adeo alti, vt qui media eos æstate superant, cùm ad verticem peruentum est, frigore infestentur: nullus curribus locus, angustissimi tramites, adeoq; præcipiti subinde asperitate, vt iumentis tantum clitellarijs, ac ne his tutò quidem, nisi assuetis, illac iter esse queat. Grandia vero pericula, cùm aut subito exorti venti in præcipitia deturbant euntes: aut verno tempore immensi conuolutarum niuium globi syluas, saxa, iumenta, & iuxta sitas persæpe domos funditus auferunt. Mirum verò in plerisque horum montium locis, cùm paulò accesserit Sol, in ipsis niuibus natos vermiculos ceu tineas quasdam cerni. Verum his montibus frequentia quoque aucupia, ac ferarum venatus existit. Plana verò loca consitionibus, agris, frumentoque apta. Paludes quæ frequentes sunt, pascua præbent fluminibus ac riuulis infinitis propemodum rigatur, qui ex eiusdem montibus scaturiunt: Anassus fluuius in Septentrionem fluit, & Altzio, Saltzachio, Maticbioq; fluuijs oneratur. Traunus ibidem ex lacubus oritur. Item Mur flu. hîc suos fontes sumit; nec non & Drauus nobilis amnis, quem etiã Plin. lib. 3. cap. 25. è Noricis fluere tradit. Reliqui ignobiliores riuuli in hos quos modò nominaui exonerantur. Syluis quoq; Episcopatus hic non destituitur. Hardionem enim, Hænhardum, & VVeylhardum syluas ad Septentrionem positas habet. Montes præter supradictos Tauros, habet in Meridiem versus Alpes, quos Albin ipsi vocant; varijs quoque cognomentis ascitis, vt Villacher Albin, Svvanberger Albin &c. item Creutzbergum montem, Lettachbergum, & in Ocuina valle metalliferos, de quibus sic cecinit Conradus Celtes lib. Amorum 2 oda 6.

Qui mihi de celsis nuper fuit Alpibus actus
Oenus vbi, atq; Athesis murmura rauca facit.
Argenti æterno scaturit qua vena metallo,
Et ditat totam patriam Alemanicam.
Hîc halant liquido, puro & de fonte salinæ,
Ditantes Bauaros, Austriacosq; duces.
Hîc turba est terræ, nigraq; simillima morti,
Qui soluunt vastis ignibus æra suis.
Haud credas nostris decocta metalla per ignem
Sed Phlegethontæis mundificata vadis.

Cùm olim Episcopatus tantùm fuerit hæc ditio, anno Christi 821. Arno, decimus Episcoporum, primus ibi Archiepiscopus factus, pallium à Leone tertio adeptus, populum Saltzburgensem annis 36. salubriter pauit. Habet aũt Archiepiscopatus hic sub se suffraganeatus, Tridentinum, Patauiensem, Viennensem, Gurcensem, Brixiensem, Frisingẽsem, Secconiẽsem, Lauentinẽsem & Chyemensem. vt refert. Munsterus.

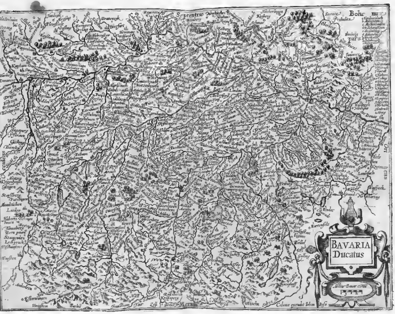

Salisburgensis Jurisdictionis locorumque vicinorum vera descriptio Auctore Marco Secznagel Salisburgense
Johann Bussemecher excudit
Coloniæ Agripp.
1590
Scala Miliarium
Occidens
Oriens
Meridies
Septentrio
SALIS BURGENSIS DESCRIPTIO

BAVARIA.

BAuaria Germaniæ prouincia ab Auaribus Hunnorum reliquijs, qui Noricis expulsis in ea terra consedêre, adiecta litera B. appellatur Boiaria etiam à Boijs Cisalpinæ Galliæ populis hoc loci aliquando moratis dicitur. Noricum olim fuit, & Danubio insigni fluuio ex Sueuia profluente, irrigatur. Austriam, Stiriam, & Carinthiam in se comprehendit, quòd ijdem homines ijsdem ferè moribus & lingua vtantur. Citradanubiana regio, quam scilicet Romani Principes post Augusti tempora occupauerunt, cito agnouit Christum, diuisaq; fuit in quatuor Episcopatus, Saltzburgensem, Ratisbonensem, Patauiensem & Frisingensem Nulla Germaniæ prouincia plurib cultioribusq; illustratur vrbibus. hæc terra priusquàm in prouinciam redigeretur, à proprio Rege ad Arnolphi vsque Imperatoris tempora administrata est; deinde duces habere cœpit, hodieque tenet. Suscepta autem fide orthodoxa, simul leges & viuendi instituta genti sunt præscripta, nempe de Ecclesiæ libertate, de incendiarijs ecclesiarum, de confugientibus ad ad Ecclesiam, de clericorum percussoribus, de decimis, de seditiosorum pœna, item leges castrenses de libertis, de nuptijs, de casis mulierum, de furtis, de legibus agrarijs, de commendatis & commodatis, de hæreditatibus, de emptionibus & venditionibus, &c. Illis legibus Bauari ante aliquot secula paruere, nonnullisq; adhuc. Regio ipsa præterquam vbi Australior est, non seritur nemorosa multum est & montuosa, vt vna propemodum sylua videri queat Hercyniæ enim portiones sunt omnes in ea syluæ, ac totum propemodum eam olim hunc tractum contexisse vix dubiũ est: reiq; fidem facit vel illud ipsum quod Aichstadio fertur; excidisse nimirum eo loco nemus seu quercetũ D. Bonifacium, ac monasteriũ eo loco cõdidisse Benedictinorũ: confluente aũt vndiq; ad illud magna hominum, tam seculariũ quàm spiritualiũ frequentia, tanta sumpsisse, incrementa, vt in vrbẽ excreuerit, cui ex re nomẽ relictũ sit Aichstadiũ. Aich enim Germanis quercũ significat Sues glandibus syluestribusq; pomis tanta copia nutrit, vt veluti Vngaria boues ita hæc sues cæteris Europæ nationibus largè suppeditet. Gens ipsa vestitu vt plurimum blauo colore amicitur, ocreis libentiùs quàm caligis calceatur. Extendebatur hæc regio olim, sicut & hodie versus Meridiem vsq; ad Alpes & Athesim flu. Vnde Strabo:, Incoluerunt Rheti & Norici summa Alpium cacumina quæ in Italiam declinãtur, appellatiq; sunt Rheti, Vennones & Lepontij, qui paupertate adacti, spoliabant viatores qui per Alpes in Italiam transibant. Non erat tunc certa & trita via ex Germania in Italiam, sed erant conscendendi mõtes, & rursum descendendũ in valles, insidiabanturq; transeuntibus Romanis raptores & latrones, dispoliantes & iniurijs afficientes eos, præsertim quando Impp. exercitibus suis mittebant pecuniã. Vicinis tamen suis nihil incommodi intulerunt illi latrones, ementes ab eis cibos & vitæ necessaria. Durabat autem aliquamdiu huiusmodi latrunculorũ sæuitia, quousq; per Cæsarem Augustum extincti sunt, atque iter magno labore ingentibusq; expensis per montium & Saxorum asperitatem, per glaciem & niuem fuit inuentum & paratum. Hodie etiam suillis moribus satis famosa gens hæc est, &, quod dolendum, duobus etiam vitijs plus reliquis notantur inhospitalitatis videlicet & furti. Monacum principis sedes est amœnitate loci profectò Ducis aulæ dignissima ad Isaram flu. agrum vix alterius rei quàm frumenti feracem habet. vrbes præterea plurimas, vt vix alia sit Germaniæ prouincia plurib. ac splendidioribus ornata vrbibus ipsa, Bauaria, hodieque deserta non est, vt Strabo tradit, & sicut suo fortasis tempore fuit. Aer vt plurimus salubris, & regio amœna

 est.

BAVARIA
Ducatus
Septentrio
Bohem
pars

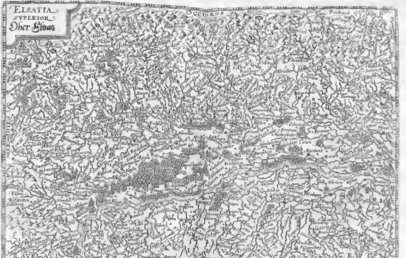
est.Magna copia frumenti reperitur circa Ratisbonam & Landshutam; at vinum in paucis crescit locis, idq; agreste, sed nobilia importantur vina ex Alsatia, Franconia, Austria, Athesi & à Nicro: vicissimq; sal cuius magna ibi paratur copia effertur. In Nortgoia propè Ambergam & Sultzbachum terra turget minæra ferri, suppeditatq; omnibus fluuijs materię sufficientiam, vbi in diuersis officinis fabrilibus cogitur in ferrum. Amnes qui malleos in officinis continuò agunt sunt Fils, Nab & Pegnitz.

Præterea in comitatu Tyrolensi iuxta oppidum Schvvatz, annuatim immensus thesaurus argenti & æris eruitur ex penetralibus terræ, atque sine cessatione aliquot millia virorum in profundo terræ atque Plutonis regno destinentur.

Multis denique fluminibus & lacubus piscosis regio hæc conspicua est.

ALSATIA SVPERIOR.

ALsatiæ nomen quod Germani Elsass vocant, non est vetustum vocabulum; cùm olim habitatores eius Tribochi & Tribotes fuerint vocati. Sunt enim qui putant metropolim Alsatiæ olim fuisse Argentinam, eamque exstructam à Treuirensibus, qui à principe Trebeta originẽ duxisse putantur. Et cùm postea Treuirenses Coloniam deducerent in eum locum quem hodie Argentina occupat, dicti sunt Coloni illi à Treuirensibus Tribotes. Nomenclaturam vero Alsatiæ putant longè postea ab Illa fluuio, a in i mutato, exortam, vnde & quidam eam regionem Illelsass & non Alsass apellatam asserunt. Sicut rursus alij fluuium contendunt vocatũ Alsass. In libro militarium ludorum vocatur Edelsass, quasi nobilis sessio. Diuiditur autem Alsatia in superiorem & inferiorem. Superior quæ Sunggoiam contingit, habet multa dominia, nam haud procul ab oppido Than est ditio Abbatis Murbacensis, in qua sunt VVatvviler, Gebvviler & alia quædam oppida: hinc sequitur Mundat, id est, Munus datum, quod includit, Sultz Rubeaquum & multa alia oppida Episcopo Argentinensi subiecta. Huic dominio adiacet Landtgrauiatus in superiori Alsatia, nempe oppidum Ensheim cum multis villis. Is Lantgrauiatus peruenit ad ditionem Alberti Comitis Habspurgẽsis, patris Regis Rudolphi, circa annũ Christi 1200. Terminatur Alsatia ab Oriente ad Rhenum, & ab Occidente ad Vosagum montem qui Lotharingiam à Germania diuidit, extenditurq́ à Sunggoia vsq; ad ciuitatem VVeissenburg. Euomit aũt mons Vosagus plurimos amnes, qui per mediterranea deuoluti Rhenum petunt. præcipuus tamẽ Alsatiæ fluuius est Illa, qui totam ferè percurrit Alsatiã. Quàm fertilis verò sit hæc prouincia hinc colligere poteris, quòd in hoc terræ tractu tam angusto, singulis annis tanta prouenit vini & frumenti copia, vt nedum cultores, quorum ingens est numerus, hinc necessarium habeant victum, sed superest tantùm vt etiam vicini quiq; eorum abundantia fruantur. Nam nobilissimum vinum quod apud eos crescit, continua vectura curruum, aliquando etiam nauium, abducitur in Heluetiam, Sueuiam, Bauariam, Lotharingiam & inferiorem Germaniam, etiam aliquando in Angliam. In Sunggoia magna crescit vis frumenti immò per totam Alsatiæ planitiem vsque ad Argentinam hæc frumenti vbertas inuenitur, vnde Lotharingiæ montes inhabitantes, Burgundia & bona pars Heluetiæ cibantur. In montibus & collibus decoquitur optimum vinum, & in plano prouenit frumentum & arborum fructus. Habet quoq; Alsatia in montibus syluas castanearum, habet montes turgentes mineris argenti cupri & plumbi, præsertim in valle Lebertal. Habet præterea in montibus & vallib. nobilissima pascua, id quod testantur optimi & pinguissimi casei, qui in Munsterthal conficiuntur. Et vt vno verbo dicam, nõ est in tota Germania regio aliqua, quæ in omnibus prouentibus Alsatiæ possit adæquari. nullus est enim iuxta montes in Alsatia locus ociosus qui nõ habitetur aut sit cultus. Hæc tam parua regiò adeo humanis vsibus est dedicata, vt in ea inueniantur 46 ciuitates & oppidula, omnia muris cincta, quinquaginta arces in montibus & plano sitæ: villarum verò & vicorum non est numerus. Vulgares regionem incolentes & terram colentes miseri sunt: nam per singulos annos abliguriunt bona sua, nec quicquam in futurum seruant, vnde fit vt tempore belli, aut quando frigore vel pruina terræ nascentia deuastantur aut pereunt, patiantur magnam penuriam. Iuuantur tamen pauperes ex publicis granarijs. Non habet hæc terra indigenas multos, sed maior pars sunt aduenæ, puta Sueui, Bauari, Burgundi, Sabaudi, & Lotharingi, qui cum semel regionem in-

ELsaß ist der vier Provintzen eine im Teutschlandt, ist erstliche võ den Babiloniern bewohnt, von S. Materno S. Petri junger zu Christen glaubẽ komẽ, ist das schonste thall in Germanien seiner fruchtbarkeit und wenig gehabẽ der Rein lauft durch Rauracer of Basel gelegenheit, da wendt er sich gegẽ Septẽtriõ, und thut sich das gebirg zu beiten seitẽ võ einander, und gibt zwey namhafte gebirg das ein so Gallien scheidt, heist das Wasgauer gebirg darin hat es die menig wilde pferdt, luxos, beren, marder, katzẽ, ulandwisch, des andre gewildt, sehr vil desgleichẽ etlich weid võ castaneẽ, mandeln und nussen der Rein hat gult, salmen lachs sambt der Ill, und alle kleine wasser und bech vol ler fisch Es wirt getheilt in drey theil, Sundtgaw, Ober und nider Elsas Im Suntgaw bey dem tempel S. Apollonaris hat Julius Cæsar mit Arioviste der Teutschẽ König ein trefliche schlacht gethan. Was die Romer fur schlachtẽ (und andere) gethã haben in diesen landẽ, zeigẽ die treflichẽ antiquiteten genugsam an. Seiner fruchtbarkeit wegẽ in frucht, wein, Stett und schlössern, geht es vilẽ landẽ vor, darunder Strasburg für die furnembst gerechnet wirdt Auf der Germanier seitẽ streckt es sich võ Basel bis an die Pfaltz die breite võ Rein bis an de Schwartzwaldt die furnembst Landtschaft heist das Breisgaw und sind manchey Herrn, Gravẽ und potentaten zugehörig

gressi fuerint, non facilè hinc emigrant. Sueui potissimum ibi indulantur. passim omnes ibi recipiuntur, qui colonis in terræ cultura cooperari satagunt. Circum Keiserspergum, quod sonat Cæsariarum montem, terra summam habet fertilitatem, vnde & cor Alsatiæ ibi esse perhibetur, inueniunturq; ibi tria oppida murata, tanta vicinitate sibi ipsis iuncta, vt bombardæ iactus illa istam apprehendere possit, vocanturque Keiserspergum, Ammersvveier & Könßheim. Ibi vinum in vasis magnis per adiectas prunas decoquitur; aut sepeliuntur vasa ipsa musto impleta in ipsis acinis & racemis expressis, quousq; vis digestiua emoriatur in vino, manetq; sic vinum dulce per totam hyemem, & defertur passim in alia loca, habeturque in delicijs.

ALSATIA INFERIOR.

TOta olim Tribocorum regio quam hodie vocant Alſatiam tractus Argentoratenſis fuit appellata. Argentoratum autem, vulgò Straßburg, olim mediocre fuit oppidum, hodie verò eminentiſſima vrbs eſt, habuitq́; comitem rei militarisj, qui etiam Argentoratenſis dictus erat. Quòd verò ſcribunt quidam, ante Iulij Cæſaris tempora in Argentorato cameram fuiſſe Rom. tributorum, atq; ob id vrbem eam Argentinam dictam, multi fabulam eſſe putant, cùm Romani olim Rationalem ſummarum in Gallijs habuerint, & præpoſitum theſaurorũ apud Treuiros, atq; illic etiam procuratorem monetæ: quapropter cùm comiti Argentoratenſi in ſtipendia militum pecunijs opus eſſet, aliunde haud dubiè ſuppeditabatur. vrbem tamen hanc ab antiqno ſemper celebrem fuiſſe conſtat; quin & feliciſsima illa Iuliani cum Alemannis pugna eam adhuc nobiliorem apud veteres fecit. Octo. n. Regis Alemannorum coniunctis viribus, Rhenum cum Iuliano pugnaturi tranſcenderunt, & apud Argentoratum, vbi caſtra fixêre ſua, à Iuliano cædebantur. Fuit autem hæc vrbs primò tributaria Treuirenſibus, deinde Romanis ſubiecta, tertiò patuit regibus Francorum, hodie incorporata eſt Imperio, numeraturq́; prima inter liberas ciuitates, abundat autem omnibus bonis, excellitq́; in opibus cunctas Rheni ciuitates, miram habens copiam vini & frumenti, vtpote quæſitum habet in optimo fundo, etiamſi oleribus & radicibus ferendis accommodatior ſit quàm vino producendo. Turrim habet elegantiſſimam, 574. pedes geometricos altam. Occidentem verſus Taberna vrbs ſita eſt, vulgò Zabern: ſicut ex Turego Zuregum, vulgò Zürch, & ex Tugio Zugium, fuit autem Taberna munimentum Romanorum ad prohibendas Alemannorum in Galliam incurſiones, hodie ibi præſulis Argentinenſis eſt domicilium & curia. Sunt qui Alſaticam hanc Tabernam à Iulio Cæſare conditã tradant, qui taxauit in Calendario annum ad 52. Septimanas, & 365. dies. conformiter enim mœnijs Tabernæ adiecit 52. turres, atq; murum diſcriminauit in 365. mœnia, ſeptem ſcilicet inter duas turres ponens pinnas. hoc in oppido & extra mœnia anno Chriſti 1525. occiſa fuerunt aliquot millia ſeditioſorum ruſticorum à Duce Lotharingiæ, ſpacio trium horarum. ac deinde poſt quatriduum idem princeps iuxta vicum Scherweiler, qui medio miliario diſtat à Seleſtadio, occidit iterum aliquot millia ruſticorum Haud procul à Taberna oppidulum quoddam eſt, & iuxta illud monaſterium Maursmünſter, inſtitutum à Mauro abbate. Eſt & aliud monaſterium parum diſtans à Brocomago, cui à ſancto Spiritu titulus eſt, quod dicitur fundaſſe Landtgrauius quidam Stephanus nomine, à quo etiam nomen accepit. Nam vocatur Steffansfeldt, & corrupte Stechfeldt. eſt in eo loco Brephotrophium, hoc eſt, domus in qua pueri expoſititij aluntur. Hinc Septentrionem verſus Haganoa conſpicitur, ciuitas anno Chriſti 1164. à Friderico Barbaroſſa muro clauſa, in hac principes terræ morabantur quando in Foreſto venationibus vacabant. Fundum habet circum mœnia arenoſum, ſed ſterilitatem iſtam compenſat ager fertilis, paulò longius à ciuitate ſemotus Vlterius deſcendendo VViſſenburgum apparet, inſigne & clarum oppidum, ad Vogaſi montis radices, cuius per medium Lutra amnis interluitur. Huius loci tanta eſt vetuſtas, vt etiam apud nullos rerum ſcriptores eius origo reperiatur. Hic Dagobertus Gallorum Rex anno Chriſti 664. inſigne ac regale monaſterium infinitis extruxit ſumptibus, illudq́ue monachis Benedictini ordinis tradidit. Diſtat ab Argentina ſecundum Rheni curſum ſex miliarijs Saletium, vulgò Seltz, ibi Abbatia eſt ordinis Benedictini, inſtituta ab Adelheide Imperat. Ottonis I. vxore, Filia Rudol-

ALSATIA
INFERIOR
Vnder Elsas
Miliaria Germanica
OCCIDENS

phi Regis Burgundiæ, quæ etiam ſepulta ibi eſt. Eſt autem Rhenus eo in loco auri valde ferax, quippe quod purum ex arena colligitur & conflatur. Clauditur autem Alſatia Boream verſus iuxta Rhenanam ac montanam Tabernas condiderunt namque olim Romani Tabernastres iuxta Rhenum, aut non procul ab eo, in quibus milites hyemauerunt, nempe Tabernam Alſaticam (de qua ſuperius) quam hodie poſſidet Epiſcopus Argentinenſis: Tabernam Rhenanam, cuius dominus eſt Epiſcopus Spirenſis: & Tabernam montanam, quæ vno miliario diſtat à VViſſenburgo, paretque duci Bipontino. Sed cum Ludouicus Dux niger arma mouiſſet contra Principem Electorem Palatinum, Fridericum ſcilicet, indignatus princeps Elector, ſpoliauit eum hoc oppido, anno Christi 1455. Sed quod deinde illi reſtituit, ſpe bona ductus quod nunquam contra ſe ageret, quod tamen ille minimè ſeruauit.

PALATINATVS RHENI.

NOmen Palatini Rheni, nomen esse dignitatis & officij credit Munsterus, quod Imperatores instituerunt. Sunt enim qui aiunt primos Palatinos simplices fuisse nobiles, vsq; ad tempora Ottonis tertij, quando principes Electores fuerunt constituti: tunc enim illis maior dignitatis gradus fuit additus. Nec sine causa Electuara non fuit commissa ducibus potentibus qui tunc erant in Imperio, puta duci Bauariæ, duci Sueuiæ, Lotharingiæ & Brunsuicẽsis: etiamsi Bauari temporum successu in familiam suam studuerint hanc dignitatem introducere, hodieque & Palatinatus & Bauariæ titulum habeant. Primus Palatinus Elector appellatus fuit Henricus, qui anno Christi 1003. D. Henricum cum reliquis Electoribus in Imperatorem elegit. Terra autem hæc Palatini Electoris, præter pagos, monasteria & arces, continet vrbes pariter & oppida 48 quarum primaria est Heidelberga, in qua & principis sedes est Nomen huic vrbi datum putatur à gentium colonia; vocant autem Germani hominem gentilem Heiden. Huius loci situs admodùm est amœnus, cum sit in fauce montium, vbi Neccharus (qui & Nicer vel Nicrus) ex montibus in planitiem egreditur, neq; dubium quin locus ille semper, quàm diu Germania habitata fuit, ab hominibus cultus fuerit. Sunt alij qui contendunt dicendum & scribendum esse Edelberg, quod sonat nobilem montem. Sunt qui Ptolomaicam Budorim putant olim fuisse Heidelbergam; alij oppidum Manheim per Budorim accipiendum contendunt: nam situm est illud in confluentia Rheni & Nicri, vbi in Concilio Constantiensi Ioannes papa triennio incarceratus fuit. Est terra circa Heidelbergam omniũ rerum ferax, vini boni, frumenti, olei, fructuum arboreorum, & castanearum. Anno Christi 1346 Rupertus senior princeps Palatinus fundauit Gymnasium Heidelbergense, vbi temporum successu in omni scientiarum genere multi docti floruerunt viri. Præter cæteros requiescunt ibi corpora doctiss. virorum Rudolphi Agricolæ, Sebastiani Munsteri, & (qui meo æuo locum istum celebrem reddiderunt) Guilhelmi Xilandri, Zachariæ Vrsini, quoque vsus sum Rectore Oliuerij Bocchi, illustriss Princ Friderici III. tempore. Hodierno autem tempore celeberrimi Gymnasij Rector magnificus fuit in adolescentia sua, Fridericus IIII. Pala. Ludouici F. Friderici III. nepos: quem nunc auito solio sedentem ac Palatinum leonem moderantem Deus Opt. Max nobis diu saluum & incolumem conseruet. Distributus autem est Palatinanus in quatuor officia, vt vocant, horum Metropoles sunt Heidelberga, Alzæa, Neostadium & Mosbachium. Porro quod ad Comitatus huius fertilitatem attinet, nihil quod ad humanum victũ necessarium est, desideratur in Palatinatu. In montibus enim decoquitur generosum vinum, & simul in eisdem crescunt castaneæ: in pede montium pulcherrimi plantantur horti, & in planis agris copiosa prouenit seges tritici, siliginis, hordei, &c Syluæ & montes referti sunt feris, potissimum ceruis. quin & incolæ plurimos in syluis nutriunt hircos, hædos & capras, cò quòd hæc animalia syluestribus potius delectantur saltibus quàm pratis. Præterea in Nicro flu. qui medium alluit Palatinatum, innumeri per singulos annos capiuntur pisces, magni & parui maximè autem abundat barbonibus. Descendunt quoque per hunc fluuium continuæ lignorum rates, ex Ottonica sylua, quæ ex Neccaro in Rhenum deferuntur, atque omnibus ciuitatibus Rheni, à Spira vsque Bingium ad portas vsque deducuntur. Est Ottonica sylua regio syluestris & montosa, cultura quoque difficilis, licet in quibusdam locis amœnas & fertiles habeat valles, in quibus satis frumenti colligi potest. Incolæ pro magna parte victitant ex pecoribus & quæstu ligno

FLORENTIS
SIMVS RHENI
PALATINA
TVS.
ORIENS
OCCIDENS

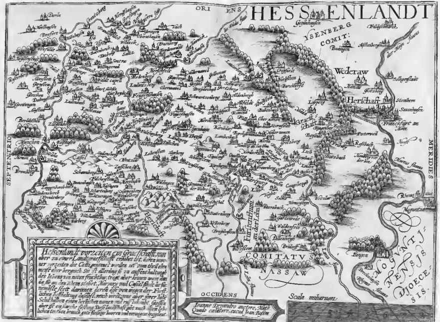
rum. Inter VVormatiam autem Heidelbergam, Neoſtadium, Crucenacum & Oppenheim magna patet terræ planities, habens agrum feraciſſimum vini & frumenti, nec eſt in linea Rheni, poſt Sunggoiam, terra aliqua feracior frumenti quàm ſit illa, imprimis circum ciuitatem Alzæam, ſiue Alsheim, in qua factus eſt conflictus ille horrendus inter duos Reges, Albertum & Adolphum. Vno à VVormacia miliario diſtat oppidum Pfedderßheim, vbi incredibilis vini copia quotannis prouenit, tantæ præſtantiæ, vt Baccharacenſi (cui primas peritiſſimi potatores tribuunt) nequaquam cedere perhibeatur. Anno Chriſti 1455. memorabilis ibi accidit clades, cùm multi principes conglobati, quorum præcipuus erat Epiſcopus Moguntinenſis, contra vnum principem Pal. Fridericum, omnes ab ipſo circumuenti cæderentur. Anno 1525. magna ibidem ſeditioſorum ruſticorum fuſa eſt copia.

HASSIA.

HAssia quæ hoc nostro æuo Landtgrauiatus titulo claret, ab occasu contingit Rhenum, & ab ortu Thuringiam atque Saxoniam, versus Aquilonem verò confinis est terræ Brunsuicensium, & pro parte VVestphaliæ. Vnde verò Hassia sic denominetur, certa ratio non habetur. sunt qui fingunt montem Hassonem, à quo nomen acceperit. Alijs verò placet Hessos seu Hassos ex Chattis, qui hanc regionem habitasse commemorantur, t in s mutato, prognatos, id quod superioris Germaniæ dialecto admodum familiare est (tenues nimirum aspirare, & literam t sybilare) cuiuscunque etiam seu linguæ seu dialecti primitiua fuerint vocabula, vt ex Taberna Zabern/ex Belgico Water Wasser/grüten grüssen/meten messen/rc. ex vp auff/maken machen/Aken Achen (propriè enim Aken quasi aquen ab aqua dicitur, sicut etiam Rubeac Rübeach Ruffach). Vnde adhuc est loci nomen Catzen Elnbogen, gentis illius cõtestans vetustatem. Subortus est autem Landtgrauiatus Hassiæ ex Landtgrauiatu Thuringiæ, creuitque membrum super caput. Fuit enim Hassia olim tantùm comitatus, subiectus dominio Thuringiæ, id quod probat liber Torneamentorum, in quo scribitur quòd anno Christi 1042 Ludouicus comes Hassiæ fuerit Hallis in ludo militari ibi celebrato, sed factus deinde Lantgrauius, ascendit filia supra matrem. Habent & in hunc vsque diem similia insignia, nisi quòd rubei tramites sunt transpositi. Notabis etiam, intra Mœnum & VVestphaliam non tantùm Hassiam contineri, sed & Rhingauiam, VVestervvaldiam, VVederauiam, comitatũ Nassauiensem, comitatũ Kunigsteinensem, Hanouiensem, Eisenburgensem, multaq; alia dominia. Vrbes Hassiæ primariæ sunt Marpurgũ seu Martispurgum & Cassilia seu Cassella Marpurgũ quidam sic dictũ volũt à Marte, alij aũt à Marcomiro Francorũ rege denominatũ putant. Insignem in monte locatam arcem habet, quæ comitum prouinciæ istius sedes esse solet Nec minus illustrẽ facit vrbem Academia celebris, plurimorumq; doctissimorũ virorum in ea cœtus, & studiosorũ adolescentũ turba haud exigua. In hac etiam clarissimi poetæ Eobani Hessi conduntur ossa. Præter cætera eaque multa Landtgrauiatus huius oppida, munitissimum censeri potest Giessen, inter Fridburgum & Marpurgum sita. Producit regio ipsa colonis suis victum necessarium, nihil superfluum, nutrit pecora, feraxq; est frumenti, non autem vini, nisi vbi contingit Rhenum, & iuxta ripam Lani fluuij. Syluestris vtplurimum est & montosa, ferarumq;, imprimis ceruorum, magnã alit copiam, vnde & venationibus crebris terrę domini inuigilare solent. De regionis huius natura & conditione, atque incolarum moribus extat carmen perbreue Helij Eobani natione Hessi, ex versibus gratulatorijs ob victoriam quandam Philippi Hassiæ Landtgrauij desumptum, quod hic subijcere non inconcinnum duximus. Poetæ autem verba hæc sunt:

Qualis Hyperboreum prospectans Thraca Booten
Gradiui domus ad Rhodopen, Hemumq; niualem
Circumfusa iacet, gelidis assueta pruinis,
Gignit in arma viros duratos frigore, quiq;
Aut Hebrum, Nessumq; bibunt, aut Strymonis vndas:
Talis & ipsa situ, talis regione locorum
Et fluuijs, syluisq; frequens, & montibus altis
Hassia: natura similes creat alma locorum
Ceu natos in bella viros, quibus omnis in armis

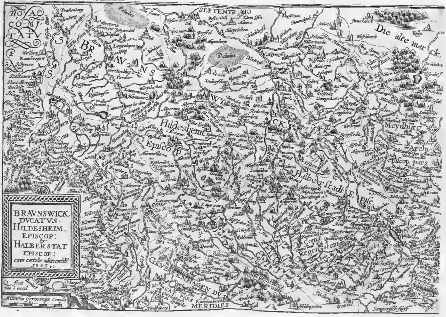
Vita

HESSENLANDT
ORIENS
OCCIDENS
SEPTENTRIO
MERIDIES
YSENBERG COMIT:
Wederaw Herschaft
Graffschaft
COMITATUS NASSAW
MOGUNTINENSIS DIOECESIS.
Franckfurt am Main
Cassel
Hessenlandt vorzeiten ein Graefschafft, nun aber zu einer Landtgraefschafft erhöhet ist. deren woner vorzeiten die Catti genennet worden ist zum theil eben meist aber bergisch. Sie ist allerding so zu auffenthaltungh des lebens von noten fruchtbar: tragt aber keinen wein dan da sie an den Rhein stosset. Marpurg und Cassel sindt die furnemste stett darinnen deren dise von wegen der Furstlichen hoffhaltung daselbst, reich wirdt; jene aber jhrer hohe Schul halben einen herlichen namen und ruff bekombt. Giessen aber ist ein starcke festung. Diese landschaft gibt nach alten loblichen teutschen brauch gute fleissige bauren und ernsthaffte kriegsleut.
Ioanne Dryandro auctore, Math Quado cælatore, excud Joan Bussm
Scala miliarum
1 2 3 4 5 6

Vita placet: non ulla iuuat sine Marte, nec ullam
Esse putant uitam, quæ non assueuerit armis.
Quòd si tranquillæ vertantur ad otia pacis,
Otia nulla terunt sine magno vana labore:
Aut duro patrios exercent vomere colles,
Æquatosq́; solo campos rimantur aratris
(Namq; & planities segetum fœcunda patentes
Explicat innumeras, & plena messe colonos
Ditat, & ipsa sibi satis est) aut ardua syluæ
Lustra petunt, canibusq́; feras sectantur odoris,
Venatu genus assuetum, genus acre virorum;
Aut leges aut iura ferunt, aut oppida condunt
Fortia, non solùm bello munimina, verùm
Quæ deceant in pace etiam, oblectentq́; quietos.
Quid sacros memorem fontes? quid amœna vireta?
Quid valles ipsis certantes frugiferacis
Vallibus Aemoniæ? dulces quid vbiq; recessus
Musarum loca, consessu loca digna Dearum?
O patriæ gelidi fontes, ô flumina nota,
O valles, ô antra meis gratissima Musis, &c.

BRVNSVICVM.

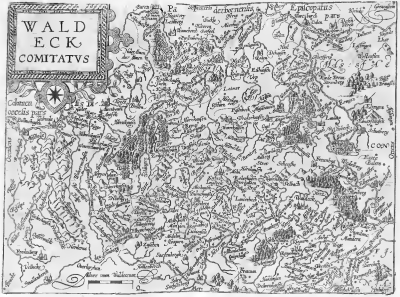
Bruno Ludolphi Ducis Saxoniæ filius, & patruus Henrici Aucupis Regis Rom.insigne nomeo reliquit vico, quem ille primus inchoauerat, qui ex illo dictus est Brunonis vicus, aut potius sinus, qui lingua Saxoo um vocatur Wjck, hodie tamen communiter appellatur Brunswich (tenui in asperam mutata, cuius etiam paulò ante mentionem fecimus in Hassia.) Est autem vrbs ea Ducatus Brunsuicensis metropolis, qui ab ea nomen quoque suum adeptus est, & magna admodum, populosa, mœnibus ac fosis munitissima, turribus ac propugnaculis firmata, decorata magnificis domibus, præpolitis plateis, amplis & ornatissimis templis, per. quadrum tantum ferè habet longitudinis quantum latitudinis, complectiturq; in suo ambitu duo millia passuum. Est aliquanto maior Noriberga, & minor Erphordia. Ad Orientem habet diœcesim Magdeburgensem, ad Meridiē Hartonicum seu Herciniū nemus: occiduam partem comprehendit Hildesheimensis episcopatus, & Septentrionem inhabitant Lunæburgenses. Hanc vrbem perlabitur Ornaca amnis, cui origo sylua est Hartonica; duasq; in partes ciuitatem scindit, omnem secum trahens immundiciem, varijs vndiq; pontibus coopertus. Tota vrbs in plano sedet, mœnibus ac fossato duplici profuodiss. & aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis stagnāte munita. Vallum etiam inter fossata crassissimum ductum per circuitum, varijs arborum consitum generibus. non habet ciuitas aquam potabilem, sed communiter bibunt cereuisiam. Vini autem vsus charior est & rarior. Inter cæteras Ducatus huius ciuitates haud postrema quoque erit Goslaria, quam Henricus I. pater magni Ottonis, vrbium amator in formam ciuitatis erexit Anno 1051. Imperator Henricus III. ingentibus regni florescẽos opibus, vrbem istam mirificè ornauit, quam de paruo molendino, vt aiunt, vel tugurio venatorio duo priores Henrici, & iste nunc tertius in tam magnam sicut hodie cerni potest vrbem bono prouexerūt auspicio, in qua regale palatium hic Imperator magnificè extruxit, & duas omnipotenti Deo congregationes instituit. Dicitur Otto I. Imp. apud Goslariam argenti inuenisse mineras, quarum magni fuerunt reditus, ex quibus Imp. duo construxit sacerdotum collegia, & regium palatium nobilis operis. Abutentibus autem ciuibus suppeditatis diuitijs, offensus Deus permisit puteum vnum corruere, quo casu mille homines & supra oppressi fuerunt. Et post illud tempus neque argentum, neque aurum fuit amplius inuentum in eo loco sed plumbum nigrum. Perhibent autem metallum Goslariæ sic natum: Quidam nobilis homo equum cui nomen erat Ramelus, in monte ad ramum arboris alligauit. Is vngulis quibus ferreæ soleæ inductæ, terram quatit verrit, atque ita reconditam plumbi nigri venam integumentis nudauit, non aliter ac Pegasus alatus aperuit fontem dum vngula ferit saxum. vt autem fons iste ex eo vocatur Hippocrene, ita montem incolæ Ramelum vocarunt, qui hodie maximè floret, atque admirabilem plumbi copiam suppeditat, Goslariæ tantum inuenitur galenæ & pyritarum, ex quibus plumbum nigrum excoquitur, vt mons quidam ferè nihil nisi garena & pyritæ esse videatur. Ducatui huic vicinus & Halberstadiensis Episcopatus, itidem à metropoli eiusdem io eo nominis sic dictus Perlabitur autem vrbem Halberstadium Oltema fluuius. in medio verò tumultus assurgit, in cuius cacumine planicies est, duorum ferme stadiorum continens longitudioem, in cuius extremis angulis duo templa sita sunt, quorum alterum pontificale est. Io medio latè patet forum, magnificis canooicorum ædibus vndique cioctum:

BRAVNSWICK.
DVCATVS.
HILDESHEIM.
EPISCOP:
&
HALBERSTAT
EPISCOP:
cum cæteris adiacentib'
1593
SEPTENTRIO
MERIDIES
Die alte marck
Hildesheim
Epiſcop
Halberſtadt Epiſc
Meydburg
Archi
Epiſcop pars
BRAVNS
WYCK
Comit Regenſtein
GRVBENHAGEN DV
Paludes
HOIA COMITATVS

& hæc pars vrbs vocatur. Quod sub tumulo iacet, suburbium appellant. In monte nulla laicorum, vt vocant, habitatio. Carolus Magnus huius Ecclesiæ fundator habetur. Est circa hanc ciuitatem ager optimus, ferax tritici. Maturescentibus frugibus, culmorum altitudinem equo insidentem hominem ferunt excedere Magdeburgum fuit olim huius episcopatus Parochia; sed per Ottonem primum ibi Archiepiscopatus est erectus, & Halberstadiensis diœcesis minorata. Fuit episcopatus hic primum à Carolo in loco Salingstede fundatus, qui hodie Osterwijck appellatur, & deinde in Halberstadium translatus.

VVALDECK.

COmitatus hic VValdeccensis partem capit Hassiæ, eamq; frugiferam, & varijs ac permultis fluuijs irriguam, quorum præcipuus est ac famosissimus qui Edrus appellatur, ipsusq; piscosus admodum est. quin & aurifer esse prædicatur. post hunc autem Dimilus, Tuistius atq; Aris, quos Vrbis sequitur atq; Ithrus. Vini ac frumeoti ferax est hæc regio Habet & argenti, metalli, argenti viui, plumbi & alùminis fodinas. Loca eius celebriora sunt vrbs Waldeck, cũ arce in ea sita, quæ metropolis est regionis, vnde nomen suum comitatus adeptus est. post hanc Astinchusium, Dudinchusium, vrbs Landauia cum adiuncta arce, ac ciuitas Mergerhusia, quæ similiter arce firmata est & decorata, in qua etiam Comitum sedes esse soler, duobus à VValdecchia miliaribus distans. hinc & Rhodena vrbs cum arce sua, cuius venationibus crebris celebre est territorium VVetreburgum arx est, loco admodum amœno sita, inter Tuistium videlicet & Arim fluuios. VVildungia vrbs est, Meridiem versus, vnico miliari distans à VValdecchia; neq; veteri tantùm nouoq; discreta nomine, sed situ etiam atq; loco. Apud eandem vrbem multi sunt metallici, fodinæq; permultæ, ex quib. magna vis auri, metalli ac ferri quotidie eruitur. fontes etiam acidos aliquot vicinia ista habet. præstantissima quoque cereuisia VVildungiæ coquitur; in tota namq; regione haud ei similis reperitur. Eisenburgũ arx est, cuius fundus, quemadmodum etiam VValdungiensis, auri ac ferri prouentu felix est. In eodem loco & lapides isti carbonarij effodiuntur, quos lithanthraces, Germanicè Steinkolen vocant non fabris ferrarijs tantùm in officinis suis vtiles, sed qui etiam in domesticis focis lignorum ac carbonum vice esse possint. Eilhusium Septentrionem versus tribus à VValdeca miliaribus distans, arx est, quod ad situm eius, spectabilis satis quam Vrbis flu. mediam interluit. Corbachium vrbs est satis munita. Neoburgum arx est adiuncta ciuitate. Ithra arx est: VVerba autem cœnobium Qui hanc tabulam primus descripsit & edidit, Iodocus Moers à Corbach duos nobilium ordines sub Comite VValdeccio enumerat, vnum liberum intra Comitatum commorantem; alterum tam extra quàm intra Comitatum feudo Comiti astrictum. Hos ergo ordines, cùm nihil præterea habeam, hic adnumerabo, & quæ illorum domus tabulæ insunt, indicabo: Stemmata Nobilium liberorum intra Comitatum sunt Virmunt / Meissenburg / Gogreben / Zertzen / Volmertchhausen / Dalwig / Eppe / Rodehausen / Reen / Schonstadt / Hertzinghausen / Twist / Hanxtleden / Greismar / Koman / Dorfelt. Stemmata feudatariorum tam extra quàm intra Comitatum sunt Witstein / Retesel / Spiegel / Calenberg / Westfal / Canstein / Malspurg / Lebenstein / Mengerson / Meschede / Betnenburg / Papenheim / Wulft / Volckenberg / Juden. Quod ad dignitatem officij Imperialis attinet, inter quatuor seruos seu milites Imperij Comitatus hic primus numeratur, sunt enim: Waldeck / Hirten à Fulchen / Arnsperg / Rabnaw. Ab Oriente Comitatus hic Hassia terminatur, à Septentrione Episcopatu Paderbornensi, Occidentalior autem pars diœcesim respicit Colonieosem.

WALD ECK COMITATUS
Paderbornensis
Episcopatus pars
Septentrio
Coloniensis Dioecesis pars
Occidens
Oriens
Waldeck

VVESTPHALIA.

HOdierna VVestphalia, vera ac vetus Saxonia fuisse perbibetur, cuius limites fuerunt Rhenus ab Occidente, Visurgis ab Oriente, Phrisia à Septentrione, & à Meridie Hassiæ montes, quos Obnobios Ptolomæus appellare videtur, ex quib. Amesis flu. oritur, qui Padebornam & Monasterium mediam ferè prouinciam intersecat, & per Frisiam defluens fertur in mare. Cùm igitur latius extendãtur VVestphaliæ fines, in hac tabella Monasteriensis diœcesis præcipuè ob oculos ponetur, itemq. Osnabrugensi babitatoribus satis frequenti Carolus magnus cùm vicinam VVidekindi arcem iam captam imposito præsidio firmasset, primam exædificauit in prouincia Episcopalem ecclesiam, eiq; virum sanctum præfecit VVihonem primum eius loci præsulem, hominẽ gente & origine Frisium. deditq; priuilegium nouæ Ecclesiæ, vt vtriusq; ibi linguæ scholæ baberentur, præessentq; doctores viri insignes: eiusq; priuilegij tenor etiamnum extat. Monasterium autem tertia erat Episcopalis Ecclesia, quam erexit Carolus Mag. in meditullio regionis Myminigrode dicto, loco qui postea ab insigni ibi fundato monasterio, Monasterium fuit denominatum, ordinauitq; ibi Episcopum Lugderum natione Frisium, fratrem Hildegrini episcopi Halberstadiensis. Huins successor Hermannus dedicauit & consecrauit monasterium & ecclesiam trans aquas in titulum & honorem virginis Mariæ, quod breui monasterium ita excreuit, adeoq; factum est celebre vt nomen dederit ciuitati & Episcopo. Anno 1533. & 1534. in hoc episcopatu magna per catabaptistas orta est seditio. nam vbi fama percrebuisset ibi dominium habere catabaptistas, ingens eò malorum hominũ affluxit colluuies, ac mox ipsorum processit coniuratio, vt etiam nullius potuerit comprimi authoritate. Episcopus ergo vrbem valido circumsedit exercitu, opibus Archiepiscopi Coloniensis & ducis Cliuensis adiutus Anabaptistæ mœnibus inclusi audacibus eruptionibus lacessiunt hostem, vt nunc bis nunc illis Mars prosper adesset, nihilq; penè aliud per mẽses sex ageretur. vltima Augusti vrbs ingentibus animis oppugnata, sed vrbanis fortissimè resistentibus magna cum clade oppugnatores in castra sunt repulsi. Hinc ciues inflati, Ioannem Leydanum Batauum, infimo quidem loco natum, verùm forma, ingenio, facundia, audacia, fraude facinoribusque præstantem, sibi regem, cui rerum omnium potestatem facerent, cuiq; quicquid opum, fortunarum aut annonæ supererat permitterent, constituẽre: bic fretus seditiosorum quorumq; expectatione pollicebatur sibi obsidione soluta, exercitu suo per totum orbem grassari. custodes corporis gramineo & cœlesti coloribus vestiebat, terrenam sc. & cœlestem sibi promittens potestatem insigne ferébat, terræ globum duobus gladijs transfixũ. prophetas qui dolos arte necterent, ad vicinas ciuitates emittebat. vxores duxit xv. quotq; voluissent permisit viris habere vxores, cætera omnia esse communia. Mense obsidionis decimo, impetrauit episcopus auxiliares copias, vt vrbem insuperabilem fame ad deditionem cogeret. orta interea in vrbe seditione, obtruncauit rex 47 ciues, qui conatibus eius repugnabant. Mense 14. omnibus propè consumptis, cessatũ communiter conuiuari, vulgus herbis & radicibus victitare, canes, feles, mures, glires in delicijs haberi, cùm nihil superfuisset reliqui, quo miseram traherent animam, corium & pelles cocta contusaq; panis haberi loco cœpit atq; inter hæc rex mirabili impostura dementat pereuntes, vt enim ante se perire credant, quàm perierint. vrbe namq; tandem capta, nihil victore exercitu insolentius crudeliusq;, venabantur ab-

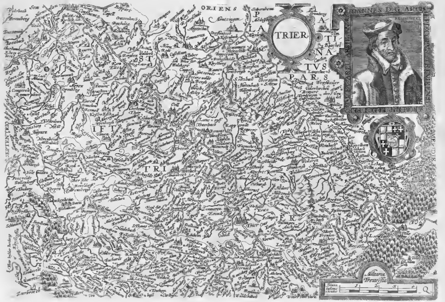

Habes hic candide lector exactam Westphaliæ descriptionem, in qua non solum Civitates, sed & flumina, montes, & situs quasi in speculo contemplari poteris. Utere igitur hac, boniq; consule donec reliquum quod præmanibus habemus nactus fueris. Vale
1 5 9 0
WES TPHA LIA
Munster
Dat Stift van Munster
Dat Stift van Ossnabrug
Dat Lant van Lingen
Die Graffschap van Benthem
De Graeffschap van Diepholt
Die Graffschap van Oldenborg
Dat Stift van Paderborn
Dat Veest van Recklinchusen
Dat Lande van der Marck
Ossnabrug
Freseland
Emslandt
Seelder landt
Johann Bussemecher excudit Coloniæ

ſconditos,totosq; decem dies in cædibus vacabant. ludus erat iugulaſſe hominem. mulieribus parſum niſi quæ ſeditionis autores fuiſſent. Eſculorum apud regem & regales tantum inueniebatur, quantum ipſi & ſuis in tres menſes ſuffeciſſet. authores calamitatis ſcelerumq; rex, eiusq; primarij cathenis vincti circunducuntur per vicina loca. tandem 1536. in Februario reducti in vrbem Monaſterienſem, forcipib. candentibus lacerati, tribus ferreis corbibus incluſi è turri D. Lamberto ſacra in memoriam æternam penſiles propendent. ſicq; hoc regnum miſerum eſt finem ſortitum. Terram autem banc Carolus Magnus primum ad fidem Chriſtianam compulit. cæterum cùm ſæpius rebellarent, repetitoq; idolorum cultu Chriſti religionem ſpernerent, nec iuſiurandum quouis modo aduerterent, vt metu pœnæ gentis temeritatem compeſceret, occultos iudices inſtituit quibus poteſtatem dedit, vt quam primũ deieraſſe, aliquem comperiſſent, fregiſſeque fidem, aut aliud aliquod ſcelus perpatraſſe, moxillum vbi comprehendi poſſet, pro arbitrio necarent: elegitque ad hoc viros graues ac iuſtos, qui plectere innocentes haud ab re poſſent degenerauit autem hodie hoc iudicium, & ad Scabinos (vt vocant) translatum, perſonas viliores, numero vbique ſeptem, qui & ciuilia tractant negotia, ſolumq; de criminalibus permiſſam poteſtatem babent. Regio eſt admodum frigida, vini & frumenti inops pane veſcuntur nigro, cereuiſia potus eſt. vinum quod Rheno aduehitur, magno emitur pretio, eoq; opulenti tantum quamuis rarò vtútur. Bellicoſi indigenæ atque ingenioſi, Præſuli Colonienſi parentes Commendantur autem iure pernæ VVeſtphalicæ. Imò à Rhenenſi oppido (quod 4 à Monaſterio magnis miliaribus diſtans Ameſi flu. adiacet) ad vrbem vſque tellus planè arenoſa, multumq; deſerta. vt iter aliquando per Orientalem Ameſis tractum faciens, re ipſa compertus ſim, non è digitis (vt aiunt) fuxiſſe primum autorem diſticbon iſtud prouerbiale:

Hoſpitium vile/ groff Brodt/dűñ Bier/lange Myle/
Sunt in VVeſtphalia, ſi non vis credere, loop da.

TREVERIS.

TReuerensis Archiepiscopatus à metropoli eiusdem in eo nominis sic dictus. vrbs autem ipsa cum Italiæ Viterbo ac Genua de antiquitate sua certat: vtraque enim totius Europæ se primam iactat. Dicitur autem Trebetus quidam, Semiramidis Assyriorum Reginæ priuignus, cùm à nouerca ad concubitum solicitaretur, quò matris conspectum ac conatum euitaret, postquam sibi de comeatu viaticoq; prospexisset, côscensa naui cum comitatu suo mari se commisisse, ac post longam nauigationem ei loco quo Rhenus fl. in Oceanum effunditur, appulisse. aduerso itaq; Rheni flumine ascēdisse, donec ad Mosellam amnem peruenisset. cumq; istum locū quo Treueris hodie sita est, ingressus fuisset, regioq; agris pratis amnibusq; irriguis amœnissima, montibusq; quasi naturali muro munita arrideret, illic inito cum socijs consilio, manere statuisse qui condita ibi vrbe, eam per Principis sui nomine Trebatam appellauêre Illi itaq; populi vrbem nomenq; suum vetustum etiamnum seruant, vno alteroq; tantum mutato elemento, vt pro Trebera Treuera nunc dicatur. Apud hos insignis olim cognoscendarum causarum curia populi Romani erat. Archiepiscopali hodie dignitate ac principatu, necnon & electoratus titulo clara est. Habetq; ecclesiam metropolitanam Mediomatricis, leucis, Virodunensibusq; præsidentem. Continet aūt Treuirensis episcopi ditio Comitatus VVirnebergensem, Spauheimensem, Manderscheidensem & Arburgensem Baronatus item Rifferscheidensem, Rutlingensem, & Rheineccanum. Cùm multas babeat egregiasq; ciuitates, omnium tamen caput est ipsa Treueris, quæ ad delicias & amœnitatem situm habet aptum satis, siue montes & valles, siue flumina, & riuos prata perlabentes spectare velis. Montes Baccbico cultu virent. Ager satis hic est fœcundus: omnis generis pisces & ferina hic abundant. Mores bominum hîc natorum plerumq; tristes sunt, & ad melancholiam procliues, sed tamen mansuescunt paulatim commercio extraneorum, & Stoicum illud supercilium conuictu quasi recreatur. Ausonius bene de Treueris meritus, alicubi de illis aptissimè ait: Quin etiam mores & lætum fronte seuera Ingenium natura suis concessit alumnis. Aër frequenter hîc est nubilus & pluuiosus, vt quidam huc accommodent cloacam planetarum: id tamen propter conuallem vbi nebulæ suspenduntur, euenire satis liquet. In vniuersum Mosellanorum corpora laboribus mirè induruerunt, ac per montes aërios veluti capræ reptare & euadere spectantur. Palatium Treuiri est spectandæ antiquitatis. aliæ insuper moles adhuc extant, aliæ sub cœcis terræ speluncis sepultæ iacent. Spectat ad hunc Episcopatum etiam Obrincani tractus pars, quæ paucis abhinc annis ad magnam fertilitatem est perducta; antea enim ægrè produxit, frumentum, nisi ager prius duobus aut tribus annis fuisset fimo tinctus ac pinguefactus. nunc verò omnia ibi satis largè proueniunt præter vinum, quod tamen iuxta aureum fluuium, nonnullisque alijs locis crescit. Eyphalææ quoq; potior pars huic Episcopatui subest, terra multùm montosa & aspera, agerq; præsertim in medio syluestris & squalidus, vnde præter auenam vix quicquam elici potest. versus Rhenum tamen & Mosellā fœcundior est. Fluminib aūt irrigatur is tractus Kilo qui & Gelbis, Pruimio, Vrro, Sara, Ahra, Sura, ac infinitis alijs ignobiliorib amnibus, torrentibus ac riuulis, qui omnes tandē Mosellæ, quæ Obrinca Ptolomæo dicitur, commixti ad Rhenum deferuntur. Montes quibus regio asperatur, Meliboci Abnobiq; portiones sunr, alicubi Ostlingus, alibi Hairicus dicitur. Syluæ autem partim Westerwaldt, partim verò Eyderwaldt & Eberswaldt vocatur. Lacus continet bic tractus binos, quorum alter iuxta castrum

ORIENS
TRIER
LA
P
A
TI
NA
TVS
PARS
IOANNES D. G. ARCH
1
2
3
4
Q

Vlmen extat, tantæ profunditatis, vt fundus illius nulla mensura possit depræhendi, plumbo etiam ad 300. orgyas demisso. Alter haud procul abest à mônasterio quodam dicto zum Lach, profundus & hic est, nec vllum riuum recipiunt, cùm multos emittant. In hoc ad Abbatiam lacu lapides inueniuntur viridis, crocei & rubicundi coloris, vt Smaragdos & Hyacinthos mentiantur. Minerarum penè omnis hic tractus fœcundus est. In Comitatu Spanheimensi haud procul à Trarbacho iuxta Hernsteinensem arcem æs cuprumq; purissimum eruitur, à quo nullum segregatur argētum, ob idq; ductile est, cùm nullū ei admisceatur plumbū. Alio in loco prope Trarbach effoditur plumbi magna copia, quod sine impensis magnis depuratur. In Birckenseldensi præfectura, pluribus in locis argenti venæ sese offerunt fossoribus. In dominijs Sleida, Cronenburg & Keila, in valle Hellenthal dicta, sunt ferri mineræ, vbi massæ & fornaces fusiles fiunt, qui vltra citraq; per Germaniam transportantur. Thermæ ægritudinibus varijs salutares, visuntur in Bertric, distantes à Mosella sesquimiliario.

GELDRIA.

Geldria à Gelre arce seu castro, quod VVicardus à Ponthe vna cum fratre Lupoldo ædificasse feruntur, nomen retinuisse dicitur: quamuis complures à Gelduba oppido, cuius frequenter meminit Tacitus, qui illud in Rheni ripa situm asfirmat, iam verò nulla sui reliquit vestigia, appellata credunt. alij quoque aliam nominis rationem referunt qui narrant tempore Caroli Calui Imp. circa locum eum, in quo Gelria vrbs est, horrendam quandam ac venenosam belluam, iisq; locis ante id tempus nunquam visam cognitamq;, sub arbore esculo delituisse, magnitudinis immensæ, sæuitiæq; incomparabilis. hæc agros camposq; deuastans, nec pecoribus nec iumentis parcens: ipsis etiam hominibus à quibus non abstinuit, vsq; adeo formidabilis ob inexplebilem voracitatem ac atrocitatem euasit, vt finibus suis cedere complures, seq; solitudinibus abdere coëgerit. Duo verò cuiusdam à Ponthe, eius credo de quo paulo antè mentio facta est, filij: partim vt sibiipsis, partim etiam vt publico vicinorum commodo prodessent, miris technis audaciaque incredibili belluam aggressi: post dubium variumq; certamen ac luctam, tandem superiores bellua euasere, eaq; interfecta, haud ita procul à Mosa fluuio, ad Narsis ripā in memoriam rei, arcem extruxêre, cui Gelræ nomen fecere, voce ex continuo ac miserabili ac idētidem repetito mugitu eius belluæ, quem, dum cæderetur, edebat, mutuata. Eius verò habitatores vetusti Sicambri fuêre, quos iisdem quibus hi Geldrenses sedibus hæsisse, ex Sidonio poëta colligi potest, cùm inquit: Sic ripæ duplicis tumore fracto Detonsus Vahalim bibat Sicambar. Hi bellicosi, atq; armis mirum in modum addicti erant, paulò ante nostra tempora. Hodie humanitatis studia maiore industria sectantur. mercaturæ quoque negotiationiq; insistunt magna ex parte, reliqui mechanicis partim artibus addicti, partim agriculturæ ob soli benignitatem inhiantes, vberrimos fructus consequuntur. Ducatus hic Culemburgensem & Burensem comitatus quoque complectitur: insulamq; Velauiam, vulgò die Velaw, & Trans Issulanum tractum, in eoq; comitatum Zutphaniensem & Dominimontensem. Vrbes atque oppida circiter viginti duo in eo numerantur. Nouiomagus vrbs Imperialis, sita ad Rheni ostij, cui Vahali nomen est, sinistram ripam, quod ibidem latissimū habet ac profundissimum alueum, ac eousque velo vtuntur nauigia, quæ ex Hollandia sursum aduerso flumine contendunt, quòd si inde vlteriùs progredi nauigio libuerit, trahantur oportet. Ciuitas est præpotens, fortis, populosa, munita atque opibus abundans. dignitate fruitur vice comitatus, seu Burggrauiatus, eique liberū est, sicut & reliquis Imperij liberis ciuitatibus, cudere monetam: cùm Imperio in nulla alia re subiecta sit, quàm vt in eius agnitionis testimonium quotannis modicum aliquid tributi, mittat Aquisgranum, quod est Chirotheca puluere bombardico impleta Ruremunda ad Ruræ fluuij ostium sita, vbi Mosæ miscetur, vrbs habitatore frequēs, situ natura & arte munita. Hinc Zutphanium, à paludibus sic dictum, quas Vehnen ibi vulgò appellant. situm ad ripam dextram Isulæ fluuij, qui Rheni etiam ostiū est, ac Plinio & Melæ Fleuum dicitur. Arnhemium, Tacito Arenacum, vrbs est florens vtcunq;, ac primaria Velauiæ insulæ, cuius territorium paludosum atque vliginosum, syluisq; consitum, quæ ferinarum affatim præbent venatum. Medium istud Rheni ostium præter pristinum quod retinet nomen, Lecca etiam atque Lycus appellatur, præbetq; piscium magnam satis copiam. Geldriæ finitimū est TransIssulanum, siue prouincia TransIssulana, Septentrionem versus, in tres diuisa regiunculas,

En tibi, amice Lector, nobilis ille clarusq; Ducatus Geldriae cum omnibus eius limitibus, multis navigeris fluminibus abunde insignis, agrorumq; fertilitate dives praesertim apud Batavos, quorum crebra fit mentio apud veteris cum ob miram glebae ubertatem, tum ob gentis celebratissimā in armis dexteritatem, Jam recens ad exēplar eius descriptionis quae pridē excusa est Romae per Mich tramezi
GELDRIA
Ducat Brabantiae Pars
In dese Peel
Cuick
Kessel
Op dije Veeluwe
De Zuijder Zee Maris Australis Pars
Harderwick
Amersfoort
Nimegen
Arnhem
Zutphen
Deventer
Duc Cliuia
Zutpha Comit
TRANS ISALA
Ducatus Juliae Pars
ORIENS
Reis
Wesell
Xanten
Venlo
Gelder
Kempen
Gorcum
Bommel
Tiel
Utrecht
Elburg
Campen
Johann Bussemacher excudit Coloniae
Henricus Nagell fecit
Milliaria Geldrica minora
Milliaria magna

quarum quæ Issulæ vicina est, Issulanum vocatur, quæ trans Vidrum, quem Vecht vocant, sita est, Drentum dicitur, quæ verò VVestphaliæ proxima est, Tvventa appellatur. Habet hæc prouincia vrbes mœnibus cinctas octo. harum omnium Dauentria caput est, ciuitas ampla nobilisq́; sumptuosissimis ædificijs ornata, ac populosa, inter primas Hanseatici fœderis numerata: eius incolæ humani ac hospitales, vnde oriundus geographus Iacobus Dauentriensis, quem præsens quoque Chorographia primum autorem agnoscit, qui cùm conterraneus sit meus, indecorum fortasse erit, nimium huius vrbis virtutes à me prædicari, cùm etiam dudum copiosè satis hanc descripserit reuerendiss. ac doctissimus ille Georgius Bruin Agrippinas patriæ suæ decus singulare, & quantū in ipso est, liberalium ingeniorum sedulus promotor. Cùm autem Imperialis sit vrbs Dauentria, neque id moneta ciuitatis solùm testetur, sed etiam quòd summam siue vltimam iuris sententiam ex camera Spirensi petere atque expectare cogantur, quo iure eam sibi vel Hispanus vel ordines Belgij vendicare velint, nusquam cognoscere potui. Huic annumerantur Campena & Zvvollis, Naualia Ptolomæo, Imperiales itidem, suntq́ue hæ tres perpetuo inter se fœdere sibi deuinctæ. Ager harum regionum purus ac salutaris. Terra plana est ac humilis, montes rarissimi sunt, ijdemq́ue syluis saltibusque consiti. Ager est fertilissimus, & ad quamuis culturam aptus, frumenti in primis ferax, hinc pascuis fœcundus, vnde pecorum ingentes alunt greges. vinum autem nequaquam gignit.

GRONINGENSIS AGER.

TErritorium hoc Groningense, quod Orientali atq; Occidentali Frisiæ interiacet, septendecim prouinciarum Belgicarum vna est, & quatuor Occidentalis Frisiæ statuum prima. Est autem Groninga vrbs ampla, natura atque arte munita & perpolita, quæ legibus proprijs regitur, & ipsa iurisdictionem obtinet, multorum vndique vicinorum sibi fœderatorum pagorum domina, viris armisq; potens. Nomen autem Frisiæ huic vrbi Grunium quendam Troianum dedisse quidam opinantur. Sed haud immeritò doctis atque acris iudicij viris suspectæ sunt pleræque populorum & vrbium origines, illæ præsertim quæ deducuntur à Troianis. Munsterus autem Francum dicit, non Troianum, sed & Troianus fuit, si Franci verè suum genus à Troianis repetunt. Si autem pauperis scholastici coniectura etiã ponderis aliquid habitura sit (recipere tamen eã nulli suaserim) à viriditate potius Grüningen dictam crediderim: cùm non solùm in amœnis pascuis tanquam in campo viridi sita sit vrbs, sed insignia quoque eius videamus esse trabem viridẽ in clypeo flauo. Per hanc vrbem multæ, eò ingentibus canalibus, quorum maior pars artificiosa manu perfecta est, ductis, aquæ defluunt. Quod ad bonarum artium studia attinet, vnius inter eruditos summi viri Rodolphi Agricolæ, in qua is natus est, laude claret. Cui sub annum M. CCCC. LXXXV. Heidelbergæ mortuo, Hermolaus Barbarus Venetus, doctorum sui temporis hominum facilè princeps, hoc elegantissimum tetrastichon posuit:

Inuida clauserunt hoc marmore fata Rodolphum
Agricolam, Phrysij spemq; decusq; soli.
Scilicet hoc viuo meruit Germania laudis
Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Cùm autem hæc vrbs clientelis potens sit, separatam prouinciam constituit, & ob id titulum à suo nomine Principi proprium attribuit. Hanc vrbẽ & prouinciam Embdensis Comes Georgio Saxoniæ Duci, Caroli V. Imperatoris clienti, siue, vt nunc recentiores Iurisconsulti loquuntur, feudatario eripuit. Sed vbi eam tueri sibi atque retinere non valeret: eam ille Carolo Geldriæ duci, anno circiter M.D. XIIII tradidit. Quam rem Georgius indignè ferens, ita ab hac mutatione, & Frisiæ moribus abhorruit, vt eam vrbem atq; vniuersam Frisiæ prouinciam Carolo V. tanquam supremo Domino, nimirum Imperatori, anno M. D. XV. & ipse traderet. Inde nata inter Burgundos, & Geldros atrocissima bella. quæ demum inito contractu, consopita fuêre. Inter cætera conuentũ, vt dux Carolus ea prouincia, dum viueret, frueretur post eius obitum verò ad Carolum quintum, tanquam ad Frisiæ dominum, vel ad eius hæredes rediret. Sed hac de re plura in Frisiæ Chronico Lugduni Batauorum, siue Leydæ, anno salutis humanæ M. D LIII. edito, inueniuntur. In hac prouincia Ludouicus Nassouiæ Comes Guilhelmi Auriaci principis frater germanus, tempore Ducis Albani administratoris Belgici, feliciter satis grassabatur, dum Dammum oppidũ, & alios quosdam huius prouinciæ vicos in suam potestatem redigit Idem etiam fratris sui partes contra Hispanos Albanumq; secutus, bellum acre contra eosdem mouit, & victoria (Hispanis, qui veterani omnes erant, vnà cum duce fortissimo, eiúque militaris peritissimo Arenbergico comite cæsis) ad monasterium illud Heiligerlee dictum est potitus. periit tamen in eadem pugna Adolphus Nassouius, frater ipsius Vt, Albanus deinde ipse, sumpto primo Bruxellæ de Egmundano Hornensiq; comitibus, quos Gandaui captos habebat, supplicio collectisq; maximis copijs eò peruenerit, & Ludouici comitis exercitum, quòd is viribus, militum numero, cæterisq; rebus omnibus longè impar esset, fuderit & dissiparit, vrbemq; obsidione liberauerit.

GRONINGENSIS AGRI VERA DESCRIPTIO.
1589
OCEANI GERMANICI PARS
PHRISIÆ ORIENTALIS PARS
Den Dollaert
DRENTÆ PARS
MERIDIES
ORIENS
EMEDEN
Die Emks
Milliaria Phrysica parua

F R I S I A.

DE Frisici nominis origine, cùm variæ & prolixæ variorum sint disputationes & opiniones, quas compendij causa hic recensere nequimus, relegabo lectorem ad perfectum Frisicæ gentis historicum Suffridum Petrum Leovvardiensem, Frisium, qui abundè satis hanc rem tractat in libello quodam hîc Coloniæ impresso. A Frisone tamen duce quodam ipsorum sic appellatos esse Frisones seu Frisios verisimilima est sentẽtia. Viglius Zvvichemus vir vndiquaq; doctissimus, natione Friso, affirmat Frisones nomen suum antiquissimũ à seculis inde sibi vindicasse, nec vnquam, vti propemodũ omnes reliqui Germanorum populi, id mutasse, eoq; Aboriginum nomine sese insigniuisse, quòd in tanta caducarum omnium rerum confusione, ipsi originis suæ nomen intercidere non sunt passi Veteres itaq; hi Frisij & sedem & nomen tuentur suum, quanquam nonnullis & Chauci olim dicti creduntur. Fit autem id vel ex ignorãtia, vel ex antiquorum geographorum scriptis haud probe intellectis Chauci siquidem non Frisij, sed eorum fuêre vicini at cum Frisij à Rheni ostio, cui Fleuo nomen est, ad Amasium siue Amesin vsq; flu continuo iuxta maris littora tractu habitent; Chauci ijsdem trans flumen vicini fuere, tandemq; abolito veteri vocabulo, toti in Frisiorum nomen concesŝere, hodieq; Orientales Frisij vocantur, quos hæc nostra tabula non complectitur. Ad eorum autem differentiam hæc nostra, Occidentalis Frisia dicitur, quæ eadem vera & antiqua illa Frisia est, quæ sola ijsdem sedibus nomen suum tuetur. Hi itaq; V Vigevvonum I. maritimorum & littoralium natio sunt, littora Germaniæ Aquilonaria tenentes. Gens ipsa ferox, robusti corporis, atq; animi intrepidi, ad necem prona, & libertatis studiosa, exterorum peregrinorumq; impatiens, castitatis amans, natos natasq; suas incorruptas educant ad maturam vsq; ætatem: nec matura sunt illis coniugia, vnde proles accipiunt robustiores, in grandiuscula corpora enascentes, potationibus plus æquo addicti. Rei pecuariæ magno pere dediti, cùm innumeros greges alant, ac boues omnium quos Europa habet optimos ac maximos ipsorum procreet regio, licet Anglia generosos gignat: ita vt hinc in omnem propemodum Europam abigantur. vaccis etiam fœcundissimis abundant. Equos bello aptissimos educat magis quàm gignit. Indies autem magis magisq; mercaturæ se applicant: nauticæ etiam rei studiosi, piscationibus insuper pleriq; inhiant. Regio hæc in quatuor diuiditur status, quorum eminentior est Gruningensis, de quo præcedenti folio diximus, reliqui sunt comitatus de Ostergoi, comitatus de V Vestergoi, & comitatus septem Saltuum, vulgò Seuenwolden, horumq; trium caput est vrbs Leovvardia, opulenta & munita satis, hęc aulam forumq; habet quo litigantium causæ cognoscuntur, dijudicanturq;. Huic vicinus est Zvvichem pagus, Viglij Præsidis Bruxellensis natale solũ. Doccum, Oostergoiensis diœcesis oppidum Gemmam Frisium medicum ac mathematicum insignem nobis genuit. Staueren oppidum hodie, olim potentissima erat ciuitas in stricto maris Australis, inundationibus autem frequentissimis ad inferiorem iam multò fortunam redacta est. Franichera diues & opulentum oppidum, in quo vt plurimum nobiliores homines degunt, quòd perduellium sui principis (qui tum Saxonicus dux erat) obsidionẽ fortiter sustinuerit. vnde amplo ab eo prærogatiuo, & priuilegijs præ cæteris Frisiæ vrbibus ornatissimũ agrum habet, quemadmodum & vniuersa Frisia. planum ac pascuis fœcundissimum, stagnis tamẽ, lacubus ac paludibus intercisum. Sunt & alia huius regionis nobilia oppida, arcibus castrisq;, sicut

Frisiæ antiquissimæ trans rhenũ provinc. et adiacentium regionum noua et exacta descriptio.
Joan Bussemecher excudit Coloniæ Agr
Hollandiæ Pars
Occidens
Op de Velune
FRISIAE DESCRIP
De Zuijder Zee
Geldriae Pars
Meridies
De Drent
Groeninghen
Wester Ems
Ooster Ems
Septentrio
Dollart
Henricus Nagel fecit
Milliaria Frisica minora mediocria
Frisica milliaria magna

hæc prædicta, munita. Aër vtcunque salutaris est, nisi quantum paludum exhalatione infectatur, quanquam & id labis, si quid est, ventorum beneficio expurgatur. Maris fæuitijs ita obnoxia vt Choro flante fæpenumero periclitetur, atque dudum præterito 1570. anno, Cal. Nouemb. non pecudum modo, sed & bominum ad myriades vsque iacturam fecerit, vnde & in hodiernum diem diluuium istud Die Allerheilligen fluth vocatur. Obque has causas frumenti parum ferax est, inundationes enim annuæ, sementem aut extingerent, aut per agros omnes dispargerent. Vineta quoq; ob nimium frigus, ventorumq; rigorem regio non patitur. Syluas etiamsi habeat, tamen hæ sufficientes non sunt vt foco ligna ministrent. His itaq; natura subuenit procreata gleba illa pingui ac bituminosa, quæ vento indurata lignorum penuriam sublcuet, eamque in tanta habent abundantia, vt & vicinis regionibus subuenire illis queant. Sunt etiam nonnullæ in Oceano vicinæ insulæ ad hanc regionem spectantes, arenosæ tamen omnes, quarum incolæ ex piscatura præcipuè viuunt.

HOLLANDIA
Occidens
Hollandia quæ olim Batauia antiqua Catthorum sedes, vndique fere cingitur Mari, præterquam qua Rheno et Mosa fluminibus ad Orientem et Meridiem à continenti seiungitur: cuius mediterranea fluminibus riuisque vbique fere irrigantur et fæcunda vltra quam dici possit redduntur, adeo vt agrorum fertilitate nulli regioni cedat
Oceani
Germanici
Pars
Goere
Brielle
Delft
Rotterdam
Leyden
Harlem
Dordrecht
Gouda
Schoonhoven
Gorcum
Utrecht
Amersfoort
Naerden
Hoorn
Enckhuysen
Wieringen
Vlie
Vlielandt
Schelling
Suyder Zee
Dye
Urck
Phrisiæ Pars
Worcum
Harlingen
Francker
Harderwijck
Elborch
Campen
Rhenen
Wageningen
Nimegen
Gel
driae Pars
Op die Veluwe
Oriens
Hertogenbosch
Meridies
Heusden
Bommel
Tiel
Millaria minora
Hernicus Nagel fecit

L=

ZELANDIA

VNde nomen hęc prouincia traxerit, haud obscurum fuerit vel illi qui præter eius picturam viderit nihil, quippe cùm salo cingatur vndequaque. Huius autem Zelandiæ cùm insulæ sint complures suis quæque nominibus insignitæ, easq; vix possibile sit separatim describere, eò quòd varijs inundationibus obnoxiæ vi tempestatum, cùm locum tum formam, atque ipsos sæpe incolas mutant: eo quo commodissimè fieri poterit ordine describemus. Præcipuę huius regionis insulæ sunt septem, reliquis firmiores magisq́. cultæ, quarum si prius incolas considerauerimus, eas deinde persequemur. Erat hæc terra Cæsaris ætate nil aliud quàm Batauiæ appendix, inculta, nec vnquam ad serendi vsum vomere proscissa, aut fossione subacta, sed æstuarijs ac paludibus impedita Huius terræ primos incolas Olaus Gotthus & alij plures tradũt Cymbros fuisse: quare sic de ipsorum origine disserit Leuinus Lemnius: Constans fama est, atque indigenis per manus tradita, à Gotthis & Danis hanc gentẽ profluxisse, præsertim ab illa insula Cymbria, quæ in Dania Zelandiæ nomine inscripta est Hi antiquitus Mattiaci dicti sunt, ex vulgata alloquendi consuetudine ac compellatione qua populares atque indigenæ inter se vsi sunt Maet enim ipsorum (sicut hodie & Batauorum, Frisiorum ac plerumq, Germanorum maritimorum (lingua, consilij, laboris itinerisque socium aut comitem sonat. Atque hoc etiam eos nomine Tacitus appellat, cum inquit: Mattiacorum gens Battauis similes, nisi quòd ipsi terræ suæ solo acrius animantur. Eius populi hodie inquilini ac indigenæ robusti, statura corporis liberali, feroces, viribus, ingenio, solertia, versutijs, calliditate, fallacijs, captionibus, negotiandi peritia ac conquirendi industria ipsis etiã Batauis superiores. Maior verò pars rei nauticæ ac piscationibus dediti, qui ea sunt morum ac vitę integritate, vt nũquam inter illos vllæ contentiones, iurgia, simultates, dissidia exoriantur, nec magistratus vnquam nisi in vrgentissimis causis, se horum controuersijs interponit. In re domestica ac familiari omnia elegantia, nitida, exposita mensa frugalis, nec vnquam prodigaliter sumptuosa. In mercatura exercenda nemo non ciuium solers atque industrius, lucri auidus, ad rem attentus. in tenuiores tamen atque inquilinos inopia pressos, liberalis ac beneficus. in cæteros hospitalis, comis, candidus. Nauticæ rei his vix quisquam magis peritus Cùm autem tam numerosa multitudo piscatu se exerceat, ac paulò longius in Oceanum progressa, victum in mari venetur: si quando parcè ac malignè piscari contingat, nullus vnquam horum se vexat aut excruciat, nec cuiquam malè precatur, sed omnia placidè perfert, meliorum spe atque fiducia. Regionis huius insulas Orientales ab Occidentalibus discriminat Scaldis flu. Orientales insulæ præcipuæ quidem tres sunt: Tola seu Toleta, à vectigali seu portorijs nomen sortita, quem indigenæ Tol nominant: hæc Brabantiæ contermina, exiguo tantum freto discreta est Huic coiunctus est agger Martianus, vulgò Martins dijck, locus amœnus atque arboribus vndique consitus, in quibus maxima alitum, præsertim ardearum copia nidulatur Huic ad Circium obuersa est altera cui Duuelandiæ nomen est, à columbarum frequentia. Hæc nullum habet oppidum mœnibus cinctum, pagos autem & nobilium domos aliquot complectitur Huic rursum ad Fauonios aduertitur Scaldia seu Schowen insula, nomine sumpto à Scaldi flu. quo parte sua Austrina alluitur, cuiusq́. ibidem catharractæ sunt quibus Oceano miscetur. habet hæc in circuitu miliaria septem, olim multò maior extitit, at hodie maris sæuitia diminuta, ciuitates duas continet, Bravvershauiam in Septentrionali, & Ziriczæam in Au-

strati

ZELANDIA
Septentrio
Occidens
Oriens
Comitatus Hollan
diae Pars
Ducatus
Brabantiae Pars
Comitatus Flandriae Pars
Walcheren
Zuyt
Beveland
Voorn
Schouwen
Duveland
Tolen
Zelandicarum insularum exactissima et noua descriptio, auctore D. Jacobo à Daventria
Iohan bussemecher excudit
Miliaria parua
Miliaria maiora

ſtrat inſulæ parte poſitam. Occidentalium inſularum prima ad omnium maxima eſt Suitbeuelandia, ab hac auulſa eſt ciuitas enim ignobilis Romerſvvallia, quam nullis excultam agris, nullis exornatam pomerijs Oceanus vndique alluit, ita vt vnica Salis negotiatione ſubſiſtat alterum huius inſulæ oppidum Borſele eadem tempeſtate penitus oppreſſum, anno ſcilicet 1532. Huic in Boream Nortbeuelandia apponitur, cuius oppidum eſt Cortkeene. hæc pro delicijs totius Zelandiæ habebatur, ſed eodem anno inſula integra ita mari abſorbta eſt, vt eius præter turres nonnullas quæ ex vndis prominent, nulla ſint reliqua veſtigia. Inter vtranque iacet Wolffersdijck/ duos ſaltem pagos habens. V Valchria autem ab Occaſu æquinoctiali Britanniæ obuerſa eſt, in quā breuiſſimus eſt traiectus, & à qua parte primus in Oceanum ingreſſus quocunque terrarum dirigi poteſt. vrbes continet tres, Vliſsigam, Metelliburgū & Campoſeriam, quam ter Veer indigenæ vocant. De aëris autem Zelandici clementia haud multa polliceri auſim (inquit Lemnius) vt qui in nonnullis partibus ſit paulò aſperior, & quàm vicinarum gentium, minus ſalubris, præſertim æſtate, ob paludum & ſtagnorum graues halitus, & quòd regio arboribus minus conſita. Hoc tamē habet commodi, quòd contagioni ac peſtiferis morbis minus ſit obnoxius, ac ſerius inficiatur; at infectus immaniter in corpora hominum graſſatur. Sal candidiſſimum ciuium induſtria conficitur. Terra adeo fœcunda, vt bina iugera Zelandica plus emolumenti cultori afferant quàm quatuor Branbantica.
Prata ac paſcua habet lætiſſima, pecora fœcundiſſima Ferinas autem vix alias præter cuniculos habet.

BRABANTIA.

Brabantiæ nomen vnde sit, variæ offeruntur opiniones. quidam à Brenno Britannorum cuiusdam regis filio qui Belgis imperasse dicitur, Alij à Bratuspantio quodam Bellouacorum oppido cuius Cæsar meminit. Alijs placet dicere Brachbandt quasi Brachlandt, quod terram incultam ac sterilem significat, quod verum videri posset, nisi animaduerteretur superiori Brabantiæ parti, quæ lætos vtcunque agros habet, prius id nominis datum quàm inferiori, quã Campestrem etiamnum Brabantiam, vulgò Kempenlandt vocant: qui tractus vsque adeo sterilis est, vt non exiguam coniecturæ fidem faciat. Alij à Saluio Brabone quodam, C. Cæsaris ex nepte cognato, qui gigantem istum Druonem Antigonum ad Scaldi ripam occiderit, quod tamen à sanioribus tanquam fabulosum, ridetur. Sunt qui à Godefrido Barbato Louaniensi comite appellatam regionem velint: coniectura frigida videtur, nisi fortè is vetus iam ac penè obsoletum id nomen reuocarit. Becanus ex vernaculæ linguæ dictione Braef siue Brave, & bant, quo vinculum seu fascia significatur, ac postea quoque signum seu vexillum, compositum esse credit. ita vt Brabandt quasi Brauabanda dicatur. Brabantia etiam Rhetia dicta est: Tongri longè ante Cæsarem è veteri Germania Rhenum transgressi, in Gallia Belgica agros Rheno propinquos occuparunt, eoque tractu consederunt. vbi hodie eius nominis oppidulum Tongrien veteris populi vestigiũ superest in Brabantia. Tongri hi fuêre antiquissimi Belgarum, & ij qui ex Germanis oriundi, primi sibi Germanorum nomen vsurparunt, teste Cor. Tacito. Hæc igitur Germaniæ secundæ pars frequentior facta, ob portuum commoditatem vrbes istas, quas illic nostra ætas maximas videt, modicis vicis ad istam visendam amplitudinem opulentiamq., intra quingentorum annorum spaciũ, paulatim perduxit. Argumento sunt quod mediæ ætatis scriptores Gandauensis pagi & aliorum mentionẽ faciãt, quos iam videmus vrbes capacissimas atq; ornatissimas esse. quin & hodie viuũt qui terq; quaterq; ampliatã viderunt Antuerpiam. Circa Louanium Grudios & Leuacos populos habitasse ferũt. Ducatus priuilegio gaudet Brabantia, ac continet etiamnum in se dominia complura: vtpote S. Imp. Marchionatum Antuerpiensem, & Bergensem, agrum Hornensem & Kesselanum, comitatus Hochstratensem ac Megensem: Dominia Mechliniense, Bredaense ac Rauensteinense, & si quæ præterea. Brabantus hilaris, festiuus, ridiculus, in scenicis comicisq; moribus immodicus teste Lemnio Eius populi hodie humanissimi ac festiuissimi, vt plurimum tam mulieres quàm viri mercaturæ vacant, atque ita scientiarum, artium & linguarum studiosi sunt, vt vix videre sit familiam, quæ non duas, tres pluresúe diuersas linguas exactè loquatur. Vrbes nobiliores sunt Bruxella, ducis sedes. Louanium celebre literarum atque artium emporium, à Ioanne Brabantiæ duce fundatũ, circa annum Christi 1422. in circuitu habere dicitur intra mœnia miliaria Italica quatuor. Antuerpia, vt illud artium, ita hæc mercium variarum famatissimum per orbem omnem emporium, Scaldi fluuio, quem Tabudam Ptolo. vacat, ponè positum, qui tantæ est profunditatis, vt etiam altissimis ex Oceano ascendentibus nauibus ad vrbem vsque ingressus pateat tutissimus: non toti tantum Europæ, sed & Asiæ atq; Africæ seruit, rebus cùm ad vitæ vsum necessarium, tum etiam splendorem atq; ornatum pertinentibus, hinc enim ad omnes orbis partes nauigatio patet Buscumducis seu Syluaducis, cuius incolæ etsi ciuiles satis ac negociationi dediti, tamen plus antiquæ fortitudinis retinuisse dicuntur, quàm reliqui eorum conterranei hi sunt qui toties negocium facessebant Iulio Cæsari, priusquàm in officio reti

Brabantiae
Belgarum prouinciæ
recens exactaque de-
scriptio. Anno
Millaria Braba
Iohan Bussemacher excudit Colonie
2 4 6
Henricus Nagel fecit
BRABANTIÆ
Comitatus Hol-
Co. Namurci pars
Co. Harmonia
Leodium
Dat Lant van Horn
Dat Lant van Kessel
De Kempen
Taxandria
Dordrecht
landiæ
Pars
Cliuia
Pars
Occidens
Meridies
Septentrio
Oriens

neri possent. ex hac oriundus Georgius Macropedius linguarum professor insignis. Mechlinia duplici iam clade nota, quarũ alteram anno 1546. die 7. Aug. accepit. Porta enim (vulgò die Sandtpoorte) erat quædam, in qua circiter 800. vasa pulueris bombardacij reseruabantur, de cœlo tacta, oppidum ferè totum, cum frequenti incolarũ numero, maximo affecit incommodo. Alteram vix hac minorem ab Hispanis accepit anno 1572 ex hac oriundus est chalcogr. insignis Fr. Hogenbergius: sicut ex Rupelmũda prodijt Gerardus Mercator Geometer huius seculi celeberrimus, & chalc. haud aspernandus. Aere fruuntur saluberrimo. Regionis territorium ex parte fœcundum est, præsertim qua Meridiem prospectat, ac versus Namurcensem comitatum, ea enim parte ager fertilissimus est. qua verò ad Septentrionẽ spectat, loca sunt vsqueadeo sterilia, vt per aliquot miliaria eà iter facientibus, præter medicantes vix aliud obuium sit, non sufficiente agro cultores suos, quamuis numero paucos, alere. Ferunt tamen, oues Campestris Brabantię in cibatu reliquis delicatiores haberi, ac lanam quoq; reliquis ouibus ferre molliorem ac subtiliorem eiusdem etiam ligna durissima ac robustissima perhibentur. Vineta habet regio circa Louaninm, quod tamen vinum acerbum & austerum gustu est. Syluas insigniores quinq;, Soniensem, Sauenterlo / Grotenhout / Grotenheist & Meerdal, Fluuijs rigatur plurimis, qui mercibus vndequaq; conuehendis non parum commodi sunt.

FLANDRIA.

TErræ huius nomen cùm minimè antiquum sit, vtpote cuius supra quingentos annos nemo scriptorum meminerit, de eius origine asseuerari nihil potest. Sunt qui referant ad Flanbertum Clodij ex Blessinda sorore, Sicambrorum regis nepote, ac Falandi filium, quem Clodius captæ Rotomago, & adiacentibus littoribus maris præfecisse dicitur. malunt alij à Flandrina deriuare, vxore Liederici comitis ab Haerlebeken, aiûtq; ob eius insignia merita in Imperatorem voluisse Carolum Magnum hãc prouinciam vxoris ipsius nomine vocari. alij ex fluctibus flatibusq; continuis quibus regio hæc obnoxia est, natam vocem credũt. Hæc prouincia ex multis diœcesibus ac regiunculis in vnum conflata est comitatum. Rutheni namq; erant qui circa Iccium portum, nunc colis, considebant: ab eorum duce Ruthenio, tenebantque littora maris, qui tractus hodie vulgò terra Guysonum, (t'lant van Guysen) dicitur. Morini dicebantur qui Terrouanam ac adiacentem regionem tenebant. Blandinos etiam appellatos reperias à Blandinio eorum Principe Regionis incolę ita olim bello addicti fuêre, vt quieti pacatiue vix vnquam viuerent; ac Syriam etiam, terramq; sanctam ac Hierosolymam, eorum arma peruaderẽt. Hodie humani adeo, atque ciuiles sunt, vt nusquam ferè gentium exteriores peregriniq́ue, humaniores ac hospitales magis experiantur. Mercaturæ sedulam nauant operam; mechanicis frequentissimi incumbunt, ita vt oppidum in ea pagumq; vix reperire sit, qui non in 70 aut 80. interdum diuidatur opificia, singulis frequentissimis hominum cœtibus addictis. ac quod vix alibi videre est, haud reperias pueros quatuor annos natos, qui non sufficientes sint labore suo victum sibi comparare. Cùm enim pannorum, tam laneorum quàm lineorum ingentem copiam concinnent: hi aut fila fuso ducunt, aut in globulas ea redigunt, aut lanam tractant seliguntque, aut aliud quippiam operæ impendunt. Vnde cùm populosissima sit prouincia consertiq; habitent, ita vt pagi complures vix populosissimæ Germaniæ vrbi habitatorum frequentia cedant, fit vt in plerisque oppidis, quotannis telarum aliquot millia absoluantur. quin & præter hos pannos alia etiam diuersa telarum genera hinc in omnes ferè orbis partes venum exportantur, cuiusmodi sunt quos sua ipsi lingua Tapisserien, id est, Tapetia, Saie, Fistain, Boucrain, & Bourat vocant. Diuidebatur hæc regio olim in tres partes: in comitatum sub regibus Galliæ, in dominium sub Imperio, & in proprium sub ipso comite. Hodie diuiditur in Flandriam, Teutonicam, Gallicam, & Imperatoriam, quam & proprietatem. Imperatoria, quod dudum Romanorum Imperio subiecta fuerit, alio etiam nomine Alostensis comitatus dicitur, ab eiusdem in ea nominis oppido. regio haud ampla inter Denderam & Scaldim fluuios compræhensa. hæc insuper Flandrię portio subdiuiditur in comitatum Alostensem, Dendermondense, territorium, & quatuor (vt vocant) officia, quæ sunt Axel, Hulst, Assenede, Bouchouten. hæcq; Flandriæ portio propemodum habetur fertilissima. Teutonica autem est ea, quæ terminatur à Sept. mari Oceano, à Mer. Lyza flu. ab Or. Scaldi, ab Occ. Fossa noua & Arthesia, estque hæc pars minus fertilis, solumq; sabulosum & macrum habet. continet hæc pars quatuor Flandriæ membra primaria, Gandauum, Brugas, Ypram, & Liberos tres vrbium principalium, quarũ primas tenet Gandauum. hanc ante Iul. Cæs. aduentum Odueum, alij Clarineam appellatam tradunt, ac deinceps Gaidam ab ædificio seu castro ibidem à Cæsare extructo. vrbs est quoad situm, munitissima ac perampla, ita vt inter maximas Europæ vrbes connumerari debeat: habet enim intra muros circuitum 45640. pedes Romanos,

qui

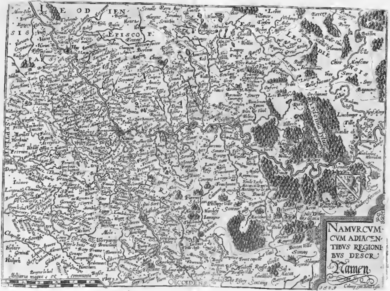

Flandria parua loco, sed nomine maxima et est re singula sunt alijs, hæc bona cuncta tenet
FLANDRIÆ DESCRIPTIO
Septentrio
Maris Germanici Pars
Brabantiæ Pars
Picardiæ Pars
Artesiæ Pars
Hannoniæ pars
Occidens
Oriens
Meridies
Scala miliarium
Miliaria flandrica magna
Miliaria flandrica parua
Flandia Gallia Belgicæ prouincia celeberrima continet in longitudine miliaria flandrica 31, in latitudine verò 20, Cuius termini sūt à Septentrione Oceanus Germanicus à Meridie Hannonia et Artesia, ab Occidente Gallia, ab Oriete verò Brabantia Regio est omni reru quæ hominis victui conuenunt fœcūda, Vrbiū munitarū frequētia nulli cedens
Colonia Agrip. exc Joan bus

qui conficiunt miliaria Italica ſeptem. reperias intra mœnia inſulas habitatas circiter 26. Brugæ ſeu phanum Mercurij olim ſplendore ſuo totam Flandriam obſuſcans, iam in minore fortuna verſatur. Ypra à præterfluo eiuſdem nominis torrente ſic appellata, quæ fundum ſolumq; habere dicitur plumbeum, ob infinitos canales plumbeos, ibidem vndequaq; inſertos, vt commoditatem præſtent maximam ſingulis penè domibus ac vicis aquam largienres Liberi (t'Landt van den Vrien) vocantur, quòd iugum Brugenſium excuſſerint. Flandria Gallica, eò quòd lingua vtatur Gallica, à Mer. attingit diœceſin Cameracenſem, ab Or. Scaldi flu. & Arteſia terminatur. Regio haud ampla, ac ſupra modum quàm dici queat, fertilis, cùm rerum omnium, tum imprimis frumenti & rubeæ tinctoriæ, prata ac pabula habet lætiſſima. continet oppida atque vrbes elegantes & opulentas, quarum prima eſt Inſula (vulgò Ryſſel) per pulchra & diues, emporium poſt Antuerpiam & Amſterodamum primas tenés. Duacum (catuaces videntur à Cæſare dici) fontium ſcaturigines limpidiſſimos habet. Tornacum (quos Cæſ. Neruios vocat) nonnullis Ptolomæi Baganum eſſe creditur.

Ac vt multa ſimul complectar, habet vniuerſa Flandria ciuitates mœnibus cinctas numero 28. pagi numerantnr 1154. vt enim immeritò Hiſpani eò venientes omnem Flandriam vnam ciuitatem eſſe dixerint. Terra plana eſt, ſyluas complures habens, cùm olim in vniuerſum ferè ſyluis horruerit.

NAMVRCVM.

PRouinciæ huic, comitatus titulo gaudenti, Namurci nomen est. Istud verò à Metropoline in ea, an verò metropolis ab ipsa sibi assumpserit, haud exploratum quisquam nostrorum habet, quemadmodum ne ipsius quidem nominis originem, ab indigenis etenim Namur, à Germanis autem Namen dicitur, quid tamen propriè significet, ignorant. Fabulosam enim atq; anilem eorum duxerim, sententiam nullius probati scriptoris testimonio confirmatam, qui afferunt olim in mūte ipso, cuius in iugo etiamnum arx propter vrbem Namurcum suspicitur, idolum quoddam Nani cognomine coli solitum, quem fatidicum fuisse ac responsa petentibus dedisse ferunt, deinceps autem patefacta & inualescente iam fide Christiana, obmutuisse ipsum, atque sic ex mobili cum fixo coniuncto Namurcum conflatum esse, quasi dicas Natum mutum. Prouinciæ huic vicini sunt Leodienses, Brabanti, Hannones ac Lucenburgenses. Duo eam fluuij illustres ac nauigabiles irrigant, Mosa nimirum & Sambrius. Montibus regio non asperatur, quamuis neque plana omnino sit, sed collibus ac vallibus hinc inde extollatur. Syluas babet complures, quorum maxima est ea quam Marlaignen vocant, in ijsq; crebra nobilium venatio esse solet. Omnium quibus ad sustentationem sui vita humana indiget, fructuum ferax est. Ferrifodinas habet multas. Effodiuntur ibidem lapides nigri, seu vt verius loquar, lapidei carbones, quos Germanicè lapides carbonarios (Steinkolen) vocamus. à literatis λιθάνθρακες appellantur. in his mirabilis quædam naturæ operatio apparet: cùm enim in cæteris corporibus infusum aleum ignis flammam alat atque augeat, contra autem superinfusa aqua ardorem aut extinguat aut minuat; hi superinfu à aqua accenduntur, oleo autem extinguuntur. Incolæ (quemadmodum etiam circumiacentes vicinæ regiones ad quas ijdem transuehuntur) calidissimos ac lucidissimos sibi ex his ignes in domibus suis struunt. Fabri etiam ferrarij frequentius his in officinis suis vtuntur, siquidem facilius quàm alij ex ligno vsti carbones ferrū mollificare queunt. Lapidum etiam fodinas in eodem hoc comitatu videre est, ex quibus nigra rubea ac versicoloria effodiuntur marmora, quæ ad exteras nationes abductæ, magno hominibus sunt vsui in templorum ac magnificarum domuum ædificatione atq; exornatione. vnde etiam haud exiguum lucrum ad terram hanc redit. Quatuor habet vrbes muro cinctas comitatus hic: Namurcum videlicet, Bouuignes, Charlemontium ac Vallencuriam. Namurcum, vt supra monuimus, prouinciæ metropolis est, atque haud ita pridem Episcopalis eò translata sedes est. loco sita opportuno, in confluentia nimirum Mosæ ac Sambre fluuiorum, ducto ad vtriusque littus ponte lapideo. in hac etiam totius regionis curia est. Bouuignes ad læuum Mosæ latus sita, olim ob ædificiorum magnificentiam atque incolarum multitudinem vrbs spectata erat, nunc verò varijs bellorum cladibus afflicta & destructa, parui valoris est Charlemontium arx est munitissima atque inexpugnabilis penè extructa ad Mosam fluuium à Carolo quinto Imperatore, à quo etiam nomen adepta suum est, cuius vix similem reperire liceat, prospicitur namque in monte excelso, haud procul à Giueto pago. Vallencuria oppidum minimè aspernandum Præter Abbatias, quarum complures sunt, circiter octoginta pagi in prouincia hac numerantur, quorum aliqui, ex quibus sunt Floreff, Vascie, Sauson, &c. adeo sunt ampli atq; egregij, vt non alios tantùm pagos longè antecellere, sed cùm vicis atq; oppidis quibusdam certare quoq; videantur. Olim regio Marchionatus titulo claruit, circa annum aūt 1200. in comitatum redacta est. Incolæ viri sunt bellicosi, principi suo toti addicti ac fauētes, Gallicè loquentes. Prouinciam hanc, quemadmodum etiam plures Belgij regiones, accuratissimè ac diligentissimè descripsit Ludouicus Guicciardinus.

NAMVRCVM-
CVM ADIACEN-
TIBVS REGIONI-
BVS DESCR
Namen
1589
LEODIENSIS EPISCOP.
Namen

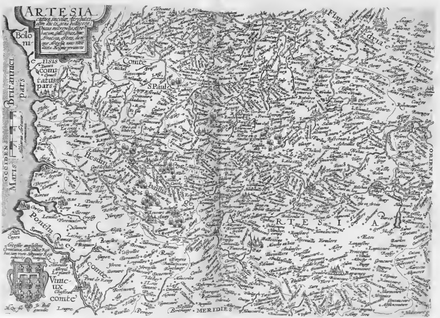
LVCENBVRGIVM.

LVcenburgij Ducatus à metropoli in eo nomen sibi assumpsit, ea ad Alsatium flu sita est, atque ex Comitatu, quo olim honore dignitateq; valebat, in Ducatum tandem euecta est. De hoc tractu sic refert Petrus Diuæus: Leucorum gentem iuxta Treuiros, Mediomatrices ac Lingonas habitasse indubitatum est; oppida eorum Tullus ac Nasium Ptolomæo celebrata, nomen seruant, Toul & Nansij. Vernaculè appellantur Die Lutzen, lateque imperarunt, vt ab ijs Leucenburgij celebris oppidi nomen ortum sit, quasi Der Lutzen Burg Ij hodie Austriæ Arcbiducibus subsunt. Lazius Mosellanum ducatum vocat. Incolæ nobilium penè mancipia sunt. Linguis vtuntur Gallica & Teutonica corruptis. Distinguitur regio in septē comitatus, ij sunt: La Roche, Durbi, Salme, Chini, Van dalen seu Vianden, S. Ioan, Manderscheidt Baronatus in hoc Ducatu penè innumeri sunt, ac Dominia infinita. Neq; enim vniuersa Belgica prouinciam habet, quæ nobilibus frequentior sit quàm hæc, quorum tanta est libertas, & in subditos ius, vt vel Regulis comparentur. Ciuitates habet muris cinctas in vniuersum viginti, è quibus principalior quę toti regioni nomen suum cōmunicat, est Lucēburgum; hāc Alisuntius flu. interluit, partem vrbis superiorem & montanam ab inferiori & plana dirimes, putatur hęc esse quam Ptolomæus Augustam Romanduorum dixit. vrbs est ampla & capax, ædificia domusq; vtcunq; splendidæ, verum belli iniurijs variè afflictæ. Reliquæ vrbes sunt Arlon, Rodemarck, Theonuille, Grauemacre, Conigsmachre, Dickirch, Vireton, Etteruerck, Vandalen, Bastonac, Mommedi, Neuffchasteau seu Nouum castrū, quod Paulus Aemilius munitum oppidum vocat: Danuillers, Maruil, la Roche in Arduenna sylua, Durbi, S. Vitus, Marche & Salme. Habet præter hæc etiam alia nonnulla oppida, quorum tamen mœnia crebris bellorum incursionibus diruta iacent. vicos pagosq; ad 169 continet, eorumq; nonnullos satis amplos & opulentos Castra atq; arces permultæ sunt, Septem verò in eo Ducatu memorantur esse loca, quibus planetarum septem sunt nomina indita, ijsq; dum Pagani atque Ethnici essent incolæ, ibidem sacra fiebant. cuiusmodi videntur esse Arlon, tanquam Aram Lunæ dicas, cui eo loco sacrificabatur: Solocure, castrum montanum, à Sole nominatum creditur. Marche Martis nomen referre videtur. reliqua coniectura vix assequi licet Lucenburgensis regionis ager benignus ac fertilis est, cuius etiam loca nonnulla vineta ferunt, vina tamen ignobiliora sunt. Fluminibus regio omnis rigatur plurimis. eorū primum nobilissimumq; est Mosella, seu Obrinca flu. è radicibus Vosagi montis ortus, non procul à Rotandi flu. fontibus, versus Austro Africum seu Magistralem ventum, ducit alueum per mediā Lotharingam, Metim vrbem alluens, hinc per Lucenburgensem hunc ducatum laterahter lapsus, Theonuille, Sirich, Treuirosq; lambit. hinc Bernecastellum, Tribachum & Coanum præterlapsus, iuxta Confluentiā Rheno miscetur. hunc conatus est olim Lucius Veterus Romanus Sonio fluuio iungere, fossa ducta decem milliariorum: vt Mediterraneo mari classis Romana, euitatis terræstris itineris impedimentis, naues primum Rhodano flu. per Narbonensem Galliam, inde per Sonium ad hanc fossam, ex ea in Mosellam, deinceps in Rhenum, ac deniq; in Oceanum duceretur. Reliqui fluuij Lucenburgēsem agrum rigantes sunt, Chier, Mosa, Bemoij, Houl, Lech, Alsatus, Atardus, Sourus, Prumeus, Mineus, Chomeus, Orto, Albis, ac innumeri penè riuuli. Montibus regio vndique attollitur, syluisq; intricatur. eæ omnes Arduenne totius Galliæ maximæ syluæ rami sunt. Minæras reperias non procul à Manderscheidt, in dominijs Keyla, Cronenberg & Sleida, in valle cui Hellenthal nomen est: quod ferri copiam prębet optimi. Conflantur etiam ibidem ex ferro fornaces & pyreteria, quæ per totam distrahunt Germaniam ingenti lucro. Thermæ Bertricenses, duobus penè à Mosellæ amnis ripa milliaribus distant, quamuis hæ Eyphaliæ potius quàm Lutzenburgij Ducatui annumerandæ sunt. Terminatur regio à Septentrione Leodiensi episcopatu ac Namurcensi comitatu, à Meridie Lotharingia, ab Ortu Mosella fluuio ac Treuirensi episcopatu, ab Occidente Eyphalia & Arduenna sylua, & Mosa fluuio.

LVTZENBVRGE SIS MONTVOSISSIMI ac saltuosissimi Ducatus vera et compendiosa descriptio nunquam antehac visa
OCCIDENS
ORIENS
FRANCIÆ
PARS
LA DVCHE DE LVXEMBOVRG
DE BARROIS
PAIS
CONTE DE NAMVR
Scala Miliarium
Trier

ARTESIA.

HAud obſcuros fuiſſe Galliæ Belgicæ populos, quos Atrebates vocamus, vel ipſe Iulius Cæſar teſtis erit gens eſt etenim bellicoſa, antiquum etiamnum nomen ſuum retinens. Atrebatum metropolis eius Latinè ſic dicta, etiam Flandriæ olim vrbs primaria fuit, Gallicè Arras dicta, vnde & circumiacens ager, totaq́, prouincia, Artols Germanicè, quaſi Arratois dicas, contractè autem Artois appellatur, hinc recens iſta Arteſiæ appellatio orta, qua Latinè vulgariter vti ſolent. Tota prouincia, quæ ſicut olim ita & hodie Comitatus titulo gaudet, longè lateque patet, ſiquidem à finibus Cameraci, Picardiæ, Hannoniæ & Flandriæ ad Oceanum vſque protenditur. Galliæ olim regibus paruit: nunc autem, cùm inter Carôlum V. Imp. & Franciſcum eius nominis primum, Galliæ regem pacis conditiones, anno 1529. acceptæ & confirmatæ eſſent, ſui iuris ſunt. Vrbes atque oppida præterea multa habet, quæ ſub Catholici regis imperio ſunt: Bethunia annonæ frumentariæ horreum, magnæ olim celebritatis Dominatus erat, antequam in Atrebatenſium nomen Comitatumq́, vnà cùm alijs concederet: peculiari nomine Bethunienſis Aduocatia, ipſiq; principes Aduocati, hoc eſt, Tutores fiduciarij & patroni Reip, ſiue ditiunculæ ſuæ, & veluti clientelæ capita, nominabantur. atque adeo caſtrum. quod miræ antiquitatis & munitiſſimum opus etiamnum in vrbe viſitur, & à regio Gubernatore inſidetur, tanquam ſtabilem ſedem retinuiſſe videntur, vt hac occaſione, adfluente nimirum incolarum multitudine, & ædificijs circa adiectis, vrbs ipſa (quæ anno iam tum 1137. deflagraſſe tamē proditur) in eam amplitudinē excreuiſſe merito debeat cēſeri. eſt in hac vrbe ſodalitas quā Caritatē Eligianam nominānt, quaſi fortaſſe nihil habet vniuerſa Europa nec laudabiliꝰ nec Reip. ſalutarius. Græcè nō malè ἐκφορόρια ab exportādis cadaueribus, ſiue funeribus efferēdis nuncupare poſſis: quò fit vt nemo ibi cuiuſcunq; ſit conditionis, ſupremo funeris ac ſepulchri honore careat. autor ſeu potius ſuaſor huius inſtituti fertur fuiſſe B. Eligius, vetus ille Flandrorum Apoſtolus & annis iam ab hinc propè quadringentis vſu & quotidiana periclitatione eſt compertum nihil vnquam contagionis ex adfectis corporibus contraxiſſe eos qui tam pium Chriſtianæ caritatis munus exercent. Heſdinum nobile Gallo obiectum vallum ac propugnaculum, proſtrato à Cæſareanis eiuſdem nominis oppido, occaſione belli inter potentiſsimos Europæos principes excitatur. dum enim Franciæ Rex Franciſcus, mortuo Sfortia Inſubrum ſiue Mediolanenſium duce, vt ſtatum illum occuparet, Allobroges vicinos & Taurinos armorum ſtrepitu inuaderet, & nulla in Italia oppida & caperet & ſollicitè muniret. Imp Carolus poſt varias expeditiones & grauiſſima bella contra Gallum geſta, & expugnata Terrouana, ad Heſdinum caſtra mouet, quod primo incurſu eſt expugnatum. deleta etiam, & à fundamentis diruta munitiſſima in eo arce, ad Cancem amnem, amœniore & aptiore loco nouam, ſed cognominem, priore longè firmiorem ſtationem, ad perpetuam rei memoriam condunt ac inſtaurant: quate nunc foueis, ea & latitudine & altitudine, muris etiam tam validis Heſdinum cingitur, & propugnaculis ſibi mutuo correſpondentibus firmatur, quæ falcones, pluteos, colubros, fulmen & grandinem plumbeam minantes ſuſtineat, vt oppidanis timendum non ſit, quod quamdiu commeatus mutuo animorum conſenſu & concordia conditus ipſis erit, facile in hoſtium ſint poteſtatem venturi. quam ipſis confidentiam, præter munitiones arte factas, naturalis etiam loci ſitus fouere poteſt. Præter vrbes & oppida quæ præterea habet Arteſia, ingens etiam eſt pagorum ac villarum numerus. Cœnobijs quoque multis refetta eſt; inter quas Abbatiæ numerantur viginti octo, earumq́; præcipuæ ſunt S. Ve

ARTESIA
cuius incolæ Atrebates olim dicti, gens bellicosa, huius metropolis Atrebatum, Gallis Arras, hinc Atrebatois, Artois, deinque Artesia nunc nominata, Belgica provincia
Boloniensis comitatus pars
Maris Britannici pars
Comte
S. Paul
Hesdin
Artesia
Pontiu comte
Vimeux comte
MERIDIES
ORIENS
OCCIDENS

dasti. S Bertini, S.Saluatoris, Sanctique Eligij mons. Terra porro ipsa ferax admodum est, imprimis tamen frumenti; ita vt multi arbitrentur inde antiquum illud Gallicum nomen ei inditum esse, vt Atrech vocetur, quod panis terram significat. huic etiam Græcum illud ἄρτος arridere videtur, quod panis Latinè dicitur nequaquam igitur ab Arto rege seu duce nomen eam accepisse demonstrari potest.

Fluuijs etiam quamplurimis irrigatur. quorum tamen præcipui sunt Lysa, Scarpa, Aa, Cachia atque Authia, alijque plures ac nauigabiles omnes. Syluis non omnino destituitur, præcipuè Meridiem & Occidentem versus.

ANGLIA.

ANglia insularum quæ ad Europam spectant, omnium maxima, diuersis temporibus diuersa nomina sortita est. Anglia autem vox Cimbrica seu Saxonica est, & hamum significat quo piscatores vtuntur, ait Becanus in Saxonicis lib. 6. Olim etiam Albion ab albis rupibus, qui ad eam nauigantibus primum apparent, dicta est. Britannia etiam vocabatur, cuius nominis origo iam dubia. Sunt qui à Bruto duce Troiano (quem ex Aquitania huc traiecisse ferunt) sic dictam velint: Beda tamen natione Anglus, à Galliæ populis Britannos appellatos tradit. Angliam vocatam aiunt ab Angela Saxonum regina, quæ expulsis gigantibus qui tum eam incolebant, inter suos insulam partiens ac distribuens, vt victoriæ, gentisq; memoria nunquam intercideret, Angliam à se denominari voluit. Paulò aliter refert Volaterranus, qui non à Regina Saxonum, sed ab Angilis eiusdem Saxoniæ illustri populo appellatam dicit: quos, cum à Pictis Scotisq; molestarentur Britanni, in auxilium vocarunt, atq; hac tandem terræ bonitate, simul & amœnitate inuitati, eos circumuenerunt, ac Insulanorum bona inter se partiti sunt. Hos tamen Angilos Sueuos non Saxones fuisse author est Ptolomæus, qui in media VVestphalia ad Amasij fluuij fontes habitarunt. Secus paulò Ioannes Maior narrat in Historia rerum Scoticarum, ait enim Vortigerum regem Britannorum, in subsidium contra Pictos aliosq; hostes accersiuisse Engistum quendam Saxonum ducem, qui fusis pulsisq; hostibus, ipse tandem in regni desiderium inciderit, à seque occupatum & captum Engistlandt vocari voluerit, atque hinc vnius vel alterius literæ Metamorphosi, vt sæpe fit, Engellandt dici arbitratur. Nec desunt qui credant sic dictam Angliam, quasi Anguli terram, vel nostri orbis angulum. Thomas Seckfordt libellorum supplicum magister apud Sereniss. Ang. Reg. in mappa ista vniuersali totius Angliæ, quam anno 1584. Londini edi curauit, refert ab Anglone quodã Saxonum duce, qui istum Germaniæ populum eò introduxerit, Anglos & Angliam appellatam esse. Chalcedonia etiam quibusdam ab ingenti in ea eiusdem nominis sylua vocatur. Tota itaque hæc insula, natura triquetra, Siciliæque simillima, teste Cæsare, hodie in duo diuiditur regna, Angliæ & Scotiæ. Angliæ regnum vocatur pars Insulæ Meridionalis, Galliæ proxima. Terra est eximiè fertilis, ac metallis diues: habet etiam aurum & argentum, argentum viuum, cuprum, stannum, plumbum, ferri autem exiguam copiam: nec caret salis fodinis. quin & margaritas terra producit, & miræ naturæ Gagatem lapidem, in aqua ardentem, oleo autem extinguibilem, lapis nigro gemmeus, nullius ferè ponderis, attritu calefactus applicata detinet vt succinum. Pecoribus alendis non alia aptior terra, lanarũ ibi diues mercatura, regioq; nobili panno celeberrima, qui inde in longinquas exportatur regiones. Lupos non fert vllo modo, nec vllum venenosum animal, aut rapax, præter vulpem, gignit. Terræmotus in ea rari, quemadmodum & fulmina. Diuisum est autem Angliæ regnum in triginta circiter Comitatus: villæ & vici in ea plurimi sunt, vrbesque permultæ: Archiepiscopales ex ijs sunt duæ, Eboracum & Cantuaria. Scholæ seu Vniuersitates duæ, Oxonium & Cantabrigia. Londinum totius regni metropolis, Trinouãtum olim, & Troia noua dicta, ad Tamesin fluuium magnis nauibus peruiũ, celeberrimum ditissimumq; emporium, simul & sedes regia. Eiusdem regni fluuij nauigabiles, æstu marino affluentes & refluentes, sunt Seuerinus, qui per VValliam labens, in Verginium Oceanum effunditur, & Humbria, qui Eboracum præterlapsus Oceano Germanico excipitur. Incolæ re-

rum

IRLANDT
Angliae regni florentissimi noua descriptio, auctore Humfredo Lhuyd Denbygiense
Mare Hibernicum
Septentrio
Scala miliarum Anglicorum
Oceanus Germanicus
Occidens
Hiberniae Pars
Anglesey
Oceanus Britannicus
Meridies

rum nauticarum peritissimi, nullum ferè Orbis angulum inexploratum relinquentes, multa Regnum hoc nobilitate pollet, & quamuis longæua fruatur pace, bellicosissimos tamen ac planè intrepidos producit viros. Legibus vtuntur Angli municipalibus, cùm Scoti ciuilibus vtantur. eadem vtrique genti in bello ferocia. sagittis Angli, hasta longa Scoti in acie præualent. Rara inter eos pax, dum illi propagare, hi retinere imperium student. Anglica lingua mixta est ex multis, linguis præsertim Germanica & Gallica, quamuis olim merè Germanicam fuisse creditur.

SCOTIA.

SCotiæ regnum Albionis pars Septentrionalis vocatur : terra perplnguis & sulphurea, atque ob id combustilis, ac lignorum penuriam subleuans: vnde mos inolcuit, vt mendicantes circa ædes sacras, lapides accipiant in eleemosynam, struendo foco aptos. Loca nonnulla habet in quibus triticum non crescit, massam tamen ex auenæ farina subigunt. Rei pecuariæ perinde vt Angli, maximè dediti, vnde lanificijs ditantur plurimum. Asperior est, minusq́; quàm Anglia culta. montes etiam hinc inde habet, verùm pabulum ferentes præstantissimum. Fertur in regiuncula quadam Scotiæ , quæ Cloid fluuio alluitur, Argadia ei nomen est, lapidem nasci qui paulò diutius stuppæ subiectus incendium faciat. Regia eius est Edinburgum, Alata castra vocant: prope hanc portus celebris est, Lethe dictus. Archiepiscopales, & gymnasijs celebres ciuitates sunt, S. Andreæ, Glasqúe, Arberdoræ, quæ mercatu etiam ob portus commoditatem, felix est. Habet & alia emporia, vt sunt Dunæ, Monros & S. Ianis. Circa Aberdorum montes sunt asperrimi , & equitatu inaccessi. ac iuxta montes sylua, quæ æstimatur Chalcedonia antiquorum esse Scotos à pictura corporis appellatos esse volunt. σκότος enim Græcè tenebras sonat, vel σκοτια. id est furia, tenebræ. Vetus enim mos illis erat, pectus, brachia & manus encausto figurai e euntibus ad bellum (quod tamen hodie non seruatur) vtebantur autem Glasto, herba plantagini simili, quæ (vt Cæsar ait) cæruleum efficit colorem, vt horridiores hosti se ingererent in prælio, vnde Martialis cæruleos Britaonos dixit,

Claudia crudelis cùm sit Ruffina Britannis .
Edita

Mores Scotorum Anglorumq́; parum differunt. idem ferè habitus, lingua peoè eadem, subita ingenia, & in vltiooem prona ferociaq́;, in bello insigoes, mitiores tamen aliquantò Angli. quamuis enim ferum & inhospitale vulgus ignobile sit, ciuilior tamen est nobilitas, hospites amicè salutant, magisq́; obuij ad humanitatis officia sunt. In bello nec agri nec vrbes violantur, sed dimicatur ad internecionem alterius partis vsq;. Rigidiores Anglis aliquantò sunt Scoti, inuidi natura, & reliquorom , maximè aduenarum, contemptores, iactabundi, nobilitatemq́; suum insolenter ostentantes, ita vt in summa mendicitate audeant referre genus suum ad stirpem regiam. Scotiæ pars Australissima est sub Parallello 19. dies autem maxima horarum 18. Borealissima subest 21 Parallello, & est dies horarum 19. Terminatur autem ad Ortum quidem Oceano Germanico, ad Syrachum Tueda fluuio, ad Austrum Saluvva fluuio, ad Lebecium & Zephyros mari Hybernico, ad Trasciam & Septẽtriones Oceano Deucalidonio. Verùm & illud hîc obiter memorandum duximus, quod de mari Scotico scribunt Boëthus & Iouius, gignere nimirum anseres quos Clakis nominant , è lignis in ipso putrescentibus. Primum nascuntur (inquiunt) vermiculi tanquã teredones, qui interiora ligni excauantes, paulatim enatis capite , pedibus atq; alis, tandem plumas edunt , & cùm ad domesticorum anserum iustam ipsis magnitudinem excreuerint, cœlum petunt, reliquarum auium more. Nascuntur & io testis veluti cõcharum, quæ complexu ramorum , & caulis in alga marina concepto, intus huiusmodi auem fouent, ac tandem produot. Atq; hæc de qualitate regni. Si quantitatem requiras, habere videtur Anglia in longum milliaria Germaoica 82. Anglia 293. in latum Germanica 89. Anglica 320. Scotia autem in longitudinem extenditur milliariorum Germanicorum 67. Anglicorum 257. In latitudinem autem Germanorum 52 Anglicorum 190. ita vt tota insula in loogum exteodatur milliaribus Germanicis 149. Anglicis 550. at vbi latitudinem habet Germanicorum 89. aut Anglicorum 320. latissimam namq; esse compertum est.

Scotiæ Tabula
Occidens
Oriens
Germani ci pars
Hebernia Pars
Dunbrytan Fyrth
Anglia Pars
Northumberland
Bernard castel
Eboracum
Tynmouth
Comber landt
Milliaria Scotica
Maris
Murray Fyrth
Rossen
Sutherland
Breadalban
Cuningham

HISPANIA.

REgnum hoc magnificentissimum vndiq; alluitur mari, excepta eà parte
qua Galliam contingit, ibi altissimis montibus quos Pyreneos vocant,
separatur à Gallia. Appellantur autem montes illi Pyrenei à crebris ful-
m num ignibus, vel quòd syluæ in Pyreneo frequentes & habitationes
iniecto à pastoribus igne prisci temporis flagrauerunt. durante aût incen
dio aliquot diebus, ex montium concoctione cœperunt descendere stillicidia argẽti
liquefacti. & cùm habitatores illorum locorũ vsum argenti non haberent, contemne
rentq; metallũ illud, superuenientes mercatores è Phœnicia, emerunt vilibus merci
bus magnam vim argenti. Diuisa fuit olim Hispania in tres prouincias, Beticam quæ
hodie est Granata, Lusitaniã quam nunc Portugalliã vocant, & Tarraconẽ quæ hodie
cõtinet Cataloniam, Castiliam, Nauarrã & Galliciam. Fuitq́, (si Iosepho & Beroso cre
dimus) Tubal Noẽ nepos primus Rex Beticæ, extruxitq́; in ea regione ciuitatẽ quam
à se denominauit Tubal. Hic operã dedit rei pecuariæ, sicut omnes primi patres pe-
coribus alendis studuerunt, quæ & victum & amictũ; homini ministrant. Hinc quoq;
putant maiorem Hispaniæ partẽ appellatam Tarraconem, quę cùm Hebraica vox sit,
Latine boum possessionem significat. Successit Tubalo in imperio Iberus, à quo flu-
uius quidam Iber est appellatus, & adiacens regio Celtiberia. Betus à quo Betica. Hi-
spanus seu, vt aliqui malunt, Hispalus à quo tota terra postea denominata est Hispa-
nia. Hesperus à quo eadẽ terra Hesperia dicta. Lusus à quo Lusitania. Posteaquã verò
Romani sibi subiugassent Hispaniam, diuisa est in duas prouincias, Beticam & Tarra-
conensem, durauitq́; partitio illa vsq; ad tempora Attilę, tunc rursum alia administra
tione Hispania est gubernata. Nouissimè sub Saracenis discriminata est in quinque
regna, Galliciam, Nauarram, Castiliam siue Legionem, Cataloniam cui & Arragonia
annexa est, Portugalliam & Granatam. porrò Gallicia non diu proprium & distin-
ctum mansit regnum, sed amisso legitimo hærede, incorporata est Tarraconensi. Alij
adhuc plura numerant regna, Valentiæ, Toleti, Algarbiorum, Murtiæ & Cordubæ.
nostro tempore omnia hæc regna in vnum contracta sunt, præter Portugalliam quæ
proprium habet regem. Habet Hispania septem Archiepiscopatus, quorum sedes
sunt in Tarracone, Cæsaraugusta, Toleto, Compostella, Brachara, Vlixbona & Gra-
nata. alij nouem ponunt, sub illis sunt autem plurimæ episcopales ciuitates. Modico
interuallo distant Granata & Mauritania. namque ibi ingreditur Oceanus per ma-
gnas angustias in mare Mediterraneum, vbi & duo mõtes eriguntur in cœlum, vnus
in Mauritania qui Abila vocatur, & alius in Hispania cui nomen est Calpe, & hi à qui-
busdam vocantur columnę Herculis, putantq́; olim vnum fuisse montem seu saxum
perpetuo iugo cõiunctum, quod Hercules suo robore perfregerit, intromiseritq́ue
Oceanum in ipsam terram. alij insulam Gades asserunt fuisse Herculis columnas. ter
tij in Gadibus fuisse templum Herculis, in quo positæ fuerint duæ æneæ columnæ
altitudine octo cubitorum in quibus signatus fuit sumptus pro ædificio illius tem-
pli factus: & nautæ ibi Herculi sua soluerunt vota. fuitq́; locus ille secundum veterũ
opinionem finis Mundi, nec ausi fuerunt Hercules aut alij longius naues ducere in
Oceanum citra vitæ periculum. Est autem Gades insula parua, habetq́; tam pinguia
pascua, vt nullum serum à lacte segregent, sed cogantur affundere aquam, cùm lac in
caseum coagulare volunt. Multis quidem in locis Hispania inculta iacet, idq́; ob sa-
xeum fundum, vel ob solitudines squalẽtes, aut ob alias causas, quamuis multò quàm
Africa sit fertilior. Suppeditat tamen Hispania multis in locis abundè ea quibus ho-
mo opus habet vt sunt frumentum, vinum, fructus, oleum, pecora, linum, ferrum

SOLIS AD OCCASVM REGI SVBIECTA PHILIPPO PARVA TIBI MONSTRAT PVLCHERRIMA REGNA TABELLA
DESCRIPTIO GALLIAE PARS
Cantabricus Oceanus
Septentrio
Pireni Montes
Asturias
Galitia
Naùarras
Aragonia
Catalonia
Portugal
Vera de Plazencia
noua Valen
Campo de Montiel
Andaluzia
Granada
Meridies
MARE MEDITERRANEUM
H I S P A N I A
1590
Regni Hispaniae post omnium editiones locupletissima descriptio
Johann bussemecher exc.
5 10 15 20 25 30

& metalla, mel, cæra, piſcoſæ aquæ, & ſimilia Non coquunt ſalem ſed effodiunt è terra. Non fatigatur terra tot ventis vt Gallia, nec inficitur aër peſtiferis paludibus ac nebulis. Aurum, argentum & ferrum bonum & probabile nullibi in tanta copia vt in Hiſpania eſt inuentum. reperta namq; olim in Hiſpania ſunt fragmenta auri depurati magnitudine dimidiæ libræ. Eſt & ſemper Hiſpania equorum pernicitate commendata, quos leuis armature ęquites tibijs contractis pulchrè obequitant. Nomen magnum ab aliquot annis bellica fortitudine Hiſpani ſunt adepti plurimis ab hoſte partis victorijs, vt qui laborum, ſitis & famis in acie ſunt tolerantiſſimi, & in ſtratagematibus cautiſſimi, leui corpore, vt facilè hoſtem fugiant & ſequantur. Oceani nauigationibus ad incompertas regiones toto orbe ſunt clariſſimi. Habentur etiam Hiſpani in religionis ritibus ſupra mortales omnes ſuperſtitioſi, per regis ſolium & vitam eius gentilicio more iurant, & oſculo manuum in ſalutationibus ſupplicant. Porrò de moribus & ritibus antiquorum Hiſpanorum Strabo & Poſidonius mira ſcribunt.

PORTVGALLIA.

Regnum hoc Lusitania olim appellata fuit, à Luso quodam Sicelæi deciminoni Hispaniarum regis filio isque nominatus sic erat, quòd more Aramæo vbique sacra ludis & saltu ageret. Eius loco nunc Portugalliæ viget vocabulum, à Porto vrbe, aliquando Lauaria, & à priscis Portogallo nuncupata. præter cæteros autores Franciscus Tarapha à Gallis populis appellationem sortitam ait: nam Galli (inquit in Hispaniam nauigantes Portugallo ciuitati Oceanoq; mari, & toti regno nomen dedêre, quasi portus Gallorum. Ostio Durij flu. quem nũc Duero incolæ nominant, ea ciuitas propinqua est. Iam verò nec omne id quod olim Lusitania erat, Portugalliæ tribuendum: neque etiam omne id quod Portugallia nunc sibi vendicat, olim Lusitania fuit. Cùm autem in vniuersa Hispania regna numerentur circiter quatuordecim: duo tamen ex his principatum tenent, reliquis sub se comprehensis, quorum alterum generali Hispaniæ seu Castiliæ vocabulo denotatur, alterum verò sub Lusitaniæ seu Portugalliæ vocabulo. Cœpisse autem regnum hoc dicitur circa annum Christi 1110. idq; ea occasione: Henricus Lotharingiæ Comes è Gallia veniens, magnas aduersus Saracenos res gessit, pro quibus meritis Alphonsus VI. Castellæ Rex filiam notham Tiresiam nomine ei locauit, Gallectæ partem, quæ in Lusitaniæ regno continetur, pro dote assignans. Ex eo postea matrimonio natus Alphonsus, qui primus Lusitaniȩ Rex est appellatus, primus item qui Vlyssiponam à Saracenis recepit, quorum quinque simul regibus vno prælio superatis, quinque scutorum insigne facinoris monumentum posteris reliquit. Populi antiquitus eam coluêre Oretani, ad Anam flu. considẽtes. Orientaliora verò loca Carpetanorum, Vacceorum, Vettonumq; pars tenuêre: oram verò quæ Durij fluuij ripis contigua est Lubeni Narbasijq; habitarunt. Chalybis autem flu. tractum Geltiti Gallorum populi occupauêre, vbi & pleraque alia Hispaniæ loca tandem etiam Gothi ac Saraceni eo irrepsere. Terræ haud multum Regnum hoc complectitur, & cum reliqua Hispania haudquaquam comparandum, Galliaque multò angustius. Regni metropolis est Vlyssipona, vrbs ampla & insignis, loco amœnissimo sita, diuitijsque supra modum affluens, mercium quippe, quarum per vniuersum id regnum negotiatio est luculentissima, existens emporium, vndequaq; aduentantium nauium commodissimum ac fama celebre receptaculum. Regis insuper aula sedeq; fortunatum cæterarum prouinciarum caput, Romanis aliquando Iuliam felicem appellatam credunt nõnulli. vna est ex tribus eius regni Archiepiscopalibus, earũ verò Braga primatũ sibi vdicat, cuius Præsul metropolitanus vniuersæ Hispaniæ salutari cõtra Toletensem cõtendit iure. Tertia verò eadẽ dignitate gaudens est Funchala. Vetustos populi ritus eiusmodi tradũt scriptores Cosmographi: Sunt Lusitani Hispanorum fortissimi, scrutatores, insidiosi, veloces, agiles atque versatiles. iaculum longè iaciunt, & summa arte, in acie diutius perseuerant, mobili corpore leuiq;, vt facilè & fugiant hostem & insequantur. Omnes montium habitatores victu simplici vtuntur, aquarom potores, humi cubitores, montani homines duabus anni partibus querna vescuntur glande, quam cùm siccauerint, frangunt, moluot, panes conficiunt, & ad tempus reponũt. Hordeaceo vtuntur vino, nam vitis inopia laborant. Omnes ferè pullis. micti vestibus & sagis, in quibus inuoluti per stramenta cubant. Nummorum loco graui admodum sarcinarum permutatione vtuntur, vel extensi argenti laminæ frustum abscissum exhibent. Destinatos neci lapidibus obruunt, parricidas extra montium confinia vel vltra flumina reiectos, saxis opprimunt. Aegrotos vetusto Aegyptiorum ritu in plateis deponunt, vt qui eo morbi genere tentati sunt, commooefacere eos valeãt.

Amoi-

Portugallia que olim Lusitania, nouissima et exactissima descriptio Auctore Vernando Aluaro Secco,
15 90
Oceanus Occidentalis
PORTUGALLIAE DESCRIPTIO
REGNI CASTELLAE PARS
ANDALUZIAE PARS
REGNI LEGIONIS PARS

Amnibus paruis & magnis irrigua est regio, qui omnes Tago ab ortu pariter disiuncti sunt, & maiori ex parte nauigabiles, atque auri grumulis abũdantes. vicina verò Tago cæterorum opulentissima sunt oppida. Ager plerisque in locis argillosus, ac ob id minus fructibus fœcundus. Coimbriæ autem territorium totius Portugalliæ censetur optimum. Cum autem vitium penuria id regnum laborare dicatur, cõmendantur tamen apud exteros Algarbiorum vina. Circumcirca tamen agrum Tagus habet bonitate conspicuum, aduersis etiam aquis nauigationes habens admodum faciles, etiam grandioribus magnum ad spacium nauibus: reliquum verò ad cursum fluuiaticis vtuntur lembis, amnis piscium feracissimus est, estreorumq; redundans. Hũc sequuntur Muliadas flu. quem deinceps Mundam, hodie Mondegam appellatum videmus. Durius longo fluens cursu penes Numantiam, magnisq; nauigijs permeabilis ad stadia ferè octoginta. Cauado hodie Moriloque dictus, quem Nibin antiquiorum esse suspicari licet, & cui ab obliuione Lethes nomen inditum est. Minius omnes Lusitaniæ flu. magnitudine superans, ad stadia 800 nauigabilis. Montes Lusitania paucos habet, eosq; haud magnos, lucubus plerosque nemoribusq; consitos. Mineræ in hoc regno ab authoribus nullæ traduntur. Salem tamen fossilem illis aut esse, aut fuisse olim, ex Strabone liquet. Cumq; fontium perennium in hoc regno numerentur vltra 25000. thermas tamen nullas ab vllis vsquam authoribus prædicatas reperimus.

FRANCIA.

LOngè ante Christi tempora, & priusquam Romani Galliam suo dominio subegissent, præfuerunt Galliæ multi priuati, reges & principes, & qui non magni fuerunt nominis, quales fuerunt Lugdus, Allobrox, Belgius, Trebeta & alij plurimi, vnde priuatæ regiones suas mutuarunt denominationes fuitq; tunc & aliquot annis post Christum natum ea regio Gallia, & non Francia nuncupata. Assecuti sunt autem Romani dominiũ in ea ferè centum annis ante Christi natiuitatem, retinueruntq; illud propè quingentis annis. Interea autem temporis dum Sicambri, qui postea Franci dicti sunt, quiq; ostia Rheni & circumiacentem agrum possidebant indies crescerent & roborarentur viribus, cœperunt excurrere in finitimam Galliæ regionem, occupare arces & oppida, atq; exturbare Romanos, vt etiam anno Christi 420. Pharamundus XXIIII. Francorum Rex, primus fuerit in Gallia Frãcigenarum rex, atq; sub eius filio Clodio, atq; nepote Merouco Sicambri ferè totam adepti fuerint Galliam, relictisq; priorib. mansionibus, quas circiter 870. annis tenuerant, migrauerũt in Galliã, potiti eius dominio. Didicerunt quoq; Gallorum linguam, quam Romani introduxerant, & conformes se fecerunt moribus eorum, sicut & alij Franci qui à fratribus suis secedentes, & pagum Mœni, vbi Herbipolis est hodie, occupantes, didicerunt Germanorum linguam & mores Pharamundus verò (Warmundt Germanicè) vnanimiter à suis electus in Regem, transtulit sedem suam à Francia Orientali in Fr. Occidentalem, posuitq; legem quam Salicam vocant, ne regni successio in colum transferatur, hoc est ne mulieres regni hæredes fieri permittantur. hunc secuti sunt reliqui reges in hodiernum vsq; diem Porrò quod ad nobilitatem siue equestrem ordinem in Francia, is maximis hodie fruitur commoditatibus ac priuilegijs, eoq; fit vt magno quodam affectu Regem complectantur, & vitam quoq; pro ipsius ac patriæ salute profundant. neq; enim vllum pendunt tributum, & armatis licet ipsis esse quocunq; loco, multaq; habent vitæ præsidia, sic vt non sit opus illiberalem aut quæstuariam aliquam artem exercere. Quod ad fertilitatem regionis huius, ab antiquis temporib. semper culta, tam in vrbibus & oppidis quàm agris, hortis & pratis: nullusq; à tempore Christi in tota Gallia angulus incultus fuit, præter lacus & nemora quæ culturam non admittunt. præcipuè autem loca Mediterraneo mari propinqua miræ sunt fertilitais, vt etiã ibi cupressi & rosmarina passim per campos crescant sua sponte, sine omni humana solicitudine, haud secus quàm in hisce partibus crescunt iuniperi. Mala punica, granata & citrones nullibi frequentiora sunt quàm in Prouincia. Deinde quàm nobile in illis partibus crescat vinum, imò per totam Galliam, quæ tot irrigatur & fœcundatur amnibus, dici non potest. quàm ferax sit ager Parisianus, poteris hinc colligere, cùm vice quadam rex Ludouicus XI. scire vellet quot armatos viros Lutetia producere posset in agrum, numerati sunt septuaginta millia virorum procedentium ad militiam; vbi igitur multus est populus, necesse est vt fœcundum habeant agrum vnde eis sufficiens suppetat victus. Cùm permultas easq; amplissimas habeat vrbes Francia, omnium tamen maxima est Lutetia Parisiorum, cuius encomium elegantissimo carmine descripsit Eustathius Knobelsdorpius Prutenus, quod hic subijcere prolixum nimis foret. Architremius tamen poeta luculenter his panegyricis versibus de ea sic scribit:

Exoritur tandem locus altera regia Phœbi
Parrhisius, Cyrræa viris, Chrysæa metallis:
Græca libris, Inda studijs, Romana poetis,

Attica

FRANCIAE
accurata descriptio.
FRANCKREICH
mit seinen grentzen.
1589
SEPTENTRIO
Britannicus
OCEANVS
OCCIDENS
MERIDIES
Picardia
Beausse
Quercy

Attica philosophis, mundi rosa, balsamus orbis,
Sidonis ornatu sua mensis & sua potu
Diues agris, fœcunda mero, mansueta colonis
Messe ferax, inoperta rubis, nemerosa racemis,
Plena feris, fortis domino, pia regibus, aura
Dulcis, amœna situ, bona quælibet, omne venustum
Omne bonum, si sola bonæ fortuna faueret.

De Normandia quoq; scribitur, quòd præter metropolitanam & alias sex præcipuas ciuitates, habeat 94. minora oppida, vicos quoque & castella sine numero. Habet rex Galliæ Rothomagi in metropolitana Normãdiæ ciuitate senatum doctissimum, prudentissimosque viros, qui toti prouinciæ ius dicunt. Sunt etiam in ea vrbe potentes mercatores, ob quorum traiectiones & mercaturas, nomen vrbis longè lateque apud multas gentes est cognitum. Habet autem hæc regio copiam piscium & pecorum atque frumenti; sed & pomiferarum arborum tanta est in ea multitudo, vt ex pomis potum faciant, aut pro magna parte in alias deferant terras In summa, abundant omnibus rebus ad vitam humanam necessarijs, præter vinum quod ibi non crescit.

LEODIENSIS EPISCOPATVS.

EPiscopatus hic amplissimus populos sub se complectitur Cesari veteribusque notos ac celebratos Eburones, quorum vestigium retinet Ebura oppidum, milliario vno ab Leodio dissitum. Tungros qui se Germanos primi dixêre, à Leodio & Traiecto ad Mosam æquis interstitijs trium milliariorum Ieckræ fluu. sinistræ ripæ insistens oppidum. Centrones eo loco habitasse contendunt multi, vbi hodie nonnihil mutata voce Saint Truden esse putant: oppidum autem istud non à Sancta Gertrude, vt multi opinantur, sed à Sancto quodam Trudone, sepulto in Abbatia ista Benedictini ordinis, vnde & oppidum postea nomen suum adeptum est, à Leodio sex, à Tungris tribus distans miliaribus. Ceresinos autem, quorum meminit Cęsar, apud Gerei castrum habitasse, id à Leodio 3 abest miliaribus. Continet verò Leodiensis Episcopatus territorium, Ducatum Bouillonensem: Marchionatū item FranciMontensem, Comitatū Borchlonensem seu Lootensem, & Comitatū Hasbaniæ, cuius ciuitas præcipua est Borchvvorm. Baronatus verò plures complectitur: Abbatias opulentissimas vltra quinquaginta: oppida aūt ciuitatesq; muris vallisq; munitas, præter eas quæ Traiectēsis sunt diœcesios, 24 Earū prima & maxima est Leodium, eademq; metropolitana, mirum in modū inter montes celsissimos in amœnissima quadā valle extructa, Mosa flu. perluitur, is duobus ramis vrbē ingressus in complusculas insulas elegantissimas eam dispescit abundat insuper vrbs ipsa fontium perenniū perpetua scaturigine, cōplures enim domos inuenias tribus aquarum viuentium fontibus ornatas. ciuitas est amplissima, vtpote quę suo complexu contineat montes altissimos, torrentes complusculos, vineta haud pauca. ædificijs constat lapideis pulcherrimis, palatium habet episcopale magnificentissimum, collegia, monasteria & xenodochia permulta, templa tū in vrbe, tum in suburbijs vltra centum. populus in ea frequentissimus, incolæ industrij & ad quæuis idonei, lingua vtuntur Gallica, eaque admodum corrupta, quòd inter vtramque Germaniam Galliamq́ siti, ab vtrisq; nonnihil mutuētur. Omnis ferè præterea Leodiensis vrbis vicinia vinum profert, quanquam admodum tenue & ignobile. carnis, piscium, ferinarum venationis ingens copia est. vix tandem possibile æstimant regionem quampiam reperiri pulchriorem, magisue fertilem aut feliciorem hac ipsa, siue aërem spectes, siue limpidissimos fluuios vndique agros irrigantes, seu syluas opacas, montes vallesq;, vineta & fructus per omnem vicinum agrum prouenientes. Reliquæ vrbes sunt Bouillon, Ducatus titulo insignis. Borchloon Comitatus dignitate pollens, quēadmodum & Borchvvoorm. Tungri ciuitas olim maxima ac metropolitana, Episcopali dignitate clara anno sal. 101. is Episcopatus postmodum anno 138. Traiectum, tandem anno 713. Leodium translatus est. Tungrorum aūt ciuitas nobilissima ab Attila Hunnorum rege funditus euersa destructaque fuit, præter cætera insignia magnificaque ædificia, vltra 100. templorum ruinas videre erat, vnde eius amplitudo facile colligitur, postmodum tempore Caroli Calui Imp. denuo à Nordmannis excisa fuit, vt hodie tantum imbecille & exiguum sit oppidulum. Haud secus Hoi ciuitas olim famosa, ampla potensque propter crebras euersiones à barbaris nationibus perpessas, vix quicquam retinuit: quin & ipsum nomen mutauit, hac enim ætate Hoy à torrente quodam impetuoso ibidem in Mosam influente dici cœpit, cùm ante Benefacta appellaretur Fluminibus amnibusq; limpidissimis regio vndique rigatur, quorum maxima pars Mosæ miscentur. Syluis affatim plena, Arduennæ portiones sunt.

Mon-

LEODIENSIS EPISCOPAT9
Johan bussemecher exc Coloniæ
ERNESTVS D G ARCHIEP COLON PRINC ELECTOR DVX BAVAR
Sanctus Hubertus filius Ducis Galliæ Aquitaniæ, Episcopus trigesimus transtulit Traiecto sedem Episcopalem Leodium anno Christi 715. ac ibidem erexit ædes sacras in honorem sanctorum Lamberti et Petri. fuitque primus Episcopus Leodiensis. Obijt anno Dni 727 ac requiescit in templo Divi Lamberti. Tempore Alberti Cuyckhensis qui fuit 64 Episc Leod: anno Dni 1199 inventi fuerunt Leodij carbones fossiles, german: Steinkolen. ipsorum verò lingua Hoylge. Spay fontem habet percelebrem ferruginei saporis, ad varia morborum genera sananda efficacem cuius etiam Plinius meminit Libro 31. Estque Regio hæc fertilis, exhibens agros, vineta, montes, fontes, sylvas, valles fodinas carbonarias ac metallicas, ingenia excellentissima
VALCKENBORCH
Limburg ducatus
LUTZENBURGENSIS DUCATUS PARS
Brabantiæ pars
NAMVRCUM
GALLIAE PARS
Hannoniæ pars
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens

Montibus hinc inde tumulatur, vnde minerarum fodinas cernere est, nam præter ferri fodinas, quæ iuxta Hoy ac Dinantum oppida exercent, vbi alabastri, marmorisque variegati ac diuersi coloris ingens copia eruitur, plumbi quoque auriq; non nihil reperitur Ipseque Leodiensis ager foueis cuniculis in imum actis, ad miraculũ profundis, assiduè fatigatur, vnde & ferri & carbonum quos lithanthraces vocant, vernacula lingua Steenkolen, ingeos eruitur copia. Thermis insuper aquarum calidarum haud minus regio hæc à natura donata est: Tungrensium thermarum meminit Plinius, lib 31. Nat. hist. his verbis: Tungri ciuitas Galliæ fontem habet insignem, plurimis bullis stillantem ferruginei saporis, quod ipsum nisi in fine potus intelligitur, purgat hic corpora, tertianas febres discutit, calculorumque vitia, eadem aqua igni admota turbida fit, ad postremum rubescit. Hæc Plinius. Verùm is fons non ipsa Tungrorum vrbe, sed octo milliaribus ab ea distante loco visitur, à Leodio quinque, à Limburgo duobus cum dimidio, haud procul à Spay oppidulo, eum fontem acidum, lingua aut vernacula Saurenborn vocant accolæ. Salis etiam nitri vix vsquám plus fuit, quàm in hoc Leodiensi agro.

LOTHARINGIA.

LOtharingia antea cum reliquis quibusdam regionibus Austrasia dicta, sortita est hoc nomen à Lothario nepote Caroli Magni, incorporataq; Romano imperio sub Ottone I. A Carolo enim Magno vsque in generationem quintam posteri eius simul gubernarunt Franciam & Germaniam, aliquãdo per distinctas personas sed sanguine iunctas, aliquando etiam per vnam personã. Extincta autem in quinta generatione tota posteritate saltem virili Caroli Magni, proprium sibi elegerunt Regem, Germanis relicto imperio, quod prius & Gallis & Germanis commune fuit. In illa autem Imperij scissione Otto dux Saxoniæ factus est Romanorum Imperator qui Lotharingiam & Burgundiam reduxit ad Imperium. Lotharingia etiam olim & Brabantia vnitæ fuêre sub Principe Austrasiæ, manserũtq; sic coniunctæ vsque ad tempora nepotum Caroli Magni, tunc enim disiunctæ sunt, cesśitque Lotharingia Lothario, & Brabantia fratri suo Carolo, anno scilicet Christi 956 aut circiter. Latius autem olim Lotharingiæ nomen extendebatur, comprehendebat enim ferè omnem terram quæ Rheno, Scaldi & Vosago monte continetur, diuidebaturq; in superiorem & inferiorem Lotharingiam, comprehendebatq; inferior Brabantiam, Hasbaniam, Geldriam & Cliuiam, superior autem Episcopatum Leodiensem, Lucenburgum ac Limburgum, ducatum præterea Mosellanum, Palatinatum Surensem, tractum Obrincanum, atque hodiernum ducatum Lotharingensem cuius subiecta tabula typum exhibet. Regio interim hæc pecorum est ditisśima, frumenti quoque ac vini feracisśima, nec destituitur piscinis, syluis, thermis, sale, ferro plumbo, stanno, argento gemmis, speculis ac Chalcedonio. Fluuijs irrigatur permultis, horum quatuor præcipui sunt: Mosa in Elsariæ monte Vosago oriens, à quo potior Lotharingia pars Vosagia dicitur, fines perfluit Nouicastri (vrbs autem ea & propter loci amœnitatem, & propter aëris salubritatem commendatur valde) Lotharingiam à ducatu Barrensi distinguens. Mosella inter Ortum & Meridiem haud procul à Romerico monte oritur, decoratus est autem locus ille cœnobio nobilium virginum, reditus vberrimos quotannis habente. distantq; circiter sex ab eo miliaribus thermæ, ad quas varijs morbis afflicti homines se conferunt. celeri inde cursu Spinallum, Chermas, Leucam & Mediomatrices perfluit, inde Treuires, ac tandem Confluentiæ Rheno miscetur. Murtha flu. in valle erumpit Deodatensi, in qua & diui Godeberti fons est, qui ad multiplices sanandas morbos diuina gratia efficax esse perhibetur. hinc ipsam vrbem Deodatensem perfluit, ac deinceps munitissimas illas & ad omnem belli euentum instructissimas vrbes Rauonum ac Luneuillam. inde S. Nicolai pagum petit, ac porro totius Ducatus metropolim Nanceium vrbem, insigem quidem ac celebrem, vallis quoque & aggeribus firmatissimam, duplici namque eaque præalta & fossa & muro circumdata est, tandem Moselle miscetur. Quartus est Sar fluuius ex Oriente per Austrasiam Mosellæ influens. Quamuis autem rebus permultis affluat Lotharingiæ ducatus, ex ijs tamen quibus maximè commendatur præcipua hæc sunt. Principio quidem montes habent, omnis metallorum generis abundantia Pyrenæos montes longè superantes: maximè autem argenti fodinæ supra quàm dici possit fœcundæ sunt, ex qua quidem argenti vbertate haud paruus ducatui fructus accedit. Neque salis fodinæ desunt, qui & suauissimus & Scythica niue candidior ibidem conficitur, atque hæ fodinæ demtis omnibus impensis supra centum millia Francorum (vt vocant) Principi suo importantur. Reperitur & materia quædam in eo, ex qua specula & pocula vitrea conficiuntur, neq; vsquam regionum

in to-

DESCRIPTION DE LA HAVLTE ET SVPERIEVRE LORRAINE
LOTHARINGIÆ DVCATVS SVPERIORIS vera delineatio
Coloniæ Agrippinæ excudit Iohannes Bussemacher
Metz
Veltrich
Vstingen
Hatton Chastel
Chamble
MARQUISAT
DVCHE DE LORRAINE
La Heitz
Voivre
BASSIG
COMTE DE LIGNY
Conte de Vaudemont
Blenecourt
Rebecourt
Bourmot
La Mothe
Grousey

in tota Europa ad hunc vſum inuenitur præſtantior. In Voſagi montis valle fontes conſpiciuntur tanta gemmarum ac vnionum ſeu Margaritarum aut Baccarum copia abundantes, vt in tota Germania nullæ ijs frequentiori in vſu ſint, quæ vel ab ipſis gemmarijs longè præferuntur Indicis ac Orientalibus. Lazuli etiam lapis quidam, quem & Azurum vocant, nitore & coloris præſtantia omnes ferè gemmas ſuperans. Chalcedonius autem tantæ magnitudinis ibi naſcitur, vt mediocris magnitudinis poculum rex vno ſibi tornari curauerit præfectus Dolenſis, quod fide digniſſ. Abrahamus Ortelius vidiſſe ſe affirmat. Præterea & lacus eſt, quatuordecim miliaria in circuitu complectens, carpiones producens mirandæ magnitudinis, tres videlicet pedes longos & vnum latum, & ſaporis adeo ſuauis vt totius Europæ carpiones longè ſuperent. Atque hic lacus trienno quoque retibus expiſcatur, ex eaq; piſcatura, quod vel pueris notum eſt, circiter ſedecim Francorum millia Lotharingiæ duci prouenıunt. Quid, quòd & generoſiſſimorum equorum fœcunditate celebratur, feritate enim Turcicos, celeritate ac dexteritate Hiſpanos, magnitudine Anglicos ſuperant. Similiter & viros proceros atq; agiles, fœminas autem bene formatas regio hæc procreat. deniq; omnium rerum prouentu quæ ad vitam humanam ſuſtentandam requiruntur, felix eſt. Franciſcus quidam Roſeus librum ſingularem conſcripſit, in quo copioſè agit de ſtemmate & origine, rebus item præclarè geſtis ducum Lotharingiæ. Munſterus etiam eorundem ducum ſeriem accuratè ſatis in Coſmographia ſua percurrit. Terminatur autem regio ab Ortu, Alſatia, à Meridie. finibus Burgundiæ, ab Occidente, Campania & montibus Heluetijs, à Septentrione verò, Eyphalæa, ſiue montibus & ſyluis quæ à Lucenburgenſi ducatu Flandriam verſus protenduntur.

BVRGVNDIÆ DVCATVS.

AB antiquis temporibus sæpe tentatum fuit vt Burgundia erigeretur in regnum, sed nunquam diu constitit in hoc fastigio Quin & Carolus vltimus dux Burgundiæ laborauit apud Fridericum Imperatorem vt conaretur in regem, at non fuit illi concessum. Anno Christi 1020 factus est rex Burgundiæ Rudolphus gener Burchardi ducis Sueuorum, cuius filiam Bertham habuit vxorem & idem socer Conradi Imperatoris Complectatur tunc Burgundiæ regnum Sequanos, Superiorem Burgundiam, Allobroges qui hodie vocantur Sabaudi, Delphinatum & territorium quod est circa vrbem Arelatensem, vbi scilicet Rhodanus exoneratur in mare Mediterraneum. Sed non longè pòst diuisa est terra in multa dominia, vbi regum filij sunt multiplicati. Burgundia fuit diuisa in Comitatum & Ducatum, habuitq; anno Christi 1300. suos peculiares dominos, sicut & terræ Lugdunensis obtinuit suum principem. Porrò ducatus Burgundiæ, cuius præsens tabula typum exhibet, in ea Galliæ Lugdunensis parte sita est, quam olim Hedui tenuerunt. terminatur autem versus Septentrionem Campania & Velaunodunis, versus Occidentem Niuernensibus & Borbonensibus, Meridiem versus Lugdunum respicit, versus Ortum Rodel flu. cum à Sabaudia & comitatu Burgundiæ diuidit. Metropolis eius olim erat Authun, hodie verò Digion siue Dijon, in qua summum tribunal seu parlamentum (vt vocant) est Sita est autem ad Ousche amnem pisculentum, in agro plano frugifero, cuius finitimi montes (vt accuratissimus terræ huius descriptor Turonensis testatur) vini pretiosissimi feraces sunt Cùm aliquibus ab Aureliano Imp. condita existimetur, non desunt tamen qui antiquiorem ipsam esse credant. hodie autem vrbs est admodum amœna, arte & natura bene munita Hanc sequitur Beaulne, cuius vinum, quod Belnense dicitur, cuius probatur: ædificijs egregiè exornata, atque arce à Ludouico XII. ibi locata, inexpugnabalis effecta. Xenodochium habet quod vel magnificentissimo regis palatio æquari possit. Grammatophylacio quoq; non destituitur. Anno 1098. Otto dux Cistertiense extruxit monasterium, in vrbis huius territorio, loco syluestri paludinoso, vnde etiam à Cisternis nomen sumpsisse creditur. atq; hoc ipsum Belleforestio teste, 1800. virilium monasteriorum caput est, ac totidem muliebrium Tertium locum sibi vendicat Austun siue Auttun, quæ Bibracte quibusdam (nullius tamen probati scriptoris testimonio munitis) esse perhibetur. Cùm ex alijs, tum præcipuè Cæsare liquet amplissimam ac populosissimam olim vrbem fuisse conspicitur autem & hodie collapsa ac diruta theatri cuiusdam structura, præter statuarum ac columnarum ruinas, destructa aquagia, deiectasq; sexangulas columnas, aliaq; innumera propemodum antiquitatis monumenta: quin & numismata haud pauca, vasa quoque & alia olim vsurpata supellectilia quandoq; reperiuntur. euersiones namq; duas perpessa est insignes, alteram in bello Gallico, Caio Cæsare summo belli duce, alteram sub Gallieno Imperatore Restauratam verò eam deinceps esse à Constantino Glaudij filio, ex Panegyrico Eumenij liquet, dum ipsam Flauiam Heduorum appellat. Hodie etiam templis & publicis ædificijs magnificè exornata est. Post hāc Ausonne ponitur, qua Matisconense castrū Antonini, hodie Màscon nuncupata, olimq; Comitatus titulo nobilitata. probare conatur Paradinus ex Gunthraoum edicto in hac primùm vrbe diem Solis pro Sabbatho à Christianis sanctificatum. De huius vrbis rebus gestis peculiarem libellum fecit Philippus Bugnonius. Hæc olim Guntrami sedes fuit regia, quam tamen postea Lotharius Ludouici

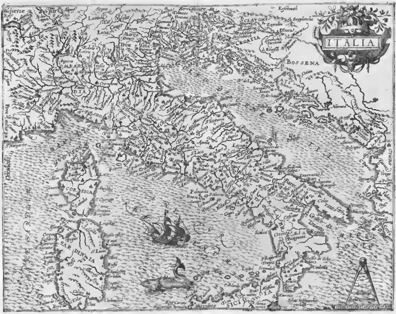

SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
NIVERNOIS
BORBONNOIS
FRANCE CONTE
BVRGVNDIAE INFERIORIS, QVÆ DVCATVS NOMINE CENSETVR DESC:
In qua omnes locorum ac fluviorum distantiæ ad amussim dimensæ comperientur 1592.
Scala milliarum Burgundicorum
Auxerre
Sens
Troyes
Beaune
Auxon
Saulieu
Seure
Auxonne

Pij Aug. filius excussit, funditusq́; ita euertit, vt vix alicuius ibi vrbis vestigia agnosci potuerint: hodie nihilominus florida est ciuitas, & ad merces inuehendas aptissima. Habet præterea ducatus hic ciuitates & oppida haud vilia, vtpote Chastillon, Flauigni, Saloigne, Noiers, &c. quas omnes copiosius persequitur Belloforestius. Illud denique ex Petro Saniulano adijciemus, quòd contra omnium qui hucusq; vixerunt, sententiam, Burgundiæ vocem contendat non compositam esse ex Burgis vndique constructis, sed à loco quodam peculiari Burg Ogne dicto: inter Luzam enim ac Thilastellam planiciem esse ait, quam Valdogne indigetarunt, in eaque olim siue Burgum siue vrbem munitam fuisse, ex eoque nomen traxisse Burgundos seu Burgundiones, quos vernacula lingua Bourgognons vocant. Atq; idem eorum ridet sententiam qui ex Sarmatia & à Mœotide palude in hanc terram olim migrasse incolas opinati sunt, cum reuera ipsos Aborigines esse asserat.

ITALIA.

COnsentiunt in hoc veteres scriptores, Ianum, qui & Ogyges, eo tempore venisse in Italiam, quando Mundus adhuc fuit aureus, & homines iusti. Ipse docuit homines plantare vinum & frumentum, & de eis facere oblationes, atq; temperatè inde viuere. fuit namq; Ianus sacerdos & vir religiosus, doctus, philosophus & Theologus: fuit, inquam, pater deorum & hominum, caput & rector totius primi generis humani, à quo suo æuo magni & lati orbis pendebat custodia. Egressus est Ianus iste post diluuium ex Aramea, quę postea Armenia, in Italiam, condiditq; in ea ciuitatē quam de suo nomine Ianuam appellauit, quæ hodie Genua dicitur, postea verò tota regio ab eo Ianicula est denominata porrò vxorem eius aiunt Vestam fuisse. Deriuatur autem Iani vox ab Hebraica voce Iaijn, quod vinum significat, denominaturq; ex eo Ianus, quòd primus fuerit inuentor vini & conseruator humani generis in diluuio is aūt fuit patriarcha Noah, quem & gentiles agnouerunt ex maiorum suorum dictis Sub eo recenti Mundo pura illa vixit ætas quæ aurea dicta est, annis ferè 250. post diluuium. Cùm autem Hesperus in Ianiculum concessisset, ab eo denominata est Hesperia, etiamsi Macrobio placeat sic dictam quod Hespero stellæ sit subiecta. Fuit etiam aliquando à Camese Camesena, & à Saturno Saturnia dicta Item ab Aegyptio Osiride, qui & Iupiter cognominabatur, qui tamen Dionysius vocabatur, dicta est quibusdam Faurina: adeptus enim fuit inclytam victoriam contra gigantes. Quin vetere non raro vocitant eam græco vocabulo Oenotriam, vel à bonitate vini quod ibi nascitur, vel ab Oenotrio Sabinorum rege. Tādem verò dicta est Italia ab Italo Siculorum rege, qui agriculturam Italos docuit & leges posuit. Proinde duo maria quæ Italiam includunt, nempe Adriaticum à ciuitate Adria, quæ & Atria dicta, cuius situs non longè abest ab ora Padi, fuitq; olim ciuitas magna & ampla, vbi nunc ager Ferrariensis iacet, cuiusq; vestigia adhuc parua quædam extant: à qua non solum mare Adriaticum, sed & Athesis præterlabens fluuius, Atrianus vocatus fuit: eti nisi Strabo vrbem potius à fluuio denominatam fuisse dicat. Tyrrhenum vero mare, à viro Græco nomine Tyrrheno nomen accepit, qui ex Lydia in Italiam veniens certam oram terræ de suo nomine Tyrrheniam vocauit. Id autem haud diu post excidium Troianum factum scribut Ob insignem igitur fertilitatem qua Italia est prędita, illico post diluuium habitationi est adapta, culta & castellis adornata atq; frequēti habitatore repleta, qui & diuersis eius locis, & successoribus suis nomina sua reliquerunt, tametsi quidam temporum successu propter translationes aut aduentum aliorum populorum quoque mutati sint è sedibus suis. Porrò hæ numerantur principales partes & regiones Italiæ: Histria, Galliatogata, Liguria, Tuscia, Vmbria, Latium, Campania, Apulia, Calabria & Græcia magna. progressu tamen temporis alia atque alia nomina partionesq; succreuerunt Aelianus de Italia hæc scribit. Incoluerunt Italiam plurimi homines, & vix est terra in qua plures fuerunt coloni quàm in Italia, idque propter summam & eximiam eius fertilitatem, dispositionē marium, & commoditatem portuum maris. superauit etiam mansuetudo incolarum omnium aliarum nationum incolas, & numeratæ sunt olim in ea 1166 ciuitates. Nostra verò tempestate multa oppida subuersa sunt, iacentq; in ruderibus. multiq; duces quos nacta est intra 359. annos, nullam ei attulerunt vtilitatem, nec defensa est ab eis. notantur etiam quidam Rectores de tyrannide, nempe qui occuparunt patrimonium S. Petri in iacturam sedis Apostolicæ Hæc Aelianus. Vtque omnia paucis comprehendamus, Guilhelmi Kyriandri verba subijciemus. Italiam (inquit) videre atq;

cog-

ITALIA
BOSSENA

cognoſcere, inprimis eſt operæ precium: Nam ſi varias Impiorum formas, ſi bene, melius, atque optimè conſtitutas reſp ſi leges diuerſas, ſi præclaros homines & ingenia, diſciplinarum etiam & artium omnium alumnos, ſi morum non modò optimorum, ſed etiam peſſimorum exempla, ſi corruptelas, montium aſperrimaq; iuga, conditiones agrorum varias, facultates omnium rerum quæ terra continet, inexplicabiles, ſi portus nobiliſſimos, & littora multorum marium vndis circumfuſa, ciuitates pulcherrimas, ædificia magnificentiſſima, nouarum vrbium res florentiſſimas, veterum miſerandas reliquias, totius antiquitatis veſtigia, virtutum cunctarum trophæa: vitiorum omnium monumenta, naturæ operum varietatem infinitam, breuiter, quicquid excogitari queat, ſi deſideres, in Italia in ſit, extra Italiam haud quærendum crediderim. Hactenus Kyriander. Fluminibus rigatur plurimis, ac penè innumerabilibus, quorum præcipua ſunt Tyberis, Padus, Arnus, Vulturnus, Loſatus, Ieſernus, Sanguicus, Piſcarus, Druentus, &c. Mons Italiæ totius præcipuus eſt Apenninus, quem ſic dictum ferunt ab Api priſco duce, qui totam Italiam deuicit. perpetuum huius montis iugum inſtar eſt Italiæ dorſi, quod elatum Italiam diuidit, per mediam regionem ſenſim incedens tandem in duo cornua diducitur, alteroq; ſiculum, altero Ionium mare reſpicit. Syluarum præterea, thermarum ac minærarum copiam regio tota exhibet.

SICILIA.

Siciliæ insulæ nomen à duce Siculo ortum tradunt, quem Neptuni filium fuisse ferunt. Prius verò Trinacria vocabatur, quòd tribus promontorijs triangula esset, vnde Ouid. libr. 4. Fast. *Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor. Trinacris à positu nomen adepta loci.* Tria verò ista promontoria sunt: Pelorus ad Italiam & Aquilonem vergens contra Scyllam, hodie Capo del faro dicitur. Alterum Pachynus ab aëris crassitudine, nunc verò Caput passarum dicitur. Tertium est Lilybæum, Africæ & Libyæ oppositum. Hinc cœlo sereno videri potest. Africa, hodie Capo boco. Sicania olim dicta, vel à Sicano rege, vti Solinus & Capella, vel à Sicanis antiquis indigenis, vt Diodorus Siculus, referunt Siciliam insulam principio à Cyclopibus habitatam, præter authoritatem scriptorum testantur etiam cadauera, seu schelota enormis mensuræ ac proceritatis in ea reperta, cuiusmodi tradit Bocatius in antro quodam montis haud procul à Drebano vrbe sito: cuius corporis longitudo 30. circiter pedum colligitur. Post hos autem eam incoluerunt Sicani, deinceps Siculi, mox Indi, Troiani, Cretenses, Phœnices, Calcedonij, Cornitij & reliqui Græci, Zanclei, Guidy, Morgeti, Romani, ac denuo Græci, Gothi, Saraceni, Normanni, Lombardi, Sueui, Germani, Galli, Arragonij, Hispani, Calatani, Genouenses, & tandem Pisani, Lucenses, Bononienses, Florentini, qui populi omnes diuersis temporibus diuersa Siciliæ loca occuparunt habitaruntq;. Incolæ moderni ingenij habentur acuti, subtilis, nobilis ad inueniendum, natura facundi facetiq;, sed vltra modum loquaces, vnde prouerbio locus, Gerræ Siculæ. Lingua vt plurimum vtuntur Italica, verùm minus grata politáve. ac eosdem etiam moribus, habitu, reliquoq; victu referunt. Regni titulo decoratur insula: estq; diuisa vniuersa in tres prouincias, quas valles vocant, ac definit quæq; vallis in vnum ex præmontorijs. Prima Demino vel Demona vallis Pelorum promontorium habet, & nemorum plena est. Altera vallis de Notho dicta, & frumentarijs tum campis, tum nemoribus læta, pecorumque fœcunda, Pachinam continens. Tertia vallis Mazaræ dicitur, frugiferarum arborum penè impatiens, messibus armentisq; abundans, Lilybæum sibi vendicat promontorium. Regni metropolis est Panormus, vrbs vetustissima, sita in valle Mazaræ, loco amœno & fertilissimo, ad Septentrionem spectat, pelagoq; alluitur Tyrrheno, muris septa perquàm altis, & secundum mare arx est, quam castrum ad mare nominãt. Tres item antiquæ ciuitatis portæ, & veteres muri multis cum turribus lapide quadrato constructi. Inueniuntur lapides literis inscripti, quibus Noè temporibus fuisse Panormum planè constat. Dulcium arundinum, quas canamellas vocant, quarum ex recocto succo fit saccharum, fertiles in Panormitano agro sunt messes. Syracusæ regia olim ciuitas in valle de Notho sita, vrbs quandoq; maxima pulcherrimaq;, ac triplici septa muro, portus etiamnum duos habet, qui cùm diuersos inter se aditus habeant, in exitu sunt coniuncti, quorum coniunctione insula ipsa disiungitur. ea tanta fuit vt ex quatuor aliquando vrbibus constaret, quarum vna est quam diximus insula, quæ duobus illis portibus cincta (magnum & paruum vocant) quæq; in præsentia, cæteris solo æquatis, tantummodo stat. in vrbis huius insula fons est, cui nomen Arethusa, poetis celebratissimus. agri Syracusani omnium quæ ad victum humanum pertinent rerum longè fertilissimi sunt: tritici etiam, omnisq; leguminum generis lætissimas ferunt segetes: Catinia ciuitas in Demona valle mari vicina. ager Catanaicus totus fertilis est, & præsertim vinum ibi natum præstat omni vino Siculo. Agrigentum peruetusta ciuitas, in Mazaræ valle Phalari tyranno nobilis, quem æneo boue tormento sæuissimo donauit Atheniensis faber, Perillus cuius supplicij ipse primum edidit speci-

SEPTENTRIO
SICILIA
TYR
RHENVM
MARE ME
DITERRANE
um versus Græ
ciam
et Moream
ORIENS
OCCIDENS
MERIDIES
FRICVM
Milliaria Italica communia
5 10 15 20 25 30 35 40
Ioanni Bussemecher excudit

men. Messana quoq; vetusta Siciliæ ciuitas est in Demona valle sita, hodie satis prospera & pollens. ab Italiæ finibus Charybdis freto, portuq́, natura ipsa discreta, ab occasu collibus munita, tritici messibus, quia montibus clauditur & pelago, caret: nemoribus abundat, sed tota propè eius messis in mororum folijs consistit. probatissima enim à Messanijs lana serica in multas Europę partes mittitur, Plinius in hac insula vrbes 72 numerauit. hodie Episcopales continet 12. Insula est nobilissima, fertilissimaq́ue rerum omnium, Cereris, Bacchi, croci, mellis, succhari, olei, plantarum ac simplicium medicinalium. Fluminibus rigatur plurimis, ac portus exhibentibus tutissimos. Montes habet aërios, aquarum dulcium, fontiumq́; copiosos, fructiferos & amœnos, Aetnam montem, nunc Montgibet dictum, mirum suis incendijs. Minærarum prætereà diues est Sicilia: generat enim aurum, argentum, ferrum, alumen, salem tum coctilitium, tum fossilitium; prætereà & satis speciem ex marina aqua coagulescentem. Generat insuper gemmas pretiosas, Smaragdos, Agatos, in Acatio amne. Effoditur & Berillus in magna copia. item Porphyrites lapis omnium ferè colorum; nec non Iaspis, & in mari iuxta Messanam & Drepanum generatur Corallium.
Thermis hincinde abundat, calidis tepidisq́ sulphureis aluminatis, cuius materiæ ibi ingens copia: vnde & montium conflagrantium ignes. laudatissimæ tamen Cisalenses thermæ habentur.

GRAECIA.

GRæcia Europæ regio, quæ & Hellas, à quodam Græco, qui latè in ea olim rerum potitus, sic appellata. Mutauit quidem sæpius nomen suum, subinde à regibus præsidentibus nomen accipiens, sed nullum firmius ei mansit quàm Græcia Hæc itaque ab isthmi angustijs incipit, & à Septentrione in Meridiem vecta, qua Sol oritur Aegæis, qua occidit Ionijs, fluctibus obiacet Thermopylæ mediam dirimunt, vt Apenninus Italiam. Extremos montes ad Occasum Oetam vocant, quorum quod altissimum est, Gallidromum appellant, per cuius vallem in Malliacum sinũ iter est, non latius sexaginta passibus. Hęc vna via militaris est, per quam si nemo probibeat, traduci potest exercitus. Cætera loca adeo ardua & perplexa, vt ne expeditissimis quidem sint peruia, ideo pylæ quasi portæ dictæ, & à calidis aquis inibi nascentibus Thermopylæ. Iacent ad mare versa, Acarnania, Aetolia, Locris, Phocis, Bœotia, Eubœa penè terræ annexa. Attica & Peloponnesus longius prędictis in mare excurrunt, diuersa montiũ specie, & qua ad Septentrionem obuersa iacet, includitur Epirus, Magnesia, Thessalia, Pthiote & sinus Malliacus. Nobilior autem Græciæ pars est Peloponnesus, iungiturq; Atticę per isthmum, totius Græciæ quondam arx dicta Nam præter inhabitantium in ea gentium nobilitatem atque potentiam, ipse locorum situs principatum designat atq; imperium multi sinus insunt & promontoria multa. Angustias eius perfodere nauigabili alueo Demetrius rex, dictator Cæsar, Gaius princeps, Domitius Nero, infausto, vt omnium exitu patuit, incœpto tentauerunt. Græci principes, postquam Turcarum potentia in Europam penetrauit, ex mari ad mare producto per angustias muro, Peloponnesum à reliqua Græcia disiunxerunt. murum hexamilium appellauerunt ex loci distantia hanc prouinciam hodie Moream Latini vocant, contineturq; in ea Messania, Laconia, Argos & Arcadia. Amurathes expugnata Thessalonica, subacta Bœotica & Attica, ad hexamilium vsque profectus, perterritis Græcis diruit murum, tributumq́ue annuum dedentibus se Peloponnensibus imperauit. Postea verò Christiani negantes tributum, & hexamilium instaurantes, à Turca pecunia mulctati, hexamilium denuo est destructum, & Peloponnesus Turcarum subiecta imperio. In Sparta Laonciæ metropoli olim vixit Lycurgus insignis philosoph⁹, qui ciuitatẽ optimis institutis & legibus excoluit, cũ antea ferè ex omnibus Græcis soli Lacedæmonij pessimè morati essẽt; introductis autẽ varijs ac prius inauditis moribus legibusq́;, ne dura nimis viderentur esse instituta illa delicatiorib⁹, eorũ autorẽ Apollinẽ finxit, & inde se ea detulisse Si quis igitur Laconica ingenia ꝓpius aspicere aut penit⁹ cognoscere desiderarit cõsulat Apophthegmatũ volumen Des. Eras. Vt autẽ æternitatem legibus suis daret Lycurgus, iureiurando ciuitatem obligauit, nihil eorum quæ sanxisset mutaturos priusquam reuerteretur, sed ad oraculum Delphicum profecturum, consulturum quid mutandum addendumúe legibus suis videatur. profectus igitur in Cretam, perpetuum ibi agit exilium, moriensq́ue ossa sua in mare abijci præcipit, ne Lacedæmonem dalata, Spartani se de non mutandis legibus à iuramento absolutos putarent. In medio Peloponnesi sita est Arcadia, regio montosa, cuius incolæ plerique sunt pastores, apud hos in magno pretio fuit Lysania, qui ob virtutes eius præclaras Iouis nomen adeptus, habuitq́ue postea in Olympia Arcadiæ ciuitate templũ suum, vetultate & cultu nobile, eratq́ue ante templum lucus oleastris consitus, ex quibus victores connexis ramis coronabantur. Claruit & Prometbeus in Arcadia, vir acutiss. ingenij & spectatæ peritiæ, primus hic de terra bominum simulacra formauit, & arte quadã

velu-

GRAECIAE
VNIVERSAE
SECVNDVM.
HODIERNVM
SITVM NEO=
TERICA DE=
SCRIPTIO.
Jacobo Castaldo Pe=
demontano Auctore
MARE HADRIATICVM
Golfo de Venetia
MARE AEGEVM
Mar de Marmora
Mar Maggiore
TERRA
MERIDIES
NEI PARS
30
60
90
120
150
180

veluti ſpiritum habentia moueri fecit. inde cùm in altiſſimo Caucaſo monte reſideret,& Aſtronomiæ operam daret,eam primus Aſſyros docuit. quando &ignem primus è ſilice eduxit.Floruit quoque in Arcadia Atlas vir multæ contemplationis,qui & aſtrorum curſum inuenit, & primus de aſtronomia inter Græcos diſſeruit, propter quod finxerunt eum cœlum portare. Meſſenia autem tertia Peloponneſi regio admodum eſt fertilis,multisq; amnibus irrigua. Quod ad exteriorem Græciam,omnes ſcilicet iſtæ Græcorum terræ quæ extra Peloponneſum ſunt,huius celebratiſſima vrbs Athenæ olim fuêre,in Attica nimirum regione, literatorum ac philoſophorum mater.nam ipſo etiam ſitu ſpectabilis,& velut commune quoddam totius Græciæ ὁρμητήριον fuit & refugium,in quod vicinæ vrbes bellicis terroribus aut alijs malis afflictæ confugiebant. fuit & tutiſſimum ad nauigandum receptaculum. fuit totius mũdi gymnaſium & vniuerſale ſtudium,nec quiſquam olim doctus habebatur qui non apud Athenas literis operam impendiſſet. Strabo ſcribit Athenas petram fuiſſe in planicie ſitam,inq; orbem circum habitatam,in qua Mineruæ templum fuit, eratque in eo templo ſimulacrum quod è cœlo cecidiſſe credebant incolæ vbi perpetuus cum virginum cœtu ſouebatur. Theſſalia campus eſt maximus ac curuus, vndique montibus cinctus,ab Oriente Oſſam & Pelion habens montes, ab Occaſũ Pindum. ab Aquilone Olympũ, & à Meridie Othryn ex Pindo Peneus amnis exit,vndis lucidis amœnus,viridanti riparum germine,canoro auium concentu. In Bœotia ſunt vrbes inſigniores Megara Euclidis patria,& Thebæ patria Bacchi & Herculis,ab Alexandro magno poſtea euerſæ.

SCLAVONIA, BOSNIA, CROATIA, DALMATIA.

PRocopius author est, Sclauenos Scythicam gentem tempore Iustiniani irruisse in Illyricum, multasq; strages edidisse, prædas abegisse, & incommoda multa vicinis intulisse, tandemq; inter Illyricos consedisse, atq; hinc Illyricos Sclauos dictos. Subijcitur ea regio hodie partim Vngarico regno, partim Venetis. inhabitant plerunque lignea ædificia culmo contecta, præter paucas littorales vrbes, in quibus humanius degunt tellurem optimam colunt, vbi, teste Aristotele, bis grauidæ pecudes, & quater in anno tondentur. duobus principalibus alluitur tota regio fluminibus, Sauo & Drauo, qui in Danubium corruunt, vltra montes verò plurimi amnes erumpunt in sinum Adriaticum, vt sunt Edanius, Ticius, Naron, Rhizon & Drinus Ciuitates insigniores, Flamona, Senia nunc Segnia, Enona nũc Hona, Iadera pro qua bellum diuturnum inter Venetos & Pannonios, Scardona incolumi adhuc nomine, Spalatum vbi olim Diocletiani palatium, Epidaurum à Gothis dirutum, è cuius ruinis Ragusia iuxta ædificata, Scodra nunc Scutarensis ciuitas.

BOSNENSES venisse putant à Bessis Bulgariæ populis, qui cùm viuerent in discordia cum Bulgaris, exclusi inferiori Mœsia, sedem posuerunt in Mœsia superiori, iuxta Sauum fluuium, factumq; temporum decursu, vt in vocabulo gentis è mutaretur in o, & ex Bessis fieret Bossis, atq; inde Bosna & Bosnia: quales mutationes in multis alijs proprijs nominibus sæpe factas inuenimus, vt olim Melita, & hodie Malta, Longones & Lingones, Scandia & Schondia, Batauia die Betaw, &c Quando ista prouincia in regnum fuerit sublimata, non inuenio. Scribit quidem Bonfiniu, Ludouicum regem Vngariç circa annum Christi 1345 quum reliquias Tartarorum ex regno suo pellere conaretur, vocasse Stephanum principem Bosnæ, cuius filiam vxorem duxit in auxilium, quod potens esset, amplissimamq; haberet terram, quæ ad Macedoniam vsq; extenderetur. Alius quidam scripsit Bosnam tributariam factam regno Hungariæ. Anno Christi 1415 princeps Bosnæ defecit à Sigismundo rege Pannoniç, inijtq; fœdus cum Turca. quod videns Sigismundus, cupiensque reducere Bosnam, misit magnum exercitium contra occupatores eius Turcas. sed Mahumetes fortior Sigismundo, fugato hoste retinuit Bosnam, præfecitque prouinciæ Ikachum principem. qui abutens officio suo, regemq; se faciens inuadit vicinas regiones, multaq; eis damna infert. qua re moti Vngari, collecta forti manu inuadunt Bosniam, regemque istum Turcicum occidunt, atq; omnes inde Turcas qui in eam prouinciam se receperant, in fugam vertunt: subiugata igitur sibi regione, constituunt in ea regem primũ ex Christianis. Bosnensis regni ante nostra tempora caput erat Iaitza vrbs, in edito monte sita, quam duo amnes circumfluunt, præruptisq; rupibus in vadis obfirmant. ad radices montis & ad ambitum vrbis amnes illi confluunt, admixtiq; vna in Sauum feruntur. à tergo profusa est planities inexpugnabilem habebat arcem, hostibusque inaccessibilem. Habet hæc regio & alias quasdam ciuitates insignes præsertim Schuuonicam & VVarbosanyen quam aiunt hodie esse metropolim, sed nullo cingitur muro, Milliatzka fluuius dirimit eam in duas partes.

CROATIA quæ Liburnia olim & Valeria dicta fuit, Istriæ ad sinum Flanaticũ adhæret versus Ortum, inter Cuspam & Sauum flumina, & superiorem Mœsiam sita, cuius metropolis nunc Bigihon esse dicitur: aliquando Fumium erat. Vrbes præ-

SCLAVONIA CROATIA, BOSNIA & DALMATIAE PARS MAIOR
ORIENS
OCCIDENS
MARIS HADRIATICI PARS
SERVIAE PARS
Johan bussemecher excudit

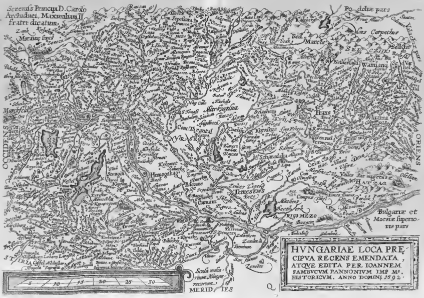
terea habet plurimas, vtpote Zeng, VVackat, Turnavv, Modrisch. Hi populi cùm sub Illyricis aliquando comprehensi essent, iam Carbauatij, Coruatij & Croatij vocantur. Estq; totus hic Sclauorum tractus oliuetis vinetisq; speciosus, habetq; vniuersus oræ Illyricæ cursus maritimus optimos portus, cùm contrà obiectum Italiæ littus importuosum prorsus sit.

DALMATIA potentissima olim regio fuit, vt etiam incolæ fisi suis arcibus & munitionibus ausi fuerint rebellare Romanis, sed Augustus domuit eos, atq; magna ex parte incendio vastauit fortalicia & ciuitates eorum Haud procul à limitibus huius regionis sita est ad mare ciuitas Apolloniæ, iuxta quam est petra quæ flammam ignis euomit, & infra eam ebulliunt aquæ calidæ & bitumen, præsertim quando petra ardet. Nec longè abhinc fodiuntur metalla, & implentur fodinæ rursum, vt post aliquot tempora iterum liceat hinc colligere æs. Salis quoque conficiendi modum in eiusdem Dalmatiæ finibus fuisse narrat Strabo. dicit enim Autauariatas & Ardiæos, qui Dalmatarum gentes erant, aut certè iisdem vicini, inuicem assiduè belligerasse, quorum bellorum causa erat sal, quod in eorum finibus coagulabatur ex aqua. conuenerat autem inter eos vt per vicissitudinem congelatorio vterentur loco, conuenta verò transgressi manus conferebant. Terminos harum regionum certos exprimere, vix cuiquam licuerit, propter nimium confusos hodie earum fines.

HVNGARIA.

HVnc tractum primùm Pœones seu Pannones tenuêre, inde Hunni habuere gens Scythica Mox Gothi ex insulis Germanici Oceani profecti, post Gothos Longobardi ex Scandinauia. etiam Germanici oceani insula, nouissimè rursum Huni, qui & Iuhri & Hungari postmodũ dicti sunt, ex alia Hũgaria Scythica egressi, non longe à Tanais flu. ortu. Anares ijdem nonnullis dicuntur qui eam regionem obtinuerunt. Hos Carolus Magnus octennali bello edomuit, prorsusq; excidit. vna tantum horum natione, cui Vgrorum & Hungarorum nomẽ est (nam multos secum è Scythia eduxerant populos Hunni) illis extinctis summota. ac vallo quodam inclusa. Sunt Hungari ferox hominum genus, & bello validum, equestri prælio magis quàm pedestri idoneum. Nulla gens Christiani nominis Turcarum arma magis exercuit: nulla ab his magis exercita est, adeo paribus animis, varioq; euentu est semper vtrinq; bellatum. Volaterranus ait, incultos ac procul à delicijs, hyeme vt reliquos Aquilonares in pyriterijs pellitos agere, potu ciboq; plus iusto vacantes. Idq; imprimis mirandum, cùm merum aromataq; præter cæteros mortales frequentẽt, iuuentutem tamen esse castam & absq; scortis agere: hominem interficere leui de causa promptum habent, idq; impunè licet. Latius etiam huius gentis imperium patuit, quàm terræ nomen olim: vnde plures ei prouinciæ annumerari cœpére. Cum enim ab Leyta flu. ad Sauum vsque quicquid est interiecti agri complexa sit, nuc inter Septentrionem & Ortum etiam vltra Danubium pedem intulit, magnamq; sibi Iazygum, Metanastarum, quos vulgo Transyluanos ac Septem castrenses nuncupant, partem vendicat, ac in Ortum Scythiam versus non parum protenditur: ac Mysiam, Daciam, Flacciam seu VValachiam & complures alias prouincias ad se arripuit, partimq; ijs suum nomen communicauit Buda caput est regni huius & Basilica. iuxta hanc & Strigonium quæ Aroniscorum sedes fuére. Multæ præterea in hoc Regno vrbes sunt nobilissimæ: Alba regalis ad Sarroitzam flu. Regum coronatione & sepultura celebris, vulgò Stulweissenburg. Stridon quoque in ea sita est, diui Hieronymi patria: hinc Quinque ecclesiæ (Funff Kirchen Germanicè) Sopronium, Laurinum & pleræq; aliæ Sclauonia trans Drauum flu Hungariæ finitima est, & eius tanquam portio quædam. Vlterior Hungaria terram complectitur quam Gepidæ & Daci tenuerunt. à Silesia, Morauia & Polonia montibus Carpathijs separatur, à Ruthenia, Transyluania & VValachia transalpina separatur Maromarusijs montibus & syluis. in ea sitæ sunt vrbes Posamiensis, Tornensis, Tirnauiensis (Tirnauia aũt patria est doctiss. viri Ioan Sambuci (Colociensis, Zegedinensis, Varadinensis, ac pleræq; aliæ Incolæ ferè omnes Scythica vtuntur lingua. Erat hæc terra, vt prisci rerum scriptores habent, nouem circulis circumdata, quorum singuli ita stipitibus quernis, siue fagineis, vel abiegnis extructi erant, vt de margine ad marginem viginti pedum spacium tenderetur in latum, totidem erigeretur in altum, ciuitas autem vniuersa aut durissimis lapidibus, aut tenacissima creta repleretur. Porrò superficies vallorũ eorundem integerrimis cespitibus tegeretur. inter quorum confinia arbusculæ plantatæ erant, quæ abscissæ proiectæq; vtplurimum herbas ac frondes proferebant. De primo autem circulo ad secundum viginti miliarum Teutonica protendebantur, & inde totidem ad tertium, & ita vsq; ad nonum, quamuis alius alio semper contractior erat. intra hos aggeres vici villæq; ita constitutæ, vt ab vna ad aliam vox hominis audiretur. ædificia validissimis muris præmunita, portæ non satis latæ, propter haoc

cau-

Serenis Principi D. Carolo Archiduci, Maximiliani II fratri dicatum.
Moraviæ fines
Podoliæ pars
Mons Carpathus
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES
Bulgariæ et Moesiæ superioris pars
RIGO MEZO
Scala miliarium Hungaricorum
5 10 15 20 25 30
HVNGARIAE LOCA PRECIPVA RECENS EMENDATA, ATQVE EDITA PER IOANNEM SAMBVCVM PANNONIVM IMP Ms. HISTORICVM. ANNO DOMINI 1592.

causam, vt per eas latrocinandi gratia quaqua versum exire ingrediq; facilè possent. tubarum clangore vnus circulus alteri cuiusque rei certa signa dabat. hos postmodũ Carolus Magnus octenni bello domuit ac vastauit. Refert Volat. villis ac vicis regionem abundare stramineis, quas sæpe reficiant ad subitam inimicorum incursionem, vel alia leui de cauda flagrantes. Hominum robore, pecudum & armentorum fœcunditate, soli vbertate, metallorum copia, nulli orbis parti postponenda regio, omnibusq; cœli benignitate & clementia, ac loci amœnitate, situsq; pulchritudine, suo iure anteferenda. Ager rerum omnium copia ac fertilitate felix. Gemmas, aurum, argentum, colores, sal, fodientibus abundè largitur. Pabuli, frumenti, leguminum ac fructuum nusquam abundantia maior. Vinum gignit generosissimum tractus Danubianus à Quinque Ecclesiensi agro Taurunum seu Belgradum vsq; Flumina nonnulla optima auri ramenta ferunt. Amnes penè omnes piscosissimi sunt. Olea autem rara aut nulla est. Fluuij in hoc tractu nobiliores sunt, Danubius, Sauus, Drauus, Sauaria, Corcora, Arabo, Tybiscus, Marus siue Narisius, Cusus, Alutius, Bacuntius, Valdamus præter hos & alij sunt fluuij ignobiliores. Lacus & Insulę, thermæ item ac minæræ complures in hoc sunt regno. Montes ac syluæ præcipuæ sunt, Carpathus qui propagatur per comitatus Turocensem, Arnensem, Liptouiensem, Cappusiensem, Gevvineriensem ac Sariensem. Matran mons vinetis prope Agriam consitus; Erdel amplissimus in conuallibus Transyluaniensibus latè excurrit: Bakon in comitatu Vesperinensi Verthes, quem à clypeis den Schildtberg dicunt Germani; hunc vitiferi sequuntur montes ad 5. Ecclesias. Inferior hæc Pannonia à Septentrione terminatur Sarmatis seu Polonis, Moschisque, ab Occasu Austriam Bohemiamq; finitimas habet, ad Meridiem Sauo flu. finitur & Illyrici parte quæ Adriatico pelago obuersa est, ad Orientem Solem, Seruiam quam Triballi, Moesij, Bulgari & Rasciani tenuerunt, nunc à quibusdam Sagariam vocatam, eadem etiam parte VValachiam habet.

POLONIA.

POlonici nominis originem tradunt à planis campis, quos Pole ipsi vernacula sua lingua vocant. Dicunt enim ex Croatiæ populis in Dalmatia duos egressos esse fratres, Zechum & Lecbum, quorum hic versus Orientem & Septentrionem tractum tenuerit, vbi planities latusq; campus erat, ex eoque Poloniam terram nominasse. Hi itaq; eiectis Vandalis, qui hoc loci olim habitarunt, hunc tractum occuparunt. Erãt aũt Vandali VVigevvooum populi à Vandalo Tuisconis & Manni nepote sic dicti, quem apud Tuiscones imperasse refert Berosus, tempore Altadis duodecimi regis Babyloniorum à quibus & Vandalus flu. quem Vistulam hodie vocamus, dictus est: eum namq; Vandali à fontibus ad ostia vsque ac coluerunt, ac inter Sarmatas Europæos commemorati fuêre. quamquam hoc controuersum dicit Erasmus Stella, qui Peucinos Bastarnasque eadem loca tenuisse refert. Diuiditur autem Polonia in duas partes, quarum quæ Saxonibus Prutenisq; vicina est, maior Polonia dicitur, altera Hungariæ ac Russiæ obiecta, minor vocatur. Regnũ vniuersum velut in quatuor regiones diuisum, quas in orbem Rex quotannis inuisit: singulæ ternis mensibus alunt regem regiumq; comitatum. Complectitur minor Polonia Vistulæ fontes, ac Cracouiam celebrem & amplissimam vrbem, in qua regia est, totiusq; regni Gaza Rundissa flu. vrbem circumluit, & aquæductibus etiam perluit. sita verò est Cracouia ad Valuelum montem, in cuius summitate regia arx est; floretq; Academia celebri, quam primum quidẽ Hedvvigus & Casimirus reges fundasse, Vladislaus autem anno 1400. restaurasse perfecisseq; dicuntur. Maior aũt Polonia complectitur famatissimas vrbes Guesnam, quam Lechus ædificasse ibidem in planicie dicitur. cæteræ ciuitates parum oitidæ sunt, ex maceria domus ferè omnes compositæ, pleræq; luto collinitæ Regionis aêr purus, sed frigidus rigensq; ac feueręhyemes, plaga autem eius palustris & nemorosa, plana, rarissimisq; mootibus cõspersa. Solum ferax, triticiq; abundans, nec minus hordei leguminumq;. Verùm oec olearum nec vinetorum patiens, ob rigidum vicinum Septentrionem: ideoq; etiam genti ignotus omnis vioearum cultus, ac rarissimus vioi vsus, cùm bibacissimum sit hominum genus, vt totus Septentrio. Factitia ex triticn alijsq; generibus seminũ potio est in vsu. Est & pascuis idoneum solum, armeota latè pascuntur, vode lacte, butyro, caroe ac id genus edulijs abundant: Mirum autem cur totus bic tractus in Scythiam vsque adeo apibus abundet, vt cerę mellisq; nusquam maior copia sit oec artem ibi expectant, nec industria iuuari volunt, sibimet aluearia intra roborum excauata latera construunt, adeo vt grauissimas hyemes iuxta facilè ferant. Estq; hæc terra planè suis prædita floribus, & per æstiua nullos magis Sol aspicit, quando longissimus est dies, qui animali ad labores nato breuibus vmbris operam intercipit. vnde hic mellis ceræq; copia tam ingens, vt noo satis his Polonis atq; Ruthenis loci supersit quibus illa recondant, arbores namq; omnes & syluæ aluearibus mellificantium nigricant. Veatio pręterea Polonis multiplex est: eius enim nemoribus gignitur equus syluestris cornu ceruino, Bos ferus, Romani vrum vocant, bisontemq;. Aucupium ibi largum, piscatioq; diues. Picis resinæq; quotannis ibidem collectæ ingens lucrum. Regio omnis nobilissimis fluminibus rigatur, quorum primum est Vistula, inde Cbronus quẽ Pregel nunc vocant accolæ; hunc sequitur Nyemien ex paludibus ortus prope Kopiolovv. Post eum Rubon flu. in Lithuania ortus. Viadrus quoq; quem Oderam nũc dicunt, fontes suos Poloniæ debet, quos iuxta Odri nomine vicum cernere licet. nec procul ab bis Vartæ flu. fontes visuntur iuxta Crumlavv vrbem. Tyras autem quem

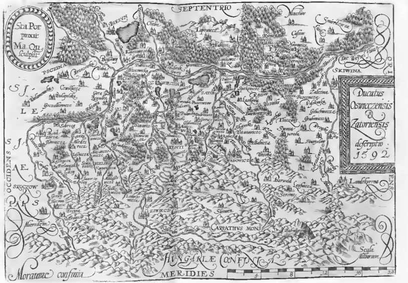
Nyester

Scala miliarium Germanicorum
Balticum Mare
Pomera
Prussia
Polonia
Maior
Livoniae pars
Septentrio
MAGNVS
DVCATVS
LITVANIAE
DESCRIPTIO
PO LO NIAE DES
Polonia
Minor
Volhinia
Russia
Podolia
Silesiae
Pars
Hungariae
Pars
Moldauiae
Pars
Meridies
Oriens
Occidens
Poloniae finitimarum que locorum descripto Auctore Wenceslao Godrecio Polono
Johann bussemecher exc
Henricus Nagel fecit

Nyester nũc vocant, in Premislia ortus, versus Eurum trahitur, ac Ponto Euxino miscetur. Hypanis autem flu. Bugh hodie dicitur, ex palude oritur, haud ita procul ab Oleska vrbe, ac VVrstulæ non procul à VVyschigrada miscetur. Borysthenes aũt cui nunc Nyepero nomen est, ex vliginoso Moscouiæ deserto prolabens, in Euxinum quoque pontum degurgitat præter hos ignobiliores multi allabuntur. Montes ferè nulli sunt, præterquam qua in Meridiem vergit, & ab Vngaria, Sarmaticis, Capathijsque montibus, quos Tatri incolæ vocant, dirimitur. Syluis omnis penè regio obducitur, quæ omnes Hercyniæ portiones sunt, vnde vicinis Germanis fraxinos ingenti copia ministrant. Plumbi metalla ingenti sodiunt abundãtia. Cupri quoq; particulæ crebræ apud Præmisliam vrbem reperiuntur, cui tamen minimè insidiantur. Nec auri mineræ illis desuisse creduntur, si eius venæ inquirantur. Salis fodinę hic binæ extant, altera Bochniæ vrbe, quatuor à Cracouia miliaribus dissita, altera Velisci quam VVielitzham vocant, quinq; ab eadem Cracouia milliaribus distante. Velisci quidem leuiori omnia opera constant: Bochniæ magnus in extrahendo labor est, cùm quòd multis in locis extrahitur, tum etiam quòd ex altissimis fossis, interim per cuniculos trahitur, interim machinis subtus fabrefactis, attollitur, donec hac & illac vario flexu per cryptas prouolutus, & sexies minimum subterraneis illis machinis sublatus, demum ad supremi introitus fauces conuoluitur, vt claram in lucem attollatur. Cumq; Velisci fossæ sint præter cameras, alicubi octo cubitis, multis interim lõgioribus, constat Bochniæ præter primarum faucium immanem profunditatem in altissimam fossam octoginta scalarum altitudinem, durare, & quotidie fieri altiorem, innumera salis excisa copia. Bochnianæ glebæ puriores salsioresq; existimantur. Vtrobique per reliqui salis rupes, venæ quædam euagantur pellucidæ, & Christalli modo nitidæ, salis gemmæ (vt recentiores cognominant) cuius præcipuus est in medicinis vsus. Apparẽt & venæ extincto carboni nigrore similes, quarum materiam aurei pondere contritam & modico vino sumptam, aluum soluere aiunt. Mirum verò inter tot fœcundæ naturæ miranda opera, spactaculum tanta alitudine solidos salis demitti montes, & cuniculis in tanta spacia adactis, ad lucernarum lumina moles subterraneas excauari. Nullus illic dies, nulla nox, sed vmbræ tantùm sine cœlo. Velisci non rarò ingentium sese templorum specie cameræ offerunt, immanibus salis columnis extantibus, quibus superiora solido & ipsa concreta sale ceu fornices quidam sustinendis montibus enati, imminent, grauissimo sese pondere, admirabili quadam operariorum industria librante. Bocbniæ mille quingentorum pondo Germanicorum graues micæ extrahuntur, & interdum maiores cædi aiunt. Hæc autem Romana pondo tria millia æquant. Est & in bac terra aliud naturę miraculum, quę apud Nochovv & Paluky oppida ollas sua sponte fingit formatq;, quę è terra extractę ac siccatę, vti factitię ollę vtiles sunt. Sulphuris pręterea bic venę sunt plurimę, cùm thermę nullę sint.

OSVVIECZENSIS ET ZATORIENSIS DVCATVS.

HAEc amplissimi Poloniæ Regni pars est, ab ea videlicet parte qua Silesiã attingit: olim verò ad hoc Regnum non spectabat, sui enim iuris erat, Polonisq; regibus non parebat. Osvvieczensis quidem Ducatus ad Polonos peruenit anno salutis humanæ 1454. sub Casimiro III. Zatoriensis vero annis circiter centum post illa tempora sub Rege Sigismundo I anno nimirum salutis reparatæ 1548. Poloniæ regno incorporatus rursus erat, idq; iure armorum. vt in historia sua Polonica testatur Cromerus. Vrbs autem Zator (quæ Zatoriensem Ducatum facit) fluuiolo Skavvæ imminet, qui itidem Vistula absorbetur. Sitæ sunt autem prouinciæ hæ inter Vistulam fluuium & Carpathum montem, qui & Sueuus dicitur ærisque rubri fœcundus est, quod Vngaricum vocant. quin in eodem etiam monte argentum effodiunt, ac reliquarum minærarum copiam præbet. Est autem mons vastissimus, ac per Silesitas Marauaniosque in Pannoniam Sarmatiamque protenditur. Vistula autem (Germanicè die Weyxel) Poloniam à Germania separat, atq; olim, vt superiori folio diximus, Vandalus appellatus fuit. Atq; hic dubitari posset, fluuiusne à Vandalis populis, an verò populus à fluuio nomẽ suum mutuarit, si fides adhibenda esset dubiæ cuiusdam historiolæ, cuius in Cosmographia sua mentionem facit Munsterus, vbi ait Vandalos nominis sui etymologiam deducere à Vandá quadam Poloniæ Regina, quam pro assecuta contra Teutones victoria, fabulantur dijs seipsam immolasse, de ponte in Vistulã salijsse, & ab aquis suffocatam vno miliario à Graccouia; vnde fluuius in quo est submersa, dictus est Vandalus, & gens circumhabitãs Vandalitæ. Hac de re lege Vandaliam Krantzij. Idem etiam flu. quondam Istula dictus fuit, item Visula, Instilla & Instula: is in Carphatijs, Sarmaticisq; montibus ortus, qua in Iazyges, & Marcomanos Polonia imminet, in Codanum egreditur non vno ostio, & amplissimo antequam Dantiscum attingat, alueo, vbi mira piscium copia atq; hic totius Poloniæ nobilissimus est fluuius. nam & priusquam Craccouiam peruenit, multi eum amnes influentes augent, vt sunt Biaza fluuius, Sala fluuius qui & ipse Kossoraba fluuio auctus, haud procul ab Osvvieczensi vrbe Vistulæ confluit. inde Skavva fluuius & Skavvinka è regione Craccouiæ, & perpauci alij. atque hi quidem ex Meridionali tantùm latere proueniunt. ex Septentrionali autẽ latere augetur Vistula supra Cracouiam Korzeniecza, Gostinia & Czerniechovviczafluuiolis. Ad caput autem Vistulæ fluuij, Morauiæq; contermina, iuxta Carpathũ montem Teschnensis est ditio, quam Luti Burijq; olim habitarunt. Ab Occidente Ducatus hi Silesiam contingunt, à Meridie Hungariam, inter Meridiem & Occidentem Morauiam respiciunt, ab Oriente & Septentrione reliquam Poloniam Quæ præterea de incolarum moribus, terræ qualitate ac fertilitate dici possent, ex superioris tabulæ, Poloniæ nimirum descriptione abundè satis depromere licebit: siquidem ambo hi Ducatus (vt supra quoque monuimus), ad amplissimum Poloniæ regnum spectant, eiusq; pars sunt.

Sta Por pinxit Ma Qu sculpsit
SEPTENTRIO
Ducatus Oswieczensis & Zatoriensis descriptio 1592
PSCZINA
SKIWINA
ZATOR
WADOWICZ
Landskorone
CARPATHVS MONS
HVNGARIAE CONFINIA
MERIDIES
Morauiae confinia
OCCIDENS
SLESIAE
Scala Milliarium
4 8 12 16 20

DANIA.

DAnorum nomẽn Saxo Grammaticus & Crantzius à quodam Dan patre Huniblo procreato, natum docent, qui nõ solùm gentis conditor, verum etiam rector fuerit. Horum tamen sententiam tanquam erroneam refutat Ioan. Becanus, aliamq́ue nominis rationem, originem etymonq́; prodit in Gethodanijs suis, in hunc modum scribens: Cimmeriorum pueri cùm populorum innumera multitudine crescerent, & longè lateq́; Scythiam paulatim occuparent, varijs se nominibus nuncuparunt: alij aliud in ijs ponendis propositum secuti. Inter hos igitur fuerunt, qui quòd belli studijs potissimum oblectarentur, atq; in ijs non tam auaritia, quàm generoso animo dicati, victoriam & laudem potius quàm diuitias quærerent, nomen illud sibi ab eo animali sumpserunt, quod inter omnia plurimas naturæ dotes ad hunc scopum necessarias habere videretur. Gallum igitur gallinaceum, tum bellicæ laudis & generosissimi animi, tum indolis regalis, & militis strenui, & ad omnia momenta vigilis optimum exemplar, vt pro symbolo & synthemate quodam sibi acceperunt, ita nomen quoq; ab eo placuit mutuari. Vocarunt enim sese die Hanen, & compositè per concisionem Danen, aspiratione in d litera media delitescente. Sed quia Danum vocali prima in secundam mutata, Den, pro die hen dicere solemus, quorum illud gallinaceum, hoc gallinam notat, fit illud non citra cõuitium. Hi verò populi olim Cymbri dicebantur, traduntur que ijdem fuisse cum Nordmannis. Regio verò eorum Cymbrica Chersonesus, terra nimirum extrema continentis in Arctas extensa. Cuius populi nunc recensentur Saxones, Cymbri, Charudes, Phundusij, Cobandi & Chali, quos nos hodie vno nomine Danos dicimus Regio titulo decoratur Dania, diuiditurq́; in ducatus Holsatiensem & Slesvvicensem & Iutiam prouinciam, ac insulas complures. Porrò de Regno hoc Munsterus hæc refert: Tota Dania peninsularis est, constansq́, multis partibus, maris faucibus intercepta. Prima est Orientalis, cuius potissima pars est Scania, in qua Lundensis Archiepiscopatus, quæ magnitudine et opibus facilè superat reliquas Regni prouincias. Alij vocauerunt hanc Daniæ partem Scandinauiam, pro Schondaniam, id est, amænã Daniam, alij Scaniam, alij Sconingiam. Multis igitur à scriptoribus nominibus appellatur, Schondia, Schondermarchia, Schondania. Plinius aliquo loco Scandiam & alio Scandinauiam nominauit. Sed mãsit illi Scondiæ nomen, quod pulchritudinem significat, quoniam, cœli beneficio, telluris obsequio, portuum & emporiorum commoditate, maritimis opibus, lacuum & fluminum piscatione, venatione nobilium ferarũ auri, argenti, æris & plumbi inexhaustis venis, oppidorũ frequẽtia, ciuilibus institutis nulli cedit beatæ regioni. Occidua pars Daniæ est Iutia quam Ptolomæus appellat Ghersonesum Cimbricam quæ instar linguæ procurrit inter duo maria longè in Boream Habet autem Iutia pro termino Australi Eydoram flu. qui decurrit ad Occiduum, exitq́; in mare Britannicum, Frisios dirimens à Dietmarsis, limes proinde Daniæ atq; Holsatiæ. Procurrit autem Iutia itinere sex dierum in Aquilonem vrbibus aliquot insignita ad vtrunque mare Balticum & Britannicum Hæc regio hodie præter ducatum Slesvvicensem in tres diuisa est Episcopatus Slesvvicensem, Ripensem & Arusiensem. Hæ itaque duæ regiones Scania & Iutia extremitates sunt regni Daniæ, & præcipua membra, quibus interceptæ sunt multæ insulæ, quarum locupletissima est Seelandia, in qua multæ sunt ciuitates & arces, atque regia ipsa Copenhafnia Ibi Roschildia olim potens & munita ciuitas decorata templis ac regum monumentis, nunc autem ad tenuitatem habet hæc insula itineris bidui, atque latitudi-

nem

DANIÆ REGNI TYPUS
Noruegiae Pars
Septentrio
Suediae Pars
Swe den
Oceani Germanici pars
Codanus Sinus
Halandia
Scania
Gotlandiae Pars
Gotlan Insula
DE N M ARKE
Selandia
Bleecker
Sueuicum Mare, dim Mare Balticum, hodie Germanis De Ooster zee.
Bornholm
Pomerania
Prussiae Pars
Codanus Sinus
Occidens
Oriens

nem ferè æqualem. A Seelandia in Scaniam traiectus multi, breuissimus in Helsimborgi. Est Scania pulcherrima prouincia armata viris opulenta frugibus, diues mercibus, templis plena, & nunc halecum captura felix & insignis: vndiq; cingitur mari, præter vnum terræ brachium, quod porrigitur in Boream, & deinde recuruatur ad Orientem, vbi Suetiæ iungitur, sed intercedunt profundi saltus, asperrimæque rupes, per quas à Scania in Gothiam iter agitur tam difficilè vt ferè leuius sit marino discrimine vitare terrestrem laborem. In sinu Codano quindecim numerantur insulæ, quarum potissima Fionia, inde Falstera, Lalandia. & cæteræ minus insignes. Est & Fimbria, quam Cimbriam dici debere aiunt nonnulli, vnde Cherneso nomen. Fionia insula in longitudine habet miliaria duodecim, & in latitudine quatuor. Metropolis eius vocatur Otonium, vulgo Odensch, ciuitas Episcopalis, satis bene exstructa, sed malè munita, quippe quæ per bella sæpe fuit depopulata & exusta. ager Insulæ est valle fertilis, & qui nunquam stercoratur, ideo ante ciuitates magnus fœtor, ob pecorum abiectos fimos, qui ibi nulli sunt vsui. A Scania in Orientem insulæ sunt multæ, quæ sæpenumero mutauerunt ditionem. Ibi Gothlandia nunc Danicæ coronæ, olim Suedicæ subiecta, ibi Bornholm cum nonnullis alijs. Ingressus in Daniam patet per Holsatiam, quæ regio mutuauit nomen suum ex lingua vernacula, eò quòd terra illa sit nemorosa & saltubus occupata, ad differentiam vicinarum partium, quæ palustres sunt & pascuosæ. Cùm nobilitate atq; equestri ordine haud parum insignis hic sit tractus, nulla tamen illustrior in eo est familia, quæq; magis totum illud decoret regnum quàm Ranzouiana, quæ cùm antiquitate etiam polleat, virtute tamen atque opibus haud scio an cuiquam hoc nostro tempore cedat: quod non modò arces aliaque insignia ædificia ac monumenta ab ipsis extructa testantur, sed singularis etiam affectus ac studium quo omnes liberaliũ artium professores ac sectatores prosequũtur. Præcipuus ipsorum est, suspiciendus ille Henricus Ranzouius, cuius vtinam hæc nostra terra vnum tantummodo similem produceret, quod si fieret non dubitarem quin breui barbaries esset peritura. nunc aũt, quantumuis propensum ipsum liberalibus cunctis ingenijs esse notum nobis sit, cum Menalca tamen isto Vergiliano dicere nobis tantummodo dabitur:

Quid prodest quòd me ipse animo non spernis Amynta,
Si dum tu sectaris apros, ego retia seruo.

DIETHMARSIA.

Diethmarsia Marsorum populorum sedes & reliquiæ creduntur, ij nomen suum à Marso Tuisconis nepote Hermionis filio Germanorum rege repetunt, de his sic refert Althamerus: Sicut Tuiscones, Hermiones, Ingeuones, Istheuones, Germani, Teuthonica sunt vocabula, ita Marsi ἔτυμον habent Germanicum. Veteres namque Germaniæ populi Saxones (quorum hi pars sunt (palustria & aquosa loca, Mers & Merludæ appellant. Palustres autem Marsos, sicut & Holsatos patria lingua dixerunt, locis nemorosis habitãtes: inde est VVilster mers, Crempermers, Dietmers. Cui sententiæ accedit etiam Albertus Crantzius lib. 1. Vandal. cùm inquit: Marsi concessêre ad Albim, quorum tenues reliquiæ in palustribus sunt non longè ab ostio fluminis Dietmarsi, VVilsermarsi & Crempermarsi: qui quoniam in palustribus locis habitant, obtinuit Saxonum consuetudo vt omnes palustres, Marsi vocitentur. Et lib. 1. cap. 1 Idem sic ait: Quoniam in vetustissimis rebus, vbi reliqua nulla est in literis memoria, coniecturæ fit locus, omnem ego Holsatiam & Stormariam, in cuius solo fundata est Hamburga, Marsorum genti deputandas puto, quæ in solis palustribus nomen seruauit. In aridis autem habitantibus hoc nomen permisit, vt ad suæ gentis aliquam modò differentiam Hollati dicerẽtur, qui per vicina nemora vsq; ad terminos VVagriæ diffunduntur. Stormaria verò quasi Storremarsia, à Stora flumine appellata, vt pro Marsia Maria sit inolitum. Omnis autem ea Marsorum natio ab omni literarum memoria, fuit annumerata atque etiamnum inferiori Saxoniæ accensetur, quamuis hodie Danorũ imperio subsit, hic enim Regum Daniæ primogenitus, quemadmodum Galliæ Regum in Delphinato, moratur. ac quemadmodum Stormariæ seu Storremarsorum Hamburgum ciuitas est sub duce Holsatensi, ita Dietmarsorum metropolis est Bremensis vrbs Episcopalis. habet & Meldorpiũ, Heininckste, Tellinckste, ac aliquot alia oppida. Ob vicinũ Septentrionem frequentesq; lacus aëre frũntur humidiore. Regio ipsa palustris adeo est, vt peregrinantibus, itinerantibusq́, minimè peruia sit: quibus impedimẽtis freti, diu sese ab exterarum gentium vicinorumq; hostium incursu tutati sunt Syluis præterea tota implicata ac referta est, vtpote Borcholt, Burgholt, Aluer idorpenholt, Resenvvalde, ac complures aliæ Agri fertilitas ob nimiam humiditatem vix cõmendanda est. In ipso Cimbricæ Chersonesi introitu ad Albis fluuij ostia sita est regio, terminaturq́; à Septentrione Eydero flu & Danimarchia, ab Ortu Holsteinensi seu Holsatarum ducatu, à Meridie Albi flu. & Storemarsia, ab Occidente Oceano Germanico, vbi Heilichlandt & Busen insulas respicit. Porrò & hæc ex Henrici Ranzouij historia Cimbrica subijcere placuit. Diethmarsia (inquit) cum Holsatia cohæret, continensque cum illa, & inter Britannicum Germanicumq; mare (vbi vetustissima Cimbrorum sedes est (posita, ac situ naturaq; loci peregriè munita, gentem præsumptæ libertatis assertricem, bello fortem, multisq; victorijs elatam atq; ferocem semper habuit. Eius Maiores, Daniæ Regem Ioannem, eius fratrem Fridericum ducem, & alios principes, comites, multamq; & Danicam & Holsaticam nobilitatem quæ regibus ducibusq; suis militarem operam fidemq; præstitit, aut locorum iniquitate in palustres voragines depresserunt, aut nefariè trucidarunt, itaq; magnas de eisdem victorias rẽportarunt. Hos Fridericus II. Rex Daniæ, Ioannes & Adolphus patrui ac fratres Holsatiæ duces, vnanimi consesu, inuictis animis, & communi sumptu adgressi, magnisq; viribus in intimam Dithmarsiam penetrantes, tribus prælijs acerrimè re

Thietmarsiae Holsatiae regionis partis typus auctore Petro Boeckel
THIET MAR SI AE
DE SCR IPTIO
Oriens
Occidens
Meridies
Septentrio
Milliare
Oceani Germanici Pars
Holsatiae Pars
De Eyder fluvius
Albis De Elbe fluvius
Halenkie
dinge
Paludes
Johann bussemecher exc. Col. Agr

pugnantes,incolas deuicerunt,& duo oppida,Meldorpium & Heidam,ceperunt. In qua quidem expeditione asperrima,principes belli duces fimultorum Imperatorum,& virtutis militaris [illegible] impigrè obierunt. Adolphus Princeps graui vulnere saucius,dubiam spem vitæ edidit. Ioannes Rantzouius,Regis,ac Principum decreto,summus belli dux,ex sphærula plumbea vulnus accepit. Deuicti tandem Dithmarsi,Regi ac Ducibus supplices facti,fidelitatis iuramentum præstiterunt, annuatim de singulis agrorum iugeribus thalerum, & dimidiatam messem simul promittentes. Hucusq; Ranzovv. In cuius eruditissimis scriptis non de hac tantùm regione,sed & plurims totius Septentrionis,præcipuè tamen Daniæ & Holsatiæ,prouincijs,permulta lectu dignissima inueniuntur.

PRÆCIPVARVM ALIQVOT Europæ Prouinciarum enarrationis FINIS.